

ఇంద్రసామితు పరిషత్తుత్తరం.

సంపుటము-15

సంపుట 4

1. సూత్రసమన్వయము - కొల్లిభట్టశృంగారయశస్రీ. 1 - 7
2. ఇంద్రభాషణం నవీనితయక్షరము - దేవయ్యారామయ్యపంతులు. 16
3. ప్రావిణ్యభాతత్వవిమర్శనము - కొండరామశ్రీధరయ్యగారు. 17-40
4. సుమార్గభాత మిమాంస - చర్ల నారాయణయశస్రీగారు. 41-66
5. కొలంబికాన పరిణయము - 57-72
6. త్రిసంకంప సుమార్గభాత మేది? ముదిగాంధవీరేశలింగయశస్రీగారు. 73-77
7. గ్రంథ విమర్శనము - 78-80

సూత్ర సమన్వయము:

కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రి.

అంద్ర శబ్దచింతామణియందలి “వాయిరపు ర్వక్రతమా” అనుసూత్రము సమన్వయమున సహజబలపరిమూలముగ సంశయముదూరకావుననే వసుచరిత్రవ్యాఖ్యాత యగుసోమకవి ‘ర,ల’ యలి ‘రాయంచ కార్ణః చాలకయమున్నె’ యనుపద్యపాదమునందలి ము రూప మసాధు వనియెను. వక్రతమాదేశవిధి యొక చెను. కాని ‘ఓగదా’ అనుస్థలము నెట్లు సూత్రపః

నైసూత్రమున కర్థము నేయుట కయింపక యేకాభిప్రాయమై యుండిరి. కు నైకమత్యసమవాప్తికి సంశయముననే సంశయము తీర్చమిని వగతును. పండిత నందఱును నిక పెనుక తాళము వేయ యగుచో గో వని యనుట పొసగ గోవును శువకమును బోల్కిని రూపి ను. ఇతరవిముల నఖింపడే క క్యాచిత్త మని యొలుగుదుము కక కొండముముగారు ఇం దతేకాభిప్రాయము గలవారై యుండిరి-అను వాక్యము వ్రాసిరి. కావున నిక భిన్నాభిప్రాయము వలదని యందురా? ఇదేటిమాట. వారియందలి యేకాభిప్రాయత సూత్రవ్యాఖ్యానమునగదా? ఇది స్థాని యాదేశ మిది యని వారు చెప్పటకు దేని నాధారపఱుచుకొనిరో దాని నెఱిగి విదప నై కమత్యమును బ్రదర్శింపవచ్చును. ‘వాయిరపు ర్వక్రతమా’ అని యుండఁగా ‘వక్రతమములకు’ వ్యవర్థముగ నొకదానిఁ జెప్పటకు గారణ మేమి? అది మనకు ముఖ్యము కాని యుండఱు నొక్కదానినే త్రొక్కిరా లేదా? అను విచారము ముఖ్యముగాదు. వారెవరును గారణము సూపలేదు కావున వారిత్రొక్కినది దారియనఁబడదు. వారెవరైకమత్యమునకు గారణ ముండవచ్చును. మనకుఁ దెలియ దని యందుమా? మంచిది. తెలియదు కావునఁ దెలిపికొనునుపాయమే మా ప్రయత్నము. మాయనేకత.

అహజబలపరి ‘వాయిరపు ర్వక్రతమా’ అనుసూత్రమునకు వ్యాఖ్య

నాముచు వికృతశబ్దము యుద్ధిత్, బోచ్చ, తయోర్వా అయి, అవు, ఇత్యే
 తా వాదేకొ న్న-అని నిర్ణయించెను. ఎట్ ఇత్యేతయో, అని యనుటకు
 గూడ మేమి? అయి, అవు ఇత్యేతయో, అని యేల యవరాదు? ఎ
 గూడ మేమి? ఇది సంశయోద్భవము.

శ్రీవిద్యానో మేకటరమణశాస్త్రిగారు భారతిలో (౨
 విమర్శించిరి. శ్రీకొండముడి నరసింహముగారును శ్రీ
 బి.ఎ.యల్.టి. గారును విమర్శించిరి. చాల జ్ఞాఘ్య

దలచిరిని. మూడొడ్లకు ముందుగ
 పండితులకు నిశేధించిరిని. నాటిమా
 గడంగితిని. ఆంధ్ర వ్యాకరణ
 చుండితిని. ప్రసక్తముగుట నిష్పదేక్షిని
 గూర్చి సంశయ ముడితమయ్యెను.
 అహలాలపతి యప్పకవి మొదల
 చూపలేదు. ఇతఁలు సేమన్న
 గారు నిర్ణయించి కామును జూపిరి
 వారివాదము మగునే తము. అయి, అవు, లే స్థాను లని
 యు వి, బో, లే యాదేశము లనియు నన్నయ యభిప్రాయమై యుండు నని
 తోచుచున్నది-అని నిర్ణయించి కారణమును జూపిరి. అగుట, అవుట, బోట
 అనురూపముల నరసింహ దేలియు నని యనిరి. అవుట, బోట యయ్యే సం
 దుమా? బోట, అవుట, యయ్యే సందుమా? అగు చనితరూపములఁ గొ
 ప్పింటి 'కా'యాదేశముగ వచ్చుట కా వర్ణసవర్ణియ గ వర్ణము అగు భావ
 కుఁ గల దనియు అవు గ గకారోపా అను విధితే నగు ననియు నెఱుంగ
 బోట తరువాతిరూప మనియే చెప్పడగును.

శ్రీశాస్త్రి గారుచూపినకారణము యుక్తినహముగనున్నను శ్రీకొండముడి
 నరసింహముగారు అగు భాతువు ప్రత్యేకరూపముగా నేలయుండరాదను?
 అనిప్రశ్నించిరి. ఈ ప్రశ్నములో వారియభిప్రాయ మగు నవులు భిన్న భాతువు
 లనుభిప్రాయ మున్నట్లు తోచదు కాని,, చూ.తామని వాదాని కల్లాఅన్నారు
 కాబోలు" శ్రీనరసింహముగారికి ప్రత్యేక రూప మిచ్చుచు శ్రీసామయోజగారు

స్థాయిసంబంధ ముండవక్కాటి లేకపోయెనో యట్లే అవు-కా,ల సంబంధ ము క్కాటలేదు. ఏదీయో సంబంధము దొరక నని సంగతు గొట్టినను దొరక లేదని చింతము పించినను లాభము నున్న. ఆంధ్రానునకు నాంధ్రులకు బాంధవ్యము గల్పించినట్లే యగును. అను + అన్ = నాన్, అయిష్టు "అగు + అన్ = గాన్, కాన్, అయినది యనిశ్చయోభిరామముగ నాపారమధురముగ నుపవ్యసంపద్యుః గాని భాషాసాంప్రదాయ మాబాంధవ్యముపై విజయము జూపదు. క్షౌర్యకమైన 'ఇ'వర్ణకము చేర్చ భాషాసాంప్రదాయము తెలియ బడును- ముత్తు పరమగునప్పుడు మఱి గొన్నిసమయముల ధాతువు వికార మును బొందుట గలదు కాని 'ఇ'కారము పరమగునప్పు డేవికారమును బొందదు. పొందిన గ్రమము సాంప్రదాయము గలదు. తెలియు, న్నాయు, చేయు, ఇత్యాదిధాతువులకు 'ఇ'కారమును కేర్చ 'సి' సమానముగ వగును. య్యంతము లికారపదకంటుగ పాఠ మగు నని సాంప్రదాయము తెలును. అట్లే, పోవు, అవు, (అగు) ఇత్యాదిధాతువులకు 'ఇ'కారము పరమగుచో 'వు' న కాదేకము 'య' వచ్చును. పోయి, అయి, అగును. కావున 'అవు' అనియే మొదటిరూప మని సాంప్రదాయ మూలముగఁ దెలిసికొనుచున్నాము. 'అగు' ప్రత్యేకముగ నున్నది యగుచో 'తగు + ఇ = తగి, యైష్టు 'అగు + ఇ = అగి' అని సిద్ధము కాపలసివచ్చును. అకారాద్వి ద్వ్యుత్పరమాత్మ ధాతువుల సాంప్రదాయము వేరుదురా? పోనఁగదా. అఱు-అఱి, అను-అని ఇత్యాదులు గలవు. అంతబలమా లేదు. సంప్రదాయాచిర్యమా లేదు. ఇక 'అగు' మొదటి దవరాదు. అవు అనునదియే ధాతురూప మని తెలుచున్నది. అవు, అవ, గ మాతె ననుశాస్త్రీయవాద మీవాదముజే బలపఱుచుచున్నది. 'అగ' రూపాంతరము లేదు. శేషయ్యవ్యాకరణమున 'అవు' అనియే రూపమును జూపినట్లు జ్ఞాపక మగుచున్నది. నరసింహముగ్గా రన్నట్లు 'అగు' ప్రత్యేకమును గ్రాసేరదు. సోమయాజిగ్గా రన్నట్లు 'అగు' మొదటిది కాదు. శాస్త్రిగ్గా రన్నట్లు 'అగు' అవు అగుటయుఁ గాదు. అవు మొదటి రూప మని చెప్పవచ్చును.

అగుచో 'అగు'రూపము సిద్ధమగుట యెట్లు? 'గ'కారము 'అను'మాత్రిము ప్రకార ముచున్నది 'వ'అదేకము కాని 'గ'అదేకము గావరాదు. గ కారము న యుపవాది కాదేక మని యగ ముందున్న 'తగులు, రవులు, రిగ,

తపః' ఇత్యాదుల సిద్ధము లగును. గకారఘటితరూపములే తొంటివిగ నుండి వాదేశగతరూపములు గ నున్న యెన్నో శబ్దము లగతికము లగును. ఇత సన్వయమెట్లు? దీనినిగూడ సమన్వయింపవలయును. దీని నిట్లుంచి సూత్ర స్థానము నరసి విమర్శింపవలయును.

ఈసూత్రము "అజంతప్రకరణము"న నున్నది. "దుమువులవః ప్రథ మాస్యాత్" అనుసూత్రమునుండియు సంతట శబ్దములయుఁ దదంతములయు రూపములఁ జర్చించి యామధ్యమున గండ్లోగిగానివలె సీసూత్రమునకుఁ బ్ర వేశ మెట్లుయ్యెనో యని సంశయ మగును. వాయీత్యాదిసూత్రముదాఁగ నన్నియు సంతవిధులు శబ్దవిధులు నై యుండ సీసూత్ర మారెండింటిని విడిచి మూడవదారి త్రొక్కినది. ప్రవేశ మిట్లున్నది.

ఇత విధానక్రమము చూతమా యన్న మఱియు సంతయు నచ్చేరు పగు చున్నది. అన్నియును స్థాన్యాదేశములఁ దేలుచువిభక్తివిభేదములతో నుండ నిదిసూత్ర మాక్రమమును దప్పించినది. విధాయకపటుల యిట్లున్నది

ఇన్ని సంశయములకుఁ దానై యున్న వాయీసూత్రము సమన్వయము గామికి వింతయేల?

ఈసూత్రము సమసాకముగ నున్నదా భిన్న సాకముగ నున్నదా యని చూడ నదియు వింతగనే యున్నది. వాయీరపు ర్వక్రతమా, అయి గవు గా దేశో స్తః. . . —, వా య్యపూవక్రతమా, అని, మూడువిధములుగ నున్నట్లు తెలియుచున్నది. అయిగవుక్కులను సూత్రము మఱియెవ్వరును సమ్మ తింపలేదు. సాకాంతరములలో నేది గ్రహ్యమా? అదియుఁ జేలవలయును.

ఇన్ని తికమకలలిక్కగ నున్నయీసూత్రము సమన్వయము చేయునప్పు డు గోడమీఁదిపిల్లిగఁ జేసిన నేమిలాభము.

సమన్వయము :—స్తావావౌ తైనావౌః, అనుసూత్రమునుండి "వి, ఔ" వర్ణము లంతమందుఁ గలశబ్దముల స్మృతి సూత్రకర్తకుఁ గల్గెను. గీర్వాణపదములఁ జెప్పి యిత నాంధ్ర పదముల విషయమున వచ్చెను. సూత్ర మేమని వ్రాయఁగలడు. ఏకారాంతపదములు గాని ఔకారాంతపదములు గాని యాంధ్రమున లేవు. అజంతవిధిలో సమాంతము మిక్కిల్ ప్రకరణము ప్రారంభించు టెట్లు? అంతపూర్వవర్ణవిధి చేయఁదగునా? అంతము లేనప్పుడు పూర్వమునకే యచ్చయ మని యేల తెలియుదు? పక్రతమా, అని ప్రథమా

నాకడఁ బూర్తి గనున్నది. ప్రకటనచేయుఁ దలంచువారు నాపేరికి న్రాయఁ బ్రాంతములు (కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రి ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుఁడు, బోర్డు హైస్కూలు చంద్రగిరి చిత్తూరుజిల్లా)

—: పరిభాషా తాత్పర్యము :—

ఎందఁడు బ్రథమావిధక్తి లోపాన్యదేశభేదరహితముగఁ జెప్పినో యటఁ బరస్పరస్థాన్యదేశము గ్రాహ్యము, విధక్తి సంశయమున్న విన్యాసక్రమం బశేరణ్యంబు.

పరిభాషాప్రకార మిఁక నన్వయించిన నెచ్చటను బాధరాదు. పాఠములలో “వాయుపూ వక్రతమా” అనుపాఠమే మాకు గ్రాహ్యము. వా, అయి, అవు, ఇత్యేతయో, ఏదే, ఆతే శాస్త్రీ, అనియు ఏదే, ఇత్యేతయో, అయి, అవు “ఇత్యేకా వా అదేశాస్త్రీ” అనియు వక్రము సేయవలయును. అట్టియన్వయము వచ్చుటకు వా, అయి, అవు ఇత్యేకాక్రమాత్ ఏ, దే భవతి అని యర్థము సేయవలయును. అట్లే “క్వచిత్తకారోవ” గకారస్య వకారః క్వచిత్, వకారస్య గకారః క్వచిత్ స్వాత్ “వాదమునకు” క్వచిత్ శోవః, అనియుండినవో “గఇత్యస్య” అనియే విన్యాసదృష్టి వ్యాఖ్యానింప వలయును. “రోలః” అనుసూత్రము “రణిత్యస్య” అనియే వ్యాఖ్యానింపదగును.

ఈ నాయభిప్రాయమును స్థిరపఱచు సామగ్రి యొకను గలదయినను వ్యాసమూలముగ సీమాత్రము చూపినఁ జాలువని యెంచి పండితులయొకరణమునకుఁ బ్రతీక్షించుచున్నాను,

పైబేర్కొన్న మువ్వరివాదములలో “శాస్త్రి”గారి వాదము, శోగి సోమయాజిగారి వాదము నొక్కటి నరసింహముగారి వాదము సమగ్రరూపము తాల్పలేదు కాని యది యొకటి యనవచ్చును. ఈ రెండు వాదములలోఁ గొంత సత్యమున్నదనియు నసత్యమున్నదనియుఁ దెలియఁబడిచి నాయభిప్రాయము నెట్లాదరింతురో యని నిరీక్షించుచున్నాను. ✓

ఆంధ్ర భాషయందలి విచిత్ర యక్షరము

(జయంతి రామయ్య పంతులుగారు)

ఆకారోచ్చారణములందు డకారమును గొంతవలకుఁ బోలియుం
డియు దానికంటె విలక్షణమయిన యక్షర మొకటి పూర్వకాలముం దాం
ధ్రభాషయందుండె నని గొంతకాలముక్రిందట కీ. శ్రీ. శామణ్ణాచలక్ష్మ
ణరావుగారు పత్రికాముఖమునఁ బ్రకటించినారు. ఆవాదము సరికాదనియు
లక్ష్మణరావుగారు వర్ణించిన యక్షరము డకారమే యనియు బ్ర. శ్రీ. కా
శీధర్మ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలుగా రొకవ్యాసము ప్రకటించినారు. బ్రహ్మ
య్యశాస్త్రిలుగారి వాదమును ఖండించి లక్ష్మణరావుగారి వాదమును స్థా
పించుచు కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావుపంతులుగారు వేత్తొకవ్యాసమును బ్ర
కటించిరి. ఈవాదమును ఖండించి తమవాదమును నిలుపుకొను మర్దేక
ముతో శాస్త్రిలుగారు తిరిగి యొకొకవ్యాసము ప్రకటించినారు. ఈవాద
ప్రతివాదములు ద్విరుక్తములయి యుండుటచేత వానిబలాబలముల నిర్ణ
యించుటకు దగినయాధార మేర్పడి యుండుటచేతను, ఈచర్చకు మూల
కారణమయిన యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనము తొలుతఁ బ్రకటించిన
వాదను నేనగుటచేతను నీవిషయమయి కొన్నిమాటలు నేను జెప్పదలంచి
వాదము.

వివాదాస్పద మగునక్షరము ప్రస్తుతము వాడుకలో లేకపోవుటచేత
దానియాకారమును ముద్రించుటకు వీలులేదు. కాని, గర్భమం దడ్డగీత
లేనిశకటలేఘమును బోలియుండు నని యూహించునది.

ఈడకారము తొలుత యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనమందు కని
పట్టబడినది. ఆశాసనమును నేను బరిశీల్పత్రిక(1) యందును Epigraphia
Indica యను నాంగ్లేయపత్రికయందును(2) వ్యాఖ్యాననహితముగాఁ
బ్రకటించితిని. నే నప్పు డీయక్షరము స్వరూపమును జక్కగాఁ బరిశీలించక
స్థూలదృష్టిచేత డకారముగా గ్రహించితిని. Epigraphia Indica సంచా
రకుండు మాత్రము దానిని ఆకారముగానే గ్రహించి యాచార్యురణము
గల కర్ణాటద్రావిడక్షరముల యాంగ్లేయరూపముగా నుపయోగింపబడు

నట్టి ! అను నక్షరముగా ముద్రణమందుఁ జూపెను. కావున నీయక్షరము యొక్క శైలిక్షణమును మొదటఁ గనుపట్టిన దీపత్రికాసంపాదకుఁడే. అది చూచియే కాఁజోలు లక్ష్యణరావుగారు కొంతకాలమునకు దానిని విలక్షణక్షరముగా గ్రహింపవలదా యని నాపేర వ్రాసిరి.

అక్షరముఘోలిక డకారముకంటె విలక్షణముగా నుండుట నిర్వివాదమనియు, నుచ్చారణముకూడఁ దొలుత విలక్షణముగానే యుండి కాలక్రమమున మాటియందు ననియు, యుద్ధమల్లుని కాలమునాటి కాయుచ్చారణము మాటినదోలేదో పరిశీలించినఁగాని నిర్ణయింపరాదనియు నేను బ్రత్యుత్తరమిచ్చితిని. ఇటీవల నేనీవిషయమయి పరిశీలింపఁగా ఆకారము డకారముకంటెభిన్నాక్షరముగా గ్రహింపక తప్ప దనితోచినది. ఈయూహకుఁ గల యుపపత్తుల నీక్రిందఁ జూపుచున్నాఁడను. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలుగారివాదము నామొదటియభిప్రాయమును బలపఱచుచున్నది; గాని నే నాయభిప్రాయమును మాఱుచుకొనుటచే శాస్త్రిలుగారిసాహాయ్యము నుపయోగపఱచుకొనలేనివాఁడ నయితిని.

ఈయక్షరము స్వభావ మెట్టిదో ముందుగా విచారింపవలసియున్నది. అరవమందును మలయాళమందును ఈయచ్చారణ మివ్వేడును గలదు. కన్నడమం దివ్వడు లేదు గాని పూర్వకాన్యములందును లక్షణగ్రంథములందును గలదు. కిట్టెలు పండితవిరచిత మగుబృహన్నిఘంటువులో నీయక్షరముగల పదము లున్నవి. కన్నడలిపికిని, తెలుఁగులిపికిని అత్యంతసామ్యము కలదు. తెలుఁగులో ఆకారము వాడుకలో నున్నకాలమందును, బిదప మాటి కొంతకాలమువఱకును రెండలిపులు నొక్కటిగానే యుండెను. కావుననే యాలిపికిఁ గొందఱు కర్ణాటాంధ్రలిపి యని పేరుపెట్టిరి. లిపియందేగాక భాషాస్వరూపలక్షణములందును గర్ణాటాంధ్రములకు దగ్గఱసంబంధముకలదు. కాబట్టి కర్ణాట సంప్రదాయమును బట్టి తెలుఁగు ఆకారస్వరూపమును నిర్ణయించుట యసమంజసము కాదు.

శబ్దమణిదర్పణకారుఁడు ఆ, ళ, అలను కలిపి సూత్రించుచు రేఫము పుట్టినస్థానమందు ఆకారమును, ఆకారస్థానమందు డకారమును, లకాస్థానమందు ళకారమును లిధికప్రయత్నముతో నచ్చరించుటచేతఁ బుట్టినవనియు, నివి దేశ్యతదృశశబ్దములందే నచ్చుననియు, వానికిని వానిని జోలి

సలభ్యుక్షరణములకును వ్రాసమందుఁగాని యమకమందఁగాని (3) మైత్రీ లేదనియు శాసించెను. (4) మఱియు గంభములు పరిశోధించి అకార ముగల 172 పదములను ఎత్తి వ్రాసెను. దీనివిబట్టి డకారఅకారములకుఁ గలసంబంధము లభ్యులఘసంబంధ మని తేలుచున్నది. ఇతరము అకారము వలెఅకారమును తొలుత నాలుగుభాషలలోనుండి కాలక్రమమున ముందు గాఁదెలుగులోను, మఱియంతకాలమునకు కన్నడములోను అంతరించెననియుఁ దేలుచున్నది. ఈయక్షరము ప్రథమమున యుద్ధమల్లునిశాసనములో కనిపట్టఁబడినది. ఆశాసనములో అతీసిన, అలీపుట, అస్సి యనుపదములందున్నది. తరువాత జరిగినవరీశీలసములో మఱియొన్ని శాసనములలోఁ గూడ— అనఁగా—మూరిపాడు శిలాశాసనములో చోట, ప్రియవేలశబ్దములందును, (5) ద్వితీయచాలుక్యధీముని మచిలీపట్టణపు శాసనమందు మేరొంబాశబ్దములందును (6) పండరంగుని యుద్ధంశాసనములో గొలలిచి శబ్దముందును (7) వ్రాద్దుటూరి రామేశ్వరమండలి పుణ్యకుమారరాజు శాసనములలో చోటశబ్దముందును: (8) అరికటవేములశాసనములో అచ్చు (దీనిఅచ్చు వాండు పంచమహాతకసంయుక్తండ్గు) అనుపదముందును (9) కనఁబడినవి. ఇతరశాసనములందుఁగూడ సంశయము. పూర్వోదాహృతశాసనములన్నియు యుద్ధమల్లునిశాసనముకంటెఁ బూర్వము పుట్టినవే. అన్నిశాసనములందును అక్షర మొక్కచోలికగానే యున్నది. ఈయపవస్తులనన్నింటినిబట్టి చూడఁగా అకారము పూర్వకాలమందు తెలుగుభాషయందుండి ణంతకాలమున కుచ్చారణముతోఁ గూడ సంతరింపఁగా సంతరిననుండియు డకారము దానికి బదులుగా నుపయోగింపఁబడుచున్నట్లు కనిపట్టుచున్నది.

ఈవిధాంతమునకు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలుగారు చెప్పెడియాక్షేపముల నిశ్చయమర్థింపవలసి యున్నది.

(౧) ఆంధ్రభాషలోని లక్ష్యలక్షణగంభములందీయక్షరము లేదు. అనునవా రీమొక్కరమంగూర్చి ముచ్చటించకుండుటకుఁ గలకారణ మయ్యది మనసారవృత్తమున నెవ్వడను లేకుండుటయని మనము గ్రహించుకొనవల

(3) కన్నడమును మల్లార్జునాదికము. (4) పంచాంగీకరణము 18, 19 పద్యములు. (5) Epigraphia Indica Vol II. (6) Do. Vol. V. (7) ఈశాసనముకి ప్రాముఖ్యత Epigraphia Indica పుటకలోఁ బ్రకటింపఁబడును. (8) ఇది వాయుద్ధమన్నది. 1884 of 1904 on Govt. Epigraphia. (9) ఇది డి. డి. ౧౮౮౪

సియున్నది. అంతకుమించిన హేతువేదియును గానరాదు. అని మొదటియాశ్లేషము. ఈయాశ్లేషము సరియయినది కాదు. ఈయాశ్లేషము యుద్ధమల్లుని శాసనమందును, అంతకుముందు బుట్టిన శాసనములలోను మాత్రమే కనబడుచున్నది. ఆంధ్రభాషలోని శాసనేతరసారస్వత మంతయు యుద్ధమల్లుని కాలమునకుఁ దివసఁ బుట్టినదే. నన్నయభట్టారకుఁడే యీసారస్వతమునకు మూలకర్త. అతనికాలమునాటికే యీయాశ్లేషము తెలుఁగునం దంతరించి నది. నన్నయభట్టగాని, తరువాతికవులుగాని పేర్కొనకుండుటచేత నీయాశ్లేషము నన్నయకుఁ బూర్వము భాషలో లేదనుట సహేతుకవాదముకాదు.

(౨) బహుగ్రంథద్రవ్యము, పరిశోధకుఁడు సగుకాల్డ్ వెల్లు (Caldwell) పండితుఁడు తెలుఁగులో నీయాశ్లేషమిప్పుడు లేదు సరిగదా పూర్వముగూడ నున్నట్లు ప్రమాణములు లేవనివా సెనుగాన నీయాశ్లేషము తెలుఁగులో నెప్పుడును లేనదియే యూహింపవలె నని రెండవవాదము. ఆకారముగల శాసనము లన్నియు నిటీసల బయలుపడినవిగాని కాల్డ్ వెల్లుగారికాలమున వెలువడలేదు. ఆంధ్రలాక్షణికులకే తెలియనియాశ్లేషము కాల్డ్ వెల్లుగారికిఁ దెలియకపోవుట వింతకాదు.

(౩) ఒకశబ్దమే కొన్ని శాసనములలో, ఆకారసహితముగాను, మఱి కొన్ని శాసనములలో డకారయుక్తముగాను కనబడుచున్నది గాన డఅను హావభేదములేగాని భిన్నాశ్లేషములు కావని యింకొకవాదము. ఇదియు సరికాదు. ఆకార మంతరించినవిదప దానికెబదులుగా డకారము వాడబడుచు వచ్చినది. శాస్త్రులుగా రుదాహరించిన చోట, తాటపశబ్దము లిట్టివే. డకారయుక్తచోడశబ్దము గలశక్తివర్మ శాసనము యుద్ధమల్లశాసనమువలనఁ బుట్టినదే. రెండురూపములు నేకకాలమందే వ్యవహారములలో నున్నను బాధలేదు. ఒకయాశ్లేషమునే కొందఱ తొకవిధముగను మఱికొందఱు మఱియొకవిధముగాను ఉచ్చరించుటయుఁ దమతమయుచ్చారణానుసారముగా నేనునేను విధములుగా వ్రాయుటయు మనకనుభవవిధము. ఇది శాస్త్రులుగారు కూడ సంగీకరించుచున్నారు. ఎట్లన తాటపశబ్దమును గుఱించి చర్చించుచు “శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు తాడప, తాటప, అను రెండురూపము లున్నవని తెలుపుటలోఁ దృప్తి నొందక తాలప, తాళప అనురూపములు కూడ నున్నవని లిఖించిరి. తుది రెండురూపములను నొందఁ బనిలేదు. ఏమన సాధారణముగా

డకారము లకారశకారము లగుచుండును. మఱియును ల శేలు డయగు చుండును అని వ్రాసినారు. డకారము లకారశకారములుగను లశేలు డకారముగను మాటును, కాబట్టి యీమూడక్షరములు నెకయక్షరమే గాని మూడక్షరములు కావని శాస్త్రులుగారు వాదించురా? వాదించు రని శోధము. ఈయక్షరముల యుచ్చారణములు వేరు వాని రూపము లును వేరు. కాని యొకయుచ్చారణము గలయక్షరమును ణందలు వేరు విధముగా నుచ్చరించుటయు, వ్రాయునప్పుడు తమయుచ్చారణమున కను రూపమగుక్షరమును వ్రాయుటయు మనము చూచుచున్నాము. రలశడ ల క భేద మంగీకరింపఁబడినది. రజలికుఁగూడఁ గొన్నితావుల భేదాభావము లాక్షణికు లంగీకరించి శబ్దక్షేపరూపమును బ్రతిపాదించినారు. లోకములో సాధారణముగాఁ గొందలు చజలతాలవ్యతాదంత్యత్వభేదమును బాటింప కుండుట యనుభవసిద్ధము. ఆలాగుననే కొందలు డకారకారముల పలు ట్టుల భేదమును బాటింపకపోవుటచేర నవి వేలువేలు అక్షరములు కావ నుట యుక్తియుక్తము కాదు.

(౪) ఒకధ్వనికి రెండుమూడు సంజ్ఞలుండవచ్చుచుండు, డకారల కారములు రెండు నొకధ్వనినే సూచించు ననియు నింకొకవాదము. దీనికి సమాధానము ణంత యిదివఱకే వచ్చియున్నది. అచ్చులలోఁ గొన్నిటికి రెండేసి రూపము లున్నమాట నిజమే. ఓకారమున కిప్పుడును రెండురూప ములున్నవి. కాని హల్లులలో నెకధ్వనికి రెండుచిహ్నములు తెలుఁగులో లేవు. ప్రత్యేకముగా వ్రాయునప్పు డొకరూపమును సంయుక్తాక్షరము లలో సంతస్థాత మైవచ్చుడు మఱియొకరూపమును దెలుఁగక్షరములకుఁ గలవు. కాని యిది విషయాంతరము. అక్షరోత్పత్తికాలమందుఁ బ్రత్యక్షర మునకును బ్రత్యేకధ్వని యుండియుండవలెను. ఒకధ్వనికిఁ బెక్కుసంజ్ఞలు గాని, యొకసంజ్ఞకుఁ బెక్కుధ్వనులు గాని యక్షరోత్పత్తికాలమందుం డుట యనుభవము. కాలక్రమమున నూతనధ్వనులు బయలుపడఁగా వానికి నూతన సంజ్ఞలు కల్పించుట మును గలదు. అట్లు కల్పింపక ప్రాచీనసంజ్ఞల యందే నూతనధ్వనులను గూడ నారోపించుట మును గలదు. ఇట్టివిశేషము లాంగ్లేయభాషయందనేకములు గలవు. అవి యాభాషలోని వర్ణసమా మ్నాయముయొక్క యసహగ్రత్వమును సూచించును. ఒక యుచ్చారణ

మునకు బహ్మక్షరము లండుట భాషావైభవమును దెలుపు నని ప్రాజ్ఞులు తలంచుచున్నా" రని శాస్త్రులుగారు వ్రాసినది వింతగా నున్నది. అయిన నీవిషయము ప్రస్తుతముగాదు.

తెలుగులో బ్రతిహల్లునకును బ్రత్యేకధ్వని కలదు. ఉచ్చారణసాంకర్యముచేత నొకధ్వనికి బదులుగా వేరొకధ్వని పలుకుటయు, నట్లుపలికిక పుచ్చొక యక్షరమునకుబదులుగా మఱియొక యక్షరము వాడుటయునుగలదు. ఈకారణముచేతనే క్రమముగా లలలకు, లడలకు, రలలకు నభేద మున్న సిద్ధాంతము బయలుదేరినది. ఇచ్చట నభేద మనగా నొకధ్వనికి బదులుగా నింకొకధ్వని యుచ్చరింపవచ్చు నని తాత్పర్యము గాని యక్షరములకుఁ బ్రత్యేకధ్వనులు లేవని కాదు. ఆలాగుననే శకటరేఫమునకు బదులుగా రేఫముపలుకుట గలదు. అట్టిశబ్దములు ద్విరూపము లని లాక్షణికులమతము. యుద్ధవల్లుని శాసనములో చేట్టోలు అని యున్నది. పొరపాటున శకటరేఫము పడియుండును. రేఫమునకు బదులుగా శకటరేఫముపయోగింపఁబడిన దన్న మాత్రముచేత నారెడక్షరములకు నుచ్చారణభేద మెచ్చటను లేనే లేదని చెప్పనొప్పునా? అట్లన్నచో రలలకు యతిప్రాసములందు మైత్రికూడలేదన్న శాస్త్ర మేమికావలయును. రేఫకార నిర్ణయముచేయుటకు లాక్షణికు లంతశ్రమ పడనేల ?

ఇంకొకవిషయము:—డలలు రెండింటికి నుచ్చారణభేద మేమియు లేక మొకదానికొకటి యభేచ్చముగా నేకకాలముండే యుపయోగింపవచ్చు నని పూర్వకపులమత మయినచో నట్టియభేదబుద్ధి దేశ్యతద్భవములందే గాక తత్సమశబ్దములందుఁగూడఁ గనఁబడవలయునుగదా, ఆకారముతో నున్న సంస్కృతశబ్దములెచ్చటనుగానరావు. కన్నడమందువలె తెలుఁగునందును దేశ్యతద్భవశబ్దములందే కనఁబడుచున్నది. చోట, మేటశబ్దములు సంస్కృతసమానములలోఁ గూడఁ జూపట్టుచున్నవి. కాని, యవి సంజ్ఞావాచకములగు దేశ్యశబ్దములే గాని సంస్కృతశబ్దములు కావు. ఈశబ్దములు గలసమాసములు, "నిదులఖానోగ్రకాలం, "భూమండలక్రాంతవీటి ధరణీభృద్భుగ్గ, "పాబ్బుమూరివిజయప్రంతభోవతోట్టంజీత " మొదలగు సమాసములనంటివే. ఆకారరూపము సంస్కృతశబ్దములో నందంపూఁదిశాసనమునందును, ఈశ్వరభట్టాశాపయ్యాజి శాసనమునందును గల దని బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులుగారు వ్రాసి, నాడు.

ఇది యెంతవఱకు సరియో చూతము. నందంపూడిశాసనములో రెండు వ్రాతకత్తులున్నవి. పూర్వభాగము లివి అడ్డకత్తు, ఉత్తరభాగము లివి గుండ్రకత్తు అకారము చూడమణి, “క్రీడయా” శబ్దములందున్న దని శాస్త్రులుగారు వ్రాసినారు. చూడమణిశబ్దము శాసనము ౩వ పంక్తిలో “శ్రీకంఠచూడమణి, అనుసమానమందును, ౬౦ వ పంక్తిలో “చాలుక్య చూడమణి, అనుసమానమందును రెండుచోటులఁ గలదు. (10) మొదటి యడ్డకత్తులివిలో నున్నది. ఇందున్నయక్షరము డకారమే గాని అకారము కాదు. శాసనప్రతిలింబమును నిదానముగాఁ జూచినచో సందేహానివృత్తి యగును. రెండవ చూడమణిశబ్దము గుండ్రకత్తులో నున్నది. గుండ్రముగా నుండుటచేత అకారరూపమునుభ్రాంతిని గలుగఁజేయుచున్నది గాని యిది యును డకారమే. 69 వ పంక్తిలోని పురోవాశపదము చూచిన సంశయని వృత్తియగును. అకారరూపమునకు ఎడమ ప్రక్కను గూడ గుడి యుండును. తలకట్టుండదు.

ఈశ్వరభట్టసోమయాజిశాసనము యుగ్ధనుల్లశాసనము దిగువ నారాతి మీదనే యున్నది (11) ఈశాసనములో డకారము మండలి, గుముడూరి, బెజవాడ, అఖండ, ఎడ్లు, కొడ్కు, మానెండు, వాండు అను శబ్దము లలో నున్నది. రూప మన్నిచోటుల నొకవిధముగానే యున్నది. ఈరూప ము అకారరూపముచు గొంతవఱకుఁ బోలియున్నమాట సత్యమే కాని యదికాదు. ఈయక్షరమునకుఁ దలకట్టున్నది. అకారమునకుఁ దలకట్టు లేదు. ఈశాసనము నందంపూడి శాసనమున కర్వాచీనము. రెంటికీ సంతరము మాజేండ్లకంటె సధికముగా నున్నది. నందంపూడి శాసనము నాటికే అకారము వాడుకలోఁ బోయినది. ఈశ్వరభట్ట సోమయాజి శాసనమునాటికెక్కడిది. గుండ్రకత్తుర మగుటచేత అకారమును గొంతవఱకుఁ బోలియున్నది, గాని యాయక్షరము కాదు. ఇతియే గాక డకారఅకారరూపములు రెండును వాడుకలో నున్నప్పటికి యెట్లుపయోగింపఁబడినవో దానినిబట్టి వానిపరస్పరసంబంధము నిర్ణయింపవలెను. రెండు రూపములును గలశాసనములలో అకారము కొన్నితదృవదేశ్యశబ్దములలో మాత్రమును, డకార మితరతదృవదేశ్యశబ్దములయందును సంస్కృతశబ్దము

పీఠ.

శ్రీరామ.

ద్రావిడభాషాతత్త్వవిమర్శనము.

— కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఏ. —

విభక్తినిరూపణము.

లోకములోని యాయావస్తువులతత్త్వమును బరిశీలించి వానినిగూర్చిన యథార్థజ్ఞానము కలిగించుటయే శాస్త్రములయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము. భాషాశాస్త్రము లోకమునందలి జనులచే మాటలాడబడుచుండెడి భాషలయొక్క స్వరూపము, పుట్టుక, వాని యభివృద్ధి మొదలగువానిని బరిశీలించి భాషాతత్త్వమునుగూర్చిన జ్ఞానమును గలిగించును. పరబ్రహ్మస్వరూపమును దెలిసికొని నిశ్చేయనమును బొందుటకు బద్ధార్థతత్త్వజ్ఞాన మావశ్యకమై నట్లు, శబ్దబ్రహ్మస్వరూపమును దెలిసికొనుటకు భాషాతత్త్వజ్ఞానమూవశ్యకము. కావుననే భాషాతత్త్వజ్ఞానులు లగునాధునికశబ్దశాస్త్రవేత్తలు భూభాగము నందు వ్యవహారముననున్న యాయాభాషల (మూలరూపములఁ దెలిసికొనుటకుఁగాను వాని) నొండొంటిలోఁ బోల్చి వానిస్వరూపము, పదపరివరము, తత్ప్రయోగవిధానము లేక వాక్యసంఘటనారీతి మొదలగు విషయములందు వానికిఁ గల సామ్యమునుబట్టి వాని సంబంధబాంధవ్యములను నిర్ధారణచేసి భాషలను గొన్ని కుటుంబములుగా నేర్పఱచియున్నారు. ఆయా కుటుంబములలోని భాషల భిన్నతత్త్వమునకును, భిన్న కుటుంబముల విశేషలక్షణములకునుగల కారణముల నారసి భాషాస్వరూపము, భాషాతత్త్వమునుగూర్చిన నిశ్చయజ్ఞానమును సంపాదించుటకుఁగూడ ననేకవిధములఁ బ్రయత్నించుచున్నారు.

ప్రస్తుతము దక్షిణాహిందూదేశమున వ్యవహరింపబడుచున్న భాషలన్నియు నొకకుటుంబమునకే చెందిన వనియు, నివి యన్నియు నేదో యొక ప్రాచీన ద్రావిడభాషనుండి బయలుదేరిన సాదరభాషలై యుండనోవు ననియుఁ బలువురు శబ్దశాస్త్రజ్ఞులు తలంచుచుండ, మఱి కొందఁ జీభాష లొక ప్రత్యేక కుటుంబమునకుఁ జెందినవికాక, ఆర్యభాషాకుటుంబమునకుఁ జెందినవై కొంత కాలము క్రిందట నుత్తరహిందూస్థానమున వాడుకలోనుండి కాలక్రమమున దక్షిణదేశమునకు వ్యాపించిన మాగధి, వైశాచి మొదలగు ప్రాకృతిభాషల వికృతిరూపములేకాని వేఱుకావనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఈభాషలను ప్రత్యేక

కుటుంబముగా నేర్పఱచుటకుఁ గల కారణములు కొన్ని చెప్పఁబడియున్నవి కాని, వీనికి మూలభాషగాఁ జెప్పఁబడిడి యా ప్రాచీన ద్రావిడభాషయొక్క వ్యవహారమును చెలిపికొని దానికి పీఠికాభాషలకుఁ గల సంబంధ మిట్టి దని నిరూపించుటకుఁ దగినయోధారము లింకను నేర్పడలేదు. సత్యము లగుజంతువులకువలెనే భాషకును మార్పు సహజ మగుటచే నది యద్దానిని వ్యవహరించువారి యుచ్ఛారణరీతులనుబట్టి వారి నోళ్లలోఁ బడి నలిగి నలిగి కాలక్రమమున ననేకవిధములగు మార్పులకు లోనగుచుండును. కాలక్రమమునఁ గలిగిన యీమార్పులే యొక్కొకకాలమునఁ గారణాంతరములచే విశేషముగ పంథవించినచో నా భాషయొక్క పూర్వరూపమునకును, ఆకాలముందలి రూపమునకును విశేషభేద మేర్పడును. ఇట్లే దేశకాలవ్యవస్థలనుబట్టి యొక్క భాషయే భిన్నరూపములను లొందుట లేక భిన్నభాషలుగా మారుట తటస్థించును. ఈ భాష లొకభాషయొక్క భిన్నరూపములే ధైవము గాల్గొనుపారముగ నవి ప్రత్యేకపరిణామములు లొందుటచేఁ గొన్ని కల్యాణములు గడచిన పిదప నవి పరస్పరసంబంధము కలవిగానే కన్పడవు. ప్రస్తుతము చెన్నపట్టణము తెలుగు మాట్లాడువారు తెలుగుదేశమున కుత్తరపు సరిహద్దున గంజాము జిల్లాలో ఓడ్ర తెలుగు మాట్లాడువారిభాషను సులభముగనే అర్థముచేసికొని వ్యవహారము జరుపుకొనఁగలరు. ఇప్పుడు వీరిరువురు గూడ మాట్లాడునది తెలుగుభాష యనియే మనము చెప్పకొనుచున్నాము. కాని యే కారణము చేతనైనను ప్రస్తుత మనవరకాన్యోన్యసంసర్గమునకు సాయపడుచున్న రైల్వే మొదలగు సీమలభిమార్గము లంతరించినచోఁ గొంతకాలమున కొకరిమాట మఱియొకరి కర్థముకాకుండ మాటిపోవచ్చును. ఈ మార్పున కాయాప్రాంతములం దీభాష కితరభాషలతోఁ గలిగిన సంసర్గమే మఱిత సాయముచేయుఁ గలదు. ఇట్లు విడిపోయిన యీ భాషలు కొంతకాలము క్రిందట నేకరూపము కల్పనై యవిభక్తం బగు నొక ప్రాచీనజనసంఘముచే వ్యవహరింపఁబడిన నని రుజువుచేయుట యనున దంతసులభసాధ్యమై యుండదు. ఏలయునఁగాఁ- చెన్నపట్టణము తెలుగులో తమిళపదములు పదబంధములు చేరియుండును. అట్లే గంజాము తెలుగునకు ఓడ్రభాషయందలి సంప్రదాయములు కొన్ని యుట్టును. కావున సీ రెండువిధము లగు తెలుగుభాషలను స్థూలదృష్టితోఁ జూచినప్పుడొకటి యుజవభాషకు సంబంధించినదిగను, రెండవది యోడ్రభాషకు నన్ని

హిత మైనదిగను గన్నదను, కాని యివి తెలుగుభాషయొక్క మాటయగుట ముందు గుర్తించుట కష్టతర మగును. కావున నేయేభాష లేయేకుటుంబము నకుఁ జెందినది, ఏది చేనినుండి బయలుదేరినది, ఆయాభాషలకుఁ గల సంబంధం బెట్టిది యనువిషయమును నిర్ధారణ చేయవలె నన్న నాయాభాషల నిష్పన్నలక్షణములను బరిశీలించి తెలిసికొనవలయును.

భాషలవర్గీకరణవిషయమున (Classification) భాషాశాస్త్రజ్ఞులు రెండుమార్గముల నేర్పఱచినారు. ఆయాభాషలయందలి భావానిష్కరణసామగ్రిని (material of expression) పోల్చి చూచుట యొకటి. ఆయాభాషలయందలి భావానిష్కరణపద్ధతుల (methods of expression) నొకొంటితోఁ జూల్చిచూచుట మఱియొకటి. వీనిలో మొదటిదానికంటెఁగూడ రెండవదియే భాషల సంబంధమును గూర్చి యథార్థజ్ఞానము గలిగించుటలో నెక్కువగా దోడ్పడఁగల దని పలువురయభిప్రాయ మైయున్నది. ఒకభాషయందలిపదజాలమే యాభాషయందలి భావానిష్కరణసామగ్రి యని చెప్పఁబడుచున్నది. కాని కేవలపదములే భాషకాదు. భాష యనునది హృద్గతములగుచునభాషములను ధ్వని రూపము లగుసంజ్ఞలచే నిరతులకు వ్యక్తపఱుచుట కేర్పడినసాధనము. భాషయూలమున మన మిరులకు వ్యక్తముచేయునది సంపూర్ణములగుభాషములయి యుండును. ఆసంపూర్ణభాషము వాక్యమొదిమిడియుండును గాని కేవలము పదమం దుండదు. ఈపద మనునది సంపూర్ణభాషావలోధకంబు లగుసఖండవాక్యములసమూహం బగుభాషయొక్క వ్యాకరణము (analysis) చే సిద్ధించినది. భాషను వ్యాకరించుట (analyse) అనఁగా సంపూర్ణభాషములను వ్యక్తీకరించెడి యాభాషయందలి యఖండవాక్యములను గొన్నిటిని దీసికొని వాని నొందొంటితోఁ జూల్చి చూచి యాయావాక్యములలో నేయేభాగముల కెంతెంతయర్థమో, ఏభాగముయొక్క యపయోగమెట్టిదో, విచారించి యాయఖండవాక్యమును విభాగించి దానిలో నీయీముక్క యాపూర్ణభాషములో నీయీఖండభాషమును సూచించుచున్నది యని నిర్ధారణచేయుటమై యున్నది. “ వ్యాక్రియంతే-వివిచ్య ప్రదర్శ్యంతే అనేన శబ్దాః ఇతి వ్యాకరణం ” దీనియందు శబ్దములు విడఁగొట్టబడి చూడబడుచున్నవి గావున నిది వ్యాకరణ మగుచున్నది యని మహాభాష్యమున వ్యాకరణశబ్దము నిర్వచింపబడినది. ప్రస్తుతము పాణిన్యాదులగు మనవ్యాక

రకాక్షరాలు చేయునది యాదియందు జనులచే బ్రయోగింపఁబడిన యఖండశా-
 క్యమును విడఁగొట్టి పదములను ఎత్తిచూపి యాయీభాగమున కీయాయర్థ-
 మని గాని, వానివాని లక్షణ మిట్టిది యని గాని చెప్పట కాదు. ఈపని
 దోభాషావిషయములో నైనను ఆభాషను మాటలాడుజనులు దాని నేకాల-
 మందైన బుద్ధిపూర్వకంబుగను సవిమర్శంబుగను దాని సభ్యసింపఁదొడంగిరో
 (Conscious study of language) ఆకాలముదే చేయఁబడియుండును.
 కావున నేమాత్రమైనను నాగరకతఁ గాంచిన జనులభాషలలో నింతకుఁ బూ-
 ర్వము చాలకాలము క్రిందటనే యాదివైయాకరణు లాచూయఖండవాక్య-
 ముతిలో నిన్నివిధము లగుపదములు కూడియున్న పని యేర్పఱిచియే యుం-
 దును. వాని లక్షణములు కాలక్రమమున నిర్ణయింపఁబడి నిరూపింపఁబడు-
 ను. చరిత్ర కందినంతవఱ కీభాషాస్వరూపమును గూర్చి విచారణ చేసినవా-
 రలో హిందూదేశీయులు గ్రీకుదేశీయులు నగ్రగణ్యులుగఁ గన్పడుచున్నారు.
 గ్రీకుతత్త్వవేత్తలు తర్కశాస్త్రముయొక్కయుఁ దత్త్వశాస్త్రముయొక్కయు స-
 హాయముచే ముందు భాషము (లేకయర్థము) నందు విభాగములు కల్పించి
 వానిని విదప శబ్దమునకు-అనఁగా వాక్యమున కన్వయింపఁజేసిరి. కర్త యని
 క్రియ యని భేదము కల్పించినది తత్త్వవేత్తలు. స్లేటాకాలమునకు నామము
 క్రియ అనుభాషాభాగములు మాత్రమే తెలిసికొనఁబడినవి. తరువాత ఆరి-
 స్టాటిల్ సముచ్చయముల నిరూపించెను. జెనోడాటన్ కాలమునకు సర్వనా-
 మము, ఆరిస్టోటర్కన్ కాలమున కుపసర్గయును భాషాభాగములుగాఁ దెలిసి-
 కొనఁబడినవి. గ్రీకుదేశీయు లితరదేశభాషల సభ్యసింప మొదలిడి, హూ-
 మరుగ్రంథములను సవిమర్శంబుగఁ జదువ మొదలిడినతరువాత భాషాభాగ-
 ములకు వ్యాకరణసంకేతములు బయలుదేరినవి.

హిందూదేశమున నింతకుఁ బూర్వమే భాషావిభాగములఁగూర్చిన
 విశ్వయజ్ఞాన ముబడదుటగాక వ్యాకరణసంప్రదాయము లన్నియుఁగూడ నే-
 ర్పడియున్నట్లు తెలియఁపచ్చుచున్నది. ఋగ్వేదముననే భాషయనునది వాగ్-
 తూప మగునొక దేవతగా భావింపఁబడుటయే గాక అదేవతయొక్క శక్తిస్వ-
 తూపములఁ గూర్చి యనేకవిధముల స్తోత్రములు చేయఁబడియున్నవి. ఋగ్వే-
 డము 10వమండలము 123వసూక్తములో “అహ మేవ స్వయమిదం వదామి,
 ఇహ దేవేభి రుత మానుషేభిః యా కామయేతం త ముగ్రంకృణోమి తు-

బ్రాహ్మణం తం ఋషిం తం సుమేధాం॥ అహం జనాయ సమదం కృణోమ్యహం ద్యావాభృణివీ ఆవివేకః-” ఒకప్పుడు మనస్సునకు వాగ్దేవతకుఁ గలిగిన యొక స్పర్శను గూర్చి శతపథబ్రాహ్మణమున నొకకథ చెప్పఁ బడియున్నది. మనస్సు వాగ్దేవితో “ నా కహగాహనకాని విషయమును దేవిని నీవు చెప్పలేవు. నేను దేవిని తలంచిన దానినే నీ వనుకరించి చెప్పుదువు. కావున నేను నీకంటె గొప్పదానను ” అని పలుకఁగా నామె “ నీ వేమి తలంచినను, నీకేమి తెలియవచ్చినను నామూలముననే తెలియవచ్చుచున్నది. నేనే తెలుపుచున్నాను. కావున నీకంటె నేవే గొప్పదాన న”ని ప్రత్యుత్తర మిచ్చినది. పిదప వీరిద్దఱుఁ బ్రజాపతిని దమతగవు తీర్వమని కోరఁగా నాతఁడఁ- మనస్సు ననుసరించి దానిభావముల ననుకరించునదే వాక్కు గావున ననుసరించుదానికంటె ననుసరింపఁబడునదే గొప్పది గావున వాక్కుకంటె మనస్సే గొప్పదని చెప్పఁగా, వాగ్దేవత యాతనిపై నలిగి హవిర్భాగమును దానాతనికి ముట్టజేయవని చెప్పినదట. కావుననే యేయజ్ఞమునఁ గాని ప్రజాపతికి హోమము చేయునపుడు హవిర్దానమంతయు మెల్లగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది. ఈకథనుబట్టి భావము భాష యనునవి రెండు నవ్యసహితం బగునిత్యసంబంధము కల వనియు (దీనినే పఠంజలి “ సిద్ధే శబ్దార్థసంబంధే ” యను వార్తికభాగమును వివరించు పల్లఁ ప్రతిపాదించియున్నాఁడు)-భాష లేనిదే భావము గాని భావము లేనిదే భాష గాని యుండుట యసంభవ మనియు సీమొదలగు నాధునికశబ్దశాస్త్ర సమ్మతము లగుసిద్ధాంతము లాకాలముననే ప్రబలియుండె నని తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఈసందర్భము ‘సెన్’మహాశయుని “ Language, it is true, is the embodiment of thought, but it is equally true, that without language there can be no thought.” అనువాక్యములఁ దిలకింపుఁడు. మొట్టమొదట భాష యెట్లుండెడిది దానికి వ్యాకరణ మెట్లు బయలుదేరినది యనువిషయమును గూర్చి శ్రుతియే యిట్లు ప్రతిపాదించుచున్నది.

“ వాగ్దేవతా చ్యవ్యాకృతా అవదత్తే, దేవా ఇంద్ర మబ్రువన్ మిమాం నోవ్యాకురు. తాం ఇంద్రో మధ్యతో వక్రమ్య వ్యాకరోత్ తస్మాదిదం వ్యాకృతా వా గుద్యతా ” దీనికి శాయనాచార్యు లిట్లు వ్యాఖ్యానము చేసినారు. “ అగ్ని ఋశే ఇత్యాదిపాఠే పూర్వస్మికాకారే (పరాచీ) సముద్రాదిధ్వనివ దేకాత్మికా సతీ-(అవ్యాకృతా) వక్రతః ప్రత్యయః, పదం, వాక్య

మిథ్యాది విభాగరహితావేత్. (తా)వాచం (మధ్యేవక్రమ్య) ప్రకృత్యాది రూపేణ విభజ్య వ్యాకరోత్ ఇతి. ఏనంచ అసత్యానుభవదర్శనేన సత్యానుభవదర్శనవత్ పంచకోశాదివ్యుత్పాదనన్వాయేన మిథ్యావస్తుపరిహారేణ అఖండసచ్చిదానందస్రతి బాధనవచ్చ అసత్యభూతప్రకృతి ప్రత్యయాధ్వనిరూప దేన సత్యభూతాఖండవాక్యార్థబాధనం వ్యాకరణాదినా క్రియతే ఇతి బోధ్యం." కావుననే పదముల కర్థము వాక్యార్థమునుండియె కలుగుచున్నది గాని ప్రత్యేకము కా దని

“నహి కిందిత్ పదం నామ రూపేణ నియతం క్వచిత్

పదానా మర్థరూపంచ వాక్యార్థా దేవ జాయతే॥

ఏన మఖండార్థక వాక్యానా మానంత్యాత్ నర్వకతేనాపి త్తిద్ధ్యజ్ఞాపనస్య అకేక్యతయా ప్రకృతిప్రత్యయాదివిభాగకల్పనేన తత్తదర్థనిర్వచనే లాఘవమితి ధియా లోకహితకామ్యయా మహర్షిభిః వ్యాకరణం ప్రణీతం" అని మొదట దేవతలప్రార్థనముచే ఇంద్రుఁ డఖండకావ్యమును వ్యాకరించె ననియుఁ బిదప లోకహితముకొఱకు మహర్షులు దాని వనుసరించి రనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. పిదప, ప్రాతిపదికలమున నామాభ్యాతోపసర్గనిపాత లను న్నాల్పభాషాభాగము లేర్పడుటె గాక విభక్తులు సప్తసంఖ్యాకము లని కూడ నిశ్చయింపఁబడినట్లు తెలియుచున్నది.

ఇంతవఱకు చరిత్రకండినంతలో గీర్వాణమునను గ్రీకుభాషలోను భాషాభాగములజ్ఞాన మెట్లు బయలుదేఱినదో యన్వేషింప యత్నించి నాము. ఎంత చేసినను, ప్రాచీన మగు ఇండియాలోపియకా భాషయొక్క సంతతి లోఁ జేరిన రెండుభాషలలో మాత్రమే యీజ్ఞానాభివృద్ధి క్రమమునుగూర్చి కొంత తెలిసికొనఁగలిగితిమి. ఆ ప్రాచీనభాషనుండి యిది విడువడుట కెంత కాలముపట్టినదో యంతకాలము నాభాషను వ్యవహరించినవారికిఁ గేవల మఖండవాక్యజ్ఞానమే కాని భాషాభాగములజ్ఞానము లేదని చెప్పట కవకాశము కలదా. మూలభాషాలక్షణములఁ గనిపెట్టిన శబ్దశాస్త్రజ్ఞులు, ఆ భాషలోని పదములు, ప్రత్యయములు, సంధి, విభక్తి మొదలగు విషయములను వానిలక్షణములను నిర్ణయించి సిద్ధాంతము చేయుచుండఁగా నీభాషాభాగజ్ఞాన మిటీవల బయలుదేఱిన దనుట యెట్లు పొసఁగును. కాని ప్రత్యేకభాషలలో బయలుదేఱిన భాషావిభాగజ్ఞానము మూలభాషలోని సంప్రదాయము ననుసరించినదై యుండెనని మాత్రము తెలింపవచ్చును. కావున నిటీవలివ్యాకరణ

కన్తలు చేయుచు యంతకుపూర్వము సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్న భాషాభాగముల లక్షణములను నిరూపించుటయే యిచ్చునది.

ఇంతకు నీయఖండవాక్యవిభాగమును గూర్చి యేల చెప్పబడెననగా భాషాకుటుంబముల నేర్పఱచు విధానమం దీయఖండవాక్యలక్షణము నేమనము ముఖ్యముగా గమనింపవలసియుండు ననువిషయమును సూచించుటకే, ఆయాకుటుంబములందలి భాషలలోని యఖండవాక్యలక్షణములు, తత్సంఘటనారీతులు విలేవల బయలుదేరినవ్యాకరణములలోఁ బ్రతిధరింపక పీలులేదు. కావున నీవ్యాకరణలక్షణములను బట్టి యే యాధావలప్రత్యేకతను, గాని సాహిత్యమును గాని కవిచెట్టగలుగుచున్నా మని చెప్పవలసి యున్నది. దీనితత్త్వార్థ మేమనగా, ప్రపంచమును బ్రత్యేకవృత్తులయొక్క వలెనే జాతులయొక్కయు మనస్సుంకల్పములు భిన్నములైవలెనుగ నె, ఆయా సంకల్పములను బహిర్గతముచేసి యితరులకు బోధపఱచుచు రీతులుకూడ భిన్నములుగ నె యుండును. ఒకనికి స్వాభావికముగఁ దోచినభావములు భావప్రకటనారీతులు మఱియొకని కస్వాభావికములుగాఁ గన్పడును. చీనాదేశస్థుని భాష, వాక్యసంఘటనారీతి మన కస్వాభావికముగా నుండును. మనభాష యాతని కట్లే యుండును. కావున ప్రతిజాతీయు, ప్రతిభాషయుఁ గూడఁ గొన్నిప్రత్యేకము లగువిశేషలక్షణములతో బయలుదేరి యా లక్షణములమూలముగాఁ దనప్రత్యేకతను నిలుపుకొనుచుండును. భాషాగమందలి జాతులలో నొకజాతిభాషములు నాదర్శములు మఱియొకజాతిభాషములతోను నాదర్శములతో నెట్లుపోంచి యేకీభవింపక వానిని వేఱుపఱచునో యట్లే యాయాభాషకేవలములయందలి రీతులు వారిభాషలయందు ప్రతిధరించి వానిని భిన్నరూపములు కలవానిగాఁ జేయును. * జాతులలోఁ గలయొక గలిగి మార్పుగలిగినట్లుగనే

* It is a different conception of the sentence and the form it takes which characterise the whole language. However much alike may have been the circumstances by which the 1st communities of men are surrounded they yet viewed the world without them and their own relation to it with different eyes. The idea they formed of the sentence and its parts was not the same everywhere. When with the growth of consciousness came also the formal expression in utterance of the relations of the several parts of the sentence it is inevitable that this expression should clothe itself in essentially various forms. When we remember that the sentence and not the isolated word is the starting point of Philology—when we make it what the logician would term the fundamentum divisionis for our classification of speech—there is no longer any difficulty in distinguishing families of speech and assigning to each its character & place. The Science of Language, Sayce, Vol. 1, Page 31.

భాషలును గలిగిడి పరస్పరసంస్కరణమును బట్టి కొన్ని మార్పులు కలిగినను, ఏ భాషయైనను సజీవమై యున్నంతవఱకు దనకుంటుంటున్నట్లు ప్రత్యేకలక్షణములను బొత్తిగా విడిచిపెట్టు ననుట కవకాశము లేదు. కావుననే భాషల సంబంధమును నిశ్చయించుటకు వానియందలి వాక్యసంఘటనారీతులను బోల్పిచూచుటయే ప్రబలమైన సాధనముగాఁ దలంపఁబడుచున్నది. తూసవుని మనశ్శక్తి యొక్కట యగుటచే నామస్పృంకల్పములలో సామ్య మొండక తీరదు. కాని వారి స్థితిగతులనుబట్టియు, బరిసర దేశమునుబట్టియు వారిభావములు భాషారూపము నొందుటలో భేదము లేర్పడును. వాక్యసంఘటనమును గల యాభేదమునుబట్టియే శబ్దకాత్రజ్ఞ లేవ్వుడు వ్యవహారములో నున్న భాషలను మూడువిధములు కలవిగ విభజించియున్నారు.

ఇం దొకటి చీనావారిభాషలోఁ గన్పడుచున్నది. ఈభాషలో భాషావ్రతే పదములు, ఇతరము లగు నామము క్రియ మొదలగురూపభేదములు లేవు. ఇవి పూర్వమందుఁ గాని పరమందుఁ గాని యద్విధమగు ప్రత్యయములను గైకొనక యితరపదములతో సమసింపక యేవిధమైన మార్పును బొందకయే వాక్యమును బ్రయోగింపఁబడి యర్థబోధకము లగుచున్నది. ఈ పదముల స్థానమే వాక్యమున వ్యవహారభేదమును గొంతవఱకు సూచించుచుండును. వాక్యములోని యొకపద మర్థవంత మగుటకు మఱియొకపదముపైఁ గాని ప్రత్యయముపైఁ గాని యాధారపడియుండదు. ఇట్లు భాషారూపములనే పదములుగఁ జేసికొని వానితోడనే వాక్యములను గూర్చుకొను భాషలను 'భాషారూపపద భాషలు (Isolating or radical languages) అని చెప్పచున్నారు. ఈభాషలయందలి పదములకు 'ను ప్రిబంధం పద' మనులక్షణము వుట్టదు. "శక్తం పదం" శక్తి విశిష్టము పద మనులక్షణము వుట్టినేమో. రెండవతరగతిభాషలలోని వాక్యమందలి భిన్నములగుభాషములు ప్రత్యేకపదములచే సూచింపఁబడుచున్నను, ఒకభాషము మఱియొకదానిపై నాధారపడియుండి దానితోఁ గలిసియే సంపూర్ణభాషమును గలిగించును. ఒకవాక్యములోని పదముల పరస్పరసంబంధము తెలుపుటకును, ఆవాక్యమును గల భాషారూపార్థముల వివిధోపయోగములను లేక ప్రయోగవైవిధ్యమును (different applications) సూచించుటకు వానికిఁ గొన్ని ప్రత్యయములు గాని పదములు గాని చేర్పఁబడుచుండును. ఈ ప్రత్యయముల కప్పుడు భాషలో ప్రత్యేక ప్రయోగము లేక

చోయినప్పటికి నవి యర్థభేదసూచకములుగ నాధాతువునకు తేర్చబడి తమ ప్రత్యేకతను నిలుపుకొనుచునే యర్థభేదమును సూచించును. ఇట్లు ప్రత్యయము లని తలంపబడుచున్నవికూడ భాషలో మనకు బరిచితము లగుపదముల యవశిష్టభాగములే (remnants) యని కొంచెము పరిశీలించిన వెలియుక పోదు. ఏభాషలలోని వాక్యములయందు దొకపదమునకును మరొకపదమునకును గలయర్థసంబంధము వాని ప్రక్కను తేర్చబడిన స్వతంత్రములగు పదములచే గాని వానిసంక్లిష్టరూపములచే గాని సూచింపబడుచున్నదో అట్టి భాషలను “సంక్లిష్టపదరూపభాషలు” (Agglutinative languages) అని చెప్పవచ్చును. టురెనియన్ లేక సిథియన్ పుటుంబములకు తెలిసిన ఫిన్నిష్, జుగ్రియన్, లిక్తిష్ మొదలగు భాషలకి గాక దక్షిణహిందూదేశభాషలకు గూడ నీలక్షణము పట్టుచుండుటచే నివి యన్నియు నీ విభాగము క్రిందనే తేర్చబడినవి. ఇక సంస్కృతముమొదలుగొగల ఇంకోయూరోపియన్ భాషలలోగూడ నీరెండవతరగతిభాషలలోవలెనే ధాతువుల కాయాప్రత్యయము లామాత్యుర్థసంధర్భములను చెల్పుటకుఁగా తేర్చబడుచుండినను ఆ ప్రత్యయములకు మూలరూపము లగుపదము లేవో కనఁగొనుట సుపాధ్యముగ లేదు. పుటుంబములోని వివిధభాషలలో గొంచె మెచ్చుతల్లగా మల్బరూపములు గలయీ ప్రత్యయములు ప్రాచీన మగుమూలభాషలోగూడ నిట్లే యుండుట చే మొదట నఖండవాక్యమును విభాగము చేసినవారే యా వాక్యమందలి భాగముల పరస్పరసంబంధమును సూచించుట కీ ప్రత్యయముల నీ రూపమున నే విడఁగొట్టెముచి లేమో యని తలంప దగియున్నది. * ఇందుకు నిదర్శన

* An inflexional language does not permit us to watch the word making process so clearly as do those savage jargons in which a couple of sounds as nine signify I do it or you do it according to the context & gestures of the speaker. Herewith the growth of consciousness and the analysis of thought the external gesture is replaced by some portion of the uttered sounds which agrees in a number of different instances and in this way the words by which the relations of grammar are expressed came into being.....In the friction & comparison of the first utterances of mankind similar terminations came in some instances to be set apart to denote the relations of grammar.

వముగా ఆంగ్లభాషలో గ్రీకుపదముల చివరనుండు *is* అను ప్రత్యయ మొకటి విశేషార్థవ్యోరకముగా గ్రహింపబడి యాపదములనుండి విడగొట్టబడి, యాయర్థమును సూచించుటకు గా లాటికొ మొదలగు నితరభాషల పదములకుఁ గూడఁ జేర్పబడుచున్నది. మొత్తముమీఁద నెట్లయిన నిట్టియర్థము తెలియని ప్రత్యయములమూలముగా వాక్యమందలి భిన్న పదముల సంబంధమును సూచించుట యీకుటుంబభాషలకు విశేషలక్షణముగాఁ గనబడుచున్నది. ఈ ప్రత్యయము లైన నాయాయర్థముల సూచించుపట్ల తమ ప్రత్యేకతను నిలుపుకొనక యనేకవిధము లగుమార్పులకు లోనగుచు నొకప్పుడు భాతువు నుండి వేరుపడుచుటకు వీలులేనంతగా దానితో నైక్యమునుబొందుచుండును. ఇట్లు ప్రత్యయములను గ్రహించుచు నా ప్రత్యయములను దమతో నైక్యమును బొందించుకొను మూలపదములు గలభాషలను బ్రత్యయాంతభాషలని (Inflectional language) చెప్పుచున్నారు. ప్రపంచమందలి భాషలన్నియు సరిగా నీమూఁడువర్గములలోనికి నిముడు నని చెప్పట కవకాశము లేదు, గాని, యీవిభాగము వానిప్రృత్తికదమునుమాత్రము సూచించు సామాన్య విభాగముగా గ్రహింపదగి యున్నది. ప్రత్యేకస్వతంత్రము లగుపదములతోఁ గూడినదీనావారిభాషలో నచ్చటచ్చట ననర్థకపదములు కొన్ని వాక్యార్థబోధకు సహాయకరము లైనంతమాత్రమునఁ గాని, రెండవతరగతికిఁ జెందిన భాషలలోని యుపపదములు (post positional words) కొన్ని ద్రుతతరోచ్ఛారణము, ఊనిక (emphasis) మొదలగు కారణములచే సంకుచితములై ప్రత్యయావస్థను బొందియుండుటచేఁ గాని భాషలయొక్క యాయవస్థాభేదములు మొదటినుండి క్రమానుగతము లని తలంచుట కవకాశము కనబడదని కొందఱు శబ్దశాస్త్రజ్ఞులమతము. ఏమనఁగా నతిచిరకాలమునుండియుఁ దీనాభాష గాని ఇండోయూరోపియన్ మూలభాష గాని ద్రావిడభాషలు గాని వానికిఁ బ్రత్యేకము లగువిశేషలక్షణములను విడిచిపెట్టి మఱియొకతరగతితోఁ జేర్పదగినభాషలుగా మాటిపోయినట్లు కనబడదు. వీనిచరిత్ర నంతవెనుక కన్పేషించిచూచినను వీనిస్వాభావికలక్షణము లిప్పటియట్లే కనబడుచున్నవి. కావున నాయాకుటుంబములకుఁ గల ప్రత్యేకలక్షణము లాయాజనులకు స్వాభావికము లగు భావకల్పనారీతులనుబట్టియు, తద్భావబోధకము లగు వాక్యసంఘటనారీతులను బట్టియే యేర్పడచువు వని నిశ్చయింపదగి యున్నది.

ప్రస్తుతము రెండవతరగతిలోఁ జేర్చబడిన ద్రావిడభాషలవిశేషలక్షణములేవి. అందలివాక్యసంఘటనాతీతియు, తత్సూచక మగువిభక్తినిరూపగాపద్ధతియు సంతవఱకీభాషల నీవర్గములోఁ జేర్చట కవకాశమిచ్చుచున్నవి యను విషయము పరిశీలించవలయున్నది.

వాక్యమందలి పదములకుఁ గలవకస్పరసంబంధమును నిరూపించుటయే విభక్తినిరూపగా మనఁబడును. విభక్తియనఁగా విభాగము. దేనియొక్కవిభాగము? అనఁగా వాక్యముయొక్కవిభాగము. అని చెప్పవలసియున్నది. సుప్యత్రవైయాకరణులు “సుప్తిజంతం పదం” అని సుప్తిజప్రత్యయములు చివరగలిగినదే పదమనియు, “సుప్తిజా విభక్తీసంజ్ఞాప్తః” ఈప్రత్యయములకే విభక్తిసంజ్ఞకలదనియుఁ జెప్పియున్నారు. అనఁగా విభక్తిప్రత్యయ మంత మందుఁ గలది పదము. వాక్యమందలి విభాగమును సూచించుచు నాభాగములలో నొకదానితో మఱియొకదానికే గలసంబంధమును దెల్పునట్టిది ప్రత్యయము. సంస్కృతమందే గాక దానికి మూలభాష యగు ప్రాచీనఇండో యూరోపియన్ భాషయందుఁగూడ విభక్తు లేడెయని చెప్పటలోఁ గలవిశేష మేమనఁగా నీభాషాకుటుంబమునకుఁ జెందినవారు వాక్యమునందలి యవయవములసంబంధ మేదూరములుగానె యుండు ననియు, నాతీతులు కర్త కర్మ కరణాపాదానాదిభావభేదములకుఁ జిహ్నము లనియు భావమందలి యాతీతులే భావబోధకమగు వాక్యము నేమవిధములుగా విభాగముచేయుచున్నవి గాఢనవానికి విభక్తు లని పేరుపెట్టిన బాగుండు ననియుఁ దలంచినట్లు కవఁబడుచున్నది. మొదటినుండియు నీప్రత్యయములే భావబోధనాతీతులను సూచించుటచే విభక్తు లేడే యైనవి. కాబట్టి యెట్టిభావభేదము లైన నీయేదూరీతులలోనే యిముడవలసియున్నవి. కాని ద్రావిడభాషలలో వాక్యమునందలి యొకభాగమునకును మఱియొకభాగమునకును గలసంబంధమును సూచించునవి చాలవఱకుఁ బ్రత్యయములు గాక స్వతంత్రము లగుపదములేయగుటచేతను భావమునందలి యేచ్ఛాయ నేపదము బాగుగ వ్యక్తీకరించునో యచ్చట నాపదముల సుపయోగించుట కవకాశ ముండుటచేతను, ఎన్నివిధముల భావమునందు భేదము లేర్పడుచుండునో యన్నివిధములు కల విని చెప్పవలసినదే గాని విభక్తు లిన్నియని నియమించుట కవకాశము లేదు. పోలీయు నొక్కవిధ మగుసంబంధమును సూచించుటకే సమానాధికము లగుననేకము గు

పదములు యవయోగపడవచ్చును. కావుననే, వలన, కలలు, పట్టి మొదలగు నవి పంచమీశ్రుత్యములైనవి. సప్తమికి తమిళమున నికువదియెనిమిదిపదములు కలవు. అనగా నొక్కొకవిధ క్త్యమును సూచించుట కనేకపదములుండవచ్చు ననుట. ఇండియాలోపియకాథావలలో నట్లు గాదు. సంస్కృతమున నొక్కొకవిధక్తికి-ఒక్కొకవిధక్తికే కాదు-విధక్తిలో నొక్కొకవచనమున కొక్కొకప్రత్యయమే కలదు. ఆప్రత్యయ మంగముతోఁ గలిసి యనేకవిధము లగుమార్పులను బొందుచుండును. ఏకవచనప్రత్యయములకును ద్వితీయవచనప్రత్యయములకును గొన్నిటిలో నేమాత్రము సంబంధము నిరూపించుట కవకాశము లేకుండుటచే నివి ప్రత్యేకపదములుగా నేకాలమందైన నుండెనని చెప్పటకు విలు కనబడవచ్చును నివి యఖండవాక్యమునుండి ప్రత్యయములుగనే విభాగింపబడియుండునేమో యనువాదము బలవత్తరమై కనబడుచున్నది. ద్రావిడభాషలలో రెండువచనములకు నొకటే పదము లేక ప్రత్యయము చేర్పబడును. అది యేకవచనమున సామాన్యముగా ప్రాతిపదికమునకును బహువచనమున బహువచనప్రత్యయమునకు వలికింపబడుచున్నది. ప్రాతిపదిక మనగా కర్తృరూపము. నామవాచకము. దీనికి సంగమునకును (inflectional base) మొదట భేదములేదు. అన్న, అమ్మ, తల్లి, బిడ్డ, తండ్రి, చెట్టు, పుట్ట మొదలగుపదములలోఁ జూచుడు. అన్న, అన్న చేతను, అన్నవలనను, తల్లియందు, పుట్టలోపల. తమిళములో విత్-విల్లై, విల్లార్, విల్లక్కు, తుళుభాషలో-మర, మరొను, మరొకు, మరత. ఈతీతిగా నాయా పదములు గాని ప్రత్యయములుగాని కేవలము ప్రాతిపదికమునకే చేర్పబడుచుండుటయు, నవి చేర్పబడినప్పుడు మొట్టమొదటికాలములో నీప్రాతిపదిక గాని యాయుపపదముగాని యేవిధములగుమార్పులకు లోనుగాకుండుటయుఁ దెలియవచ్చుచునే యున్నది. ఈసంప్రదాయమే 'రాముచేతను' 'రామువలనను' అని వైకల్పికముగా, తత్సమపదములలోఁ గూడఁ గానవచ్చుచున్నది. కాలక్రమమున నీప్రాతిపదికమునకు నాయుపపదమునకు గలసంబంధమును వ్యక్తముచేయవలసివచ్చినపుడు మఱియొకపదము నాప్రాతిపదికమునకుఁ జేర్చుటయు, కాలక్రమమున నాపదములు తమసంపూర్ణరూపమును బోగొట్టుకొని ప్రత్యయార్థకునదైనపునొకతో స్వరసామ్యమునకు (vowel harmony) పుట్టుకొనిన మాసిమ బొయ్యము ద్రుపిచిరగి

కాని 'అన్న' యనుస్థానిపదికకు వాక్యములోని సంబంధములతోడి సంబంధమును దెలుపుటకు 'చేత' 'వలన' మొదలగు పదములు చేర్చబడుచుండెను గదా, ఆయన్నకు నీయుపపదములకును గలసంబంధ మేమి? ఈ రెండుపదములచేరిక చే నితరపదములతోడి సంబంధ మెట్లు తెలియఁగల దని ప్రశ్న కలుగవచ్చును. 'అన్న'కును 'చేత' కును గలసంబంధము విశేషణవిశేష్యభావసంబంధము, లేక షష్ఠీవిభక్త్యర్థరూపసంబంధము. "అన్న చేత నామి చేయఁబడినది" అనువాక్యమువలన గలపదములసంబంధమును విడచిపెట్టి చెప్పవలెనంటే (అనగా నీవిభక్తితోడ మొట్టమొదటగా) అన్న చేయు ప్రదేశము (సందు) వినిచేయఁబడిన (యట్టి) అది" అని చెప్పవలసియుండును. ఈసంబంధమును దెలుపుటకు ద్రావిడభాషలలో మొదట నేవిధ మగుమాచ్చ నవనరము లేకుండెడిది. స్థానిపదిక మి కర్తృపదముగను, అది మఱియొకపదమునకు ముందు నిలువఁబడినపుడు విశేషణముగను గూడ వ్యవహరింపఁదగియుండెడిది. ఇందుకుదాహరణములు, తల్లి-తల్లిచాలు; పెండి-పెండిచెయి; చెయ్య-చెయ్యకొమ్మ; తమి. కడు (harshness, pungency) చుఱుకులేవము అనియర్థము. కడు నక్షత్రము; కడువాయి-(పులి); పోక-బంగారము, పోక ముడి-బంగారుకోటము. ఈసంస్కరణమునుబట్టియే తల్లి, తండ్రి, అన్న మొదలగుస్థానిపదికములే కర్తృపదములుగ నున్నను, తక్కినవిభక్తులలో విభక్త్యర్థపదములుగాని ప్రత్యయములుగాని వానితరువాతఁ జేర్చఁబడినపుడు ఆపదములే విశేషణము లగుచున్నవి. దీనినిబట్టిచూడగా నీద్రావిడభాషలలో వాక్యసంఘటన మొకకాలమున-అనగా పరిస్థాపనకాలమున- గెవలము విశేషణవిశేష్యభావసంబంధము మీఁదనే యాధారపడి యుండె నని తలంచుట కవకాశము కలఁబడుచున్నది.

ఈసంబంధము మొదట వాయాపదముల స్థానముచేతనే సూచింపఁబడుచుండెడిది. పూర్వపద ముత్తరపదమునకు విశేషణ మగుచుండెను. ఇప్పటికి నట్లే యున్నది. నావు ప్రకము, నీయిల్లు, అన్న ప్పడు నా, నీ, యనుపదములు మొదట స్థానిపదికములే. అనగా విశేష్యములే. కన్నడము మొదలగుకొన్ని భాషలలో 'నా' 'నీ' అనుటకు బదులుగా 'వా' 'నీ' యను మూలరూపములే కర్తృపదములుగా-ప్రథమావిభక్తిరూపములుగా- బ్రయోగింపఁదగి యుండుటచే 'నావు ప్రకము' అన్నదానికి 'నేను వు ప్రకము' అనియే యొకప్పుడనఁ గుని తలంపఁదగి యున్నది. వినప 'నా' యనుదానికి విశేషణత్వము

సిద్ధించి యది యేయంగముగా వాడుకొనబడుచున్నది. మఱికొంతకాలమున కాపుస్తకముతోడి 'నా' యనుపదమునకుఁ గలసంబంధమును, ఇంక బలవత్తరముగ వ్యక్తీకరించుటకుఁగా (emphasise) 'నా' అనుదానికి 'అది' యనుపదము చేర్పబడినది. అప్పుడు 'నాది పుస్తకము' అయినది. ఇట్లారెండు పదములకుఁ గలసంబంధమును వ్యక్తముచేయునట్టి మఱియొకసాధన మేర్పడినతర్వాత స్థానము మార్చి 'పుస్తకము నాది' యనిచెప్పినను సంబంధము చెడలేదు. అయితే తెలుగులో 'నాది పుస్తకము' అనుట వాడుకలో లేదు. దీనికి బదులుగా 'నాదువాక్యము' 'నాదుపుస్తకము' అని చెప్పదుము. అనగా సీసర్వనామములకుఁ జైపదముతోడి సంబంధమును సూచించుటకుఁగాఁ జేర్పబడిన నిర్దేశవాచకసర్వనామపదము, 'అది' యనురూపమునఁ గాక 'అదు' అనురూపమున నున్నకాలముననె—అనగా 'అదు' అనుప్రాచీనరూపము 'అది' యనురూపముగాఁ దెలుగులో మాఱకపూర్వమె—చేర్పబడిన దని తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్లే యీ 'అదు' అనుపదమున కింకను ప్రాచీనం బగు 'అత్తు' అను రూపము తమిళమునఁ గొన్నియమహాద్వాచకపదముల కీసందర్భముననే చేర్పబడుచున్నది. కన్నడమున నిది 'అదు' అనురూపమునఁ దెలుగులోవలెనే కనబడుచున్నది. "కుళత్తుమీ" (కొలను అది చేప)—అనగా, కొలనిది అను నిట్టిసందర్భములందె గాక, యిది ముఖ్యముగా విభక్తిప్రత్యయములు లేక పదములు చేర్పబడునప్పు డొకవిధ మగునౌపవిభక్తికప్రత్యయముగా నాప్రాతిపదికకుఁ జేర్పబడుచున్నది. అనగా నితరపదములతోడి సంబంధమును దెలియఁజేయుటకుఁ ప్రాతిపదికను విశేషణముగా మార్పుటకొఱకు—చేర్పబడుచున్నది యని గ్రహింపదగియున్నది. తమి. మరం, మరత్తా—మరత్తినాళ్, మరత్తోడు—మరత్తినోడు, మరత్తిల్—మరత్తినిల్, కన్న. మరది, మరదత్తిణి, మరదోళ్; ఆరం—ఆరత్తిల్, పూర్వమ్—పూర్వత్తిల్, పూర్వదల్లి, etc. 'ఆల్' 'ఓడు' 'ఇల్'—'అత్తిణి' మొదలగు విభక్తిప్రత్యయముల—లేక పదముల—కును గలసంబంధమును—అనగా ప్రాతిపదికముయొక్క వ్యవర్థమును సూచించుచున్న దని భావము. తెలుగులో నౌపవిభక్తికప్రత్యయములు గాఁ దలంపబడుచుండిన 'టి' 'తి' ప్రత్యయములును ఈ 'అత్తు' అనుదానికి సంబంధించినవే. మర + అత్తు = మర

రత్తు అయినట్లుగానే గోయి + అత్తు, నూయి + అత్తు, క్రిందు + అత్తు, అనునవి గోయత్తు = గోతు, నూయత్తు = నూతు, క్రిందత్తు అను రూపములు కాగా వీనిపైని పలవాచకంబును - కావుననే సప్తమ్యర్థద్యోతకంబుగఁ దలంపఁబడిన 'ఇల్,' అల్, అనుపదములు చేర్చగా, నూతు-ఇల్-నూతిల్ = నూతి, గోతు = ఇల్ = గోతిల్-గోతి, క్రిందత్తు + ఇల్ = క్రిందతిల్-మూర్ధస్య రకారసాహచర్యముచే తి-టి కాగా క్రిందటిల్-క్రిందటి మొదలగు రూపములు సిద్ధించినవి. మఱి కొంతకాలమున కిట్టిపదములలోని 'టి తి' యనుదానిని వేఱుపఱచి ఈ టి, తి-ప్రత్యయములే విభక్త్యర్థద్యోతకపదము పరమం దున్నపుడు పూర్వమందలి విశేష్యమును విశేషణముగాఁ జేయుట కుపయోగపడు నని తలంచి, " యీవర్ణంబు లాపవిభక్తికము లనియు, నివి ద్వితీయాద్యైకవచనంబులు పరంబు లగునపుడు నామంబులకుం గొన్నిటికిం బ్రాయికంబుగ నగు నని వైయాకరణులు విధింపఁజొచ్చిరి. ఈ ప్రత్యయములు దేశ్యపదములకే గాని తక్కినవానికి రాకుండుటయే వీనిప్రాచీనత కొకనిదర్శనము. మఱియు నివి సాహస్యముగా ద్వితీయాద్యైకవచనమందు మాత్రమే చేర్పఁబడుచుండుటచే నీవాడుక యేకవచనమందు మాత్రమే బయలుదేరిన దనియుఁ గావుననే 'అత్తు'యొక్క రూపాంతరములే కన్పడుచున్నవి గాని 'అపు' అనున దెప్పుడు చేర్పఁబడలే దనియు, గోతులుమొదలగురూపములలో 'గోతి'రూపము బాగుగా వాడుకలోనికి వచ్చిన పిదపనే యేకవచనముగాఁ దీసికొని 'లు' చేర్చియుండు రనియుఁ దలంపఁదగును. అంతకుపూర్వము బహువచనరూపము లేదా యనిన 'తి' ప్రత్యయాలము కానిరూపము 'గోయిలు' అనున దుండిన నుండవచ్చును. 'తి, టి, అత్తు, తు'లతోఁగూడిన రూపములు నామముల విశేషణత్వము స్ఫుటపఱుచుటకుఁ దరువాత వచ్చినవి కాని మొదట నివి లేనిరూపములు లేకపోలేదు. కావుననే ప్రాయికవిధాన మావశ్యక మైనది. " కనకమయమైన యాప్రా, లునఁ దమసుతులాహపంబు " " తన వీరునఁ గలమానికములు " ఇత్యాది భారతాది ప్రయోగములలో నీయూపవిభక్తికప్రత్యయము కనఁబడకుండుటచే నివి యంతకుపూర్వపు సంప్రదాయమును సూచించుచున్న వని చెప్పవలసియున్నది.

ఇక నీయూపవిభక్తికవర్ణములలో 'ఇ' కారముమఱియొకటి యున్నది. పై 'టి, తి' అనువాని చివర నున్న 'ఇ' కార మిది యా మఱి యొకటి యా

యనువిషయము నాలోచించినప్పుడు 'మరత్తిల్' మొదలగు వానిలోని 'ఇ' కారము స్థలవాచకం బగు, ఇల్' అనుపదములోని 'ఇ' కారమే యని స్పష్టమే గావున సీ, త్రి, త్రిలలోని ఇ కారముకూడ "ఇల్" కు సంబంధించిన దని యె చెప్పవలసియుండును. కాని ఈ, ఇ' అనునది, ఇల్' యొక్క యవశిష్టభాగమేయైనచో విడిగా మఱియొక ప్రత్యయముగా నెందుకు గ్రహింపబడినది. అన్నచో, అత్తు' పదము చేర్చని కొన్ని పదములకు ఇల్' చేర్చగా నందలి 'ల్' జాతిపోయి పూర్వపదము నికారాంతముగా (ఊరు-ఊరిల్-ఊరి) వాని నుండి విడదీయబడినది. మఱికొన్ని పదములలో తుది 'ల్', 'గా' మాత్రం 'ఇల్' అనునది, ఇల్' అనురూపమునఁ గన్పడుచు నిప్పు దావవిభక్తి ప్రత్యయముగా వాడుకొనబడుచున్నది. (మరత్తినాల్) అనగా మొదట స్థలవాచకమై ప్రాతిపదికములు తరువాతఁ బ్రయోగింపబడిన ఇల్' అనునది సప్తమ్యర్థద్యోతకమై, కాలక్రమమున ఇల్' గా మాత్రం, సప్తమ్యర్థము సంబంధార్థముగా గ్రహింపబడినపుడు సంబంధార్థమును గూడ సూచించున దగుటచే నామములను విశేషణములు గా మార్పుట కనువగు ప్రత్యయముగా (అత్తు అనుదానివలెనే) గ్రహింపబడినది. కావుననే, సంబంధము షష్ఠీవిభక్తిర్థము గనుక, షష్ఠీవిభక్తిర్థద్యోతక ప్రత్యయము కూడ నైనది. తెలుగులో తుదిల్ జాతిపోయి కాలు + ఇల్ కాలిల్-కాలి అనురూపమయినది. తమిళమున ల్ గా మాత్రం ఇల్ ఇల్, అచ్చటకూడ సీ తెలుగులోని ఇ కారమువలెనే దావవిభక్తి ప్రత్యయముగా వాడుకొనబడుచున్నది. కాల + అల్ (తృతీయా ప్రత్యయము అల్ యొక్క రూపాంతరమే) కాలాల్, కాల + ఇల్ + అల్ కాలినాల్ అని రెండురూపములును గలవు. ఇంతేగాక మరం మొదలగు పదములకుఁ జేర్చబడిన అత్తు అనుదాని యర్థము దానియుపయోగము కాలక్రమమున మఱచిపోబడినపిదప సీమరత్తు అనుదానిపైని ఇల్ కూడ చేర్చి దానితరువాత విభక్తి ప్రత్యయములను జేర్చుటకు మొదలుపెట్టిరి. కావుననే మరత్తాల్, మరత్తినాల్, మరత్తోడు-మరత్తినోడు, మరత్తినదు, మరత్తినిల్ అనురూపములు తమిళమున బయలుదేరినవి. ఈవివర రెండురూపములలో మఱియొకవిశేషము కలదు. మరత్తినదు అనునది షష్ఠీవిభక్తి పదము. దీనిని విడదీసినచో, మర + అత్తు + ఇన్ + అదు అనియుండును. మొట్టమొదట మరకు సంబంధార్థమున అత్తు కలిపినారు. దీనియర్థము మఱచిపోయినతరువాత స్థలవాచకపద మగు ఇల్ కలిపినారు. కాలు + ఇల్-అనగా కాలయందు(నొప్పి) మరత్తు + ఇల్-అనగా, చెప్పుయందు(ఉన్న కొమ్మ)

అను సప్తమ్యర్థభావమునుండి కాలునందలిది-కాలిది, చెట్టునందున్నది-చెట్టుకు సంబంధించినది కావున కాలి, మరత్తిన్ అనువానికి సంబంధార్థము లేక వష్టి విభక్త్యర్థము సంప్రాప్తించినది. కావున స్థలవాచక మగు ఇల్ - ఇన్ - ఇ, ఇన్లు ఐ వ్యవర్థ్యద్యోతక ప్రత్యయములైనవి. ఈ ఇన్ యొక్క మూలార్థము మరత్తుతో జేరి రూపుమాపిపోయినతర్వాత, మరల సంబంధార్థమును వ్యక్తము చేయుటకుగాను అను అనునది (ఇది పూర్వపు అత్తుమొక్క ఆర్వాచీనరూపమే) మరల జేర్చబడినది. ఇట్లు మరశబ్దమునకు వ్యవర్థ్యరూపము మరత్తి నదు దగ్గఱకు వచ్చినది. మఱిపోతకాలమునకు మఱిమి చేర్చబడునో తెలియదు. ఇతమరత్తిల్ అన్నప్పుడు మరత్తిన్ అనుదానిలోని ఇన్ యొక్క మూలస్వరూపము ఇల్ ఏ అయిన నప్పటికి నాస్వరూపము, దానియర్థముఁ గూడ మఱచిపోయి, యది కేవలము వష్టిప్రత్యయముగా వాడుకలోనికి వచ్చినతర్వాత మరల ఇల్ అనుదానినే సప్తమ్యర్థద్యోతక ప్రత్యయముగా జేర్చజొచ్చిరి. ఇట్లు మరత్తినిల్ అనునది మర + అత్తు + ఇల్ (న్) + ఇల్ - అని యుద్భవించినది. మొదటి ఇన్ యొక్క మూలార్థము విస్మృత మగుటచే ఇల్ పైని మరల ఇల్ చేర్చుట యేమనెడి శంక గలుగుటలేదు. తెలుఁగున, కన్నడమునను గూడ ఇన్ అనునది సంబంధార్థద్యోతక మైనపిదప సప్తమ్యర్థనూచకముగ ఇల్ అను మఱియొకపదము చేర్చబడినదిగాని మరల ఇల్ అనునదే చేర్చబడలేదు. కావున ఇంటిలో, నూతిలో ననియు, మరదోళ్ అనియు నైనవి. ఆధునికకన్నడ ప్రత్యయ మగు అల్లి అనునది స్థలవాచక మగు అల్ అనుదానినుండి యేర్పడినదె. అల్లి యనునది యాధునికకన్నడ ప్రత్యయ మే యైనను అల్ అనున దింతయాధునికము కాదు. ఇల్ ఊ పదములవలె నే యిదియు మొదట స్థలవాచకపదము, కావుననే సప్తమ్యర్థద్యోతకముగ ప్రాతిపదికలరేయవారు జేర్పజొచ్చిరి. కన్నడమున అల్ అల్లి కాఁగా తెలుఁగులో అల్ అన్ గామాత్రీ, పంటన్, వింటన్, రాతన్, ఇత్యాదిపదములలో గన్పడుచున్నది. పంటన్ గొతేకె నన్నప్పుడు పంటియందు అనియేగాక కొఱుకుటకు వెన్న సాధనమైన డనునర్థము గ్రహింపఁబడినపుడు పంటిచేతను అనునర్థముగూడ జెప్పఁదగియుండుటచే నిదియే తృతీయార్థద్యోతకమైనది. కోల, లంక మొదలగు అకారాంతశబ్దములకు ఈ అన్ చేర్చగా కోలర్, లంకన్, అయి చివర నూతగా ఉకారము నొకదానిని గ్రహించి కోలను, లంకను-

(ఇట్లే ఊరు-ఊరను-ఊళ్లను) అయినవి. ఈతుది ను అనుదానిని విడచిసి-
 (లంకను అనగా లంకయందు చూచుటయే లంకనజాచుట యగును గా
 వున, సప్తమ్యర్థమునుండియే తృతీయతోపాటు ద్వితీయకూడ బయలుదేరిన
 దగుటచే)-దీనినే ద్వితీయాప్రత్యయముగా గ్రహించి “జడంబు తృతీయా
 సప్తములకు ద్వితీయ బహుళంబుగా నగు”నని నూత్రించి కోలం గూలనేసె
 “లంకం గలకలంబు వుట్టె”నన్నప్పు డివి ద్వితీయాప్రత్యయంతము లనియు
 వీనికి కోలచేతను లంకయందు అని యర్థము చెప్పకొనవలె ననియు వైయా
 కరణులు విధించినారు. ఈకార్యము ఉదంతమునకు బహుత్వమందే యగు
 నని “శత్రుసేనలను బాణంబులను రూపుమాపె, మీనంబులు జలంబుల
 నుండు”నని యుదాహరించినారు. జడవాచకంబులపైననే గాక అజడంబు
 లలోగూడ నిక్కార్యము గన్పడుటకు “అతని దోర్మధ్యసరసి నోలతాడు
 చున్న ఘనతరస్తనచక్రవాకముల నలరు,” “మనుజుల విప్రుండు సమధికత్వ
 భాజనమండు వేదప్రపంచవిదులు ” భారతశాంతి అని యుదాహరించిరి.
 మఱియు “రాముడొక్క బాణమున వాలింగూలనేసె” “ఏపున గిట్టి యేనుఁ
 గున నేనుఁగు నైచుచు” ననునప్పుడు బాణమున ఏనుఁగున అనువదముల
 యందలి తుది నకారము పైన తృతీయాసప్తములయందు వచ్చునని విధించిన
 ప్రత్యయముకంటె భిన్నంబని గ్రహించి దీనికి మరల “ఉదంతజడంబు తృతీయ
 కు నవ్వకం బగు” నని ప్రత్యేకవిధానము చేయఁగడంగిరి. ఇంతకు పైపద
 ములలో అస్ అని యొకచోట అను లేక ను అని మఱియొకచోట, ఇచ్చట
 న యని పలురూపముల గన్పడుచుండుటయే వీరిట్లు తలంచుటకుఁ గారణ మై
 నది. ఉల్-లో అయినట్లుగనే దీనినే వర్ణవ్యత్యయమందురు- (Metalhesis)
 అస్-న కావచ్చును. న యే సప్తమీవిధక్తిప్రత్యయముగా నిటీవలఁ జెప్పబ
 డిన నకారమయియున్నది. అస్ అననదె అందు కూడనైనది. అస్ అనునది
 స్థలవాచక మగుటచే నాస్థలమును నిర్దేశించినప్పుడు పదాంతమునఁ గలిగెడి
 యూతములముగా అన్న అనిపలుకునపుడు అనునాసికతో నూఁడుట క
 మ్మతర మగుటచే నాసికాద్వారము మనకుఁ దెలియకుండఁగనే యూతపడి
 పోయి, యానిశ్వాసవాయువు ముఖద్వారమున బయలుదేరలునపుడు మధ్య
 నొక దకారధ్వని బయలుదేలుట తటస్థించును. ఇట్లు అన్న అనుదానిలోని
 నకారదకారముల మధ్య ద్ అనున దొకటి బయలుదేలి (దీనిని స్వరధక్తి

(Anaptyxis) అని శబ్దశాస్త్రజ్ఞులందురు) అందు అనుపద మేర్పడినది. ఇట్లే లేక దీని సాదృశ్యముచేతనే ఇందు ఎందు మొదలగునవి భాషలో గలిగి యుండును.

దీనినిబట్టి మనకుఁ దెలియవచ్చిన దేమి? ద్వితీయాత్వతీయాసప్తమ్యర్థముల నొకటే పదము లేక ప్రత్యయము వాడఁబడినట్లు కనఁబడుచున్నది. అ నఁగా సంవర్ణానుసారముగా నొకపదమే యీ మూఁడువిభక్తులయర్థమును సూచించున దగుటచే నాంధ్రవైయాకరణులు 'లంకను' మొదలగువానియందు దలి చివర 'ను' అనువానిని విడఁచిసి ద్వితీయావిభక్తిద్యోతక ప్రత్యయముగా గ్రహించి-తక్కిన విభక్తులయర్థములను సూచించుటకు చేత, మెయి, అందు, లోపల మొదలగు నితరపదము లుండుటయు నీ ద్వితీయ కి 'ను' అనున దొ క్కటే యుండుటయు నె వీరిట్లు తలఁచుటకుఁ గారణమై యుండును—ఈద్వి తీయయే త్వతీయాసప్తమ్యర్థములను గూడ సూచించుచున్న దని వానికి ద్వితీ యను విధింపఁగడంగిరి. ఏ దెల్లెనను భాషలో నొకప్పుడు 'అన్' లేక 'అను' అనునది సప్తమీత్వతీయాద్వితీయార్థముల సూచించెడిది యన్న విషయమే మనము దీనినుండి గ్రహింపఁదగినది.

ఇంతకు తేలిక దేమనఁగా నీద్రావిడభాషలలో నొకకాలమున ప్రాతి పదికల కితిరపదములతోడి సంబంధము తెలుపుటకుఁ గాను స్థలవాచకములగు అల్ ఇల్ అను రెండుపదములు విశేషముగాఁ జేర్పఁబడుచుండెడివి. ఇంతకు పూర్వము—ఏనితోపాటు కూడా—అత్తు-అదు అనునవికూడా సంబంధార్థ ద్యోతకములు గాఁ జేర్పఁబడెడివి. ఉల్ కంటె అల్ ఇల్ అనువానికిఁ బ్ర యోగజాహుళ్యము హెచ్చు. కావుననే యవి రూపుమాసిపోయి ఔపవిభ క్తిక ప్రత్యయములై పోయినవి. ఈ అల్ ఇల్ అనువానిలోని లకారపాల్లు నకారపాల్లుగా మారుటయు (cf ములుగోరింట-ముసుగోరింట, తొల-తొన, లేదు-నేదు etc.) చివర ఉకారము సూతగాఁగొని అను అనికాఁగా, ద్రుతీత రోచ్చారణమువలనఁగాని, స్వరమండలి మార్పు (accent change) వలనఁ గాని యానకారపాల్లు కొన్నిచోట్ల చాటిపోవుటయు మిగిలిన ఇ, అ అనునవి తుదకు సంబంధవాచక ప్రత్యయము లగుటయుఁ దటస్థించినది. తమిళమున టన్ అనురూపమే మిగిలి ఔపవిభక్తిక ప్రత్యయముగాఁ జేర్పఁబడుచున్నది. ఏ లో టన్ సాధారణముగా నేకవచనమునను, అన్ బహువచనమునను సం

బంధార్థమున గేవలప్రాతిపదికకుఁగాని (of కాలి అల్, కాలినాల్ కాలి + ఇస్ + అల్ ; గురువు + ఇస్ + ఇల్ = గురువినిల్ ; కాలు + ఇస్ + చేత = కాలిచేత, కాళ్ళచేత ; ఊరు + ఇస్ + లోన = ఊరిలోన, ఊళ్ళయందు ; “ నీరి లోన దోచుతారక ప్రతిబింబ మొక్కొయనగ ” అన భార. అది. 5 అ.) అత్తు-అదు చేర్చిన యంగమువకుఁగాని చేర్పబడినవి. (of మరత్తాల్-మరత్తి నాల్ ; నూయి-నూతిలో నూతులలో etc.) తెలుగులో బహువచనమునే నొక్క అ (అస్) కారమే చేర్పబడుచున్నది. అస్ అనునది యేకవచనమందుఁగూడఁ జేర్పబడుచుండె ననుటకు, ఊరస్, గోరస్, ఇంటస్, పంటస్, అను తెలుగురూపములేకాక (ఈ అస్ అనునది సకారమై పైన సుదాహరించిన ఏనుఁగున నేనుఁగు బాణంబున అనుచోట్ల నెగాక, కువర్ణకంబు పరంబగునపుడూ ఊకార ఋకారములకు ఆగమముగాఁ జెప్పబడినదై-రామునకు విభాత్యనకు, అనుచోట్లకూడఁ గనబడుచున్నది) కన్నడమందలి మరద, అవన, ఊర, మణ్ణ మొదలగు షష్ఠీరూపములు కూడ నిందుకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. తెలుగులో డుమంతంబునకుద్వితీ యాద్యేకవచనము పరమైనపుడు సర్వత్రవిభాషగను అమెదంతమగు తెనుఁగుడుమంతమునకు నిత్యముగాను వచ్చి రామునిని, రామునిచేతను, మగనిని, మగనిచేతను, మగనివలన ఇత్యాది రూపములలో ని ని తేచ్చి పెట్టినది. ఇస్ యొక్క మాఱురూపమగు ఈ ని యే యయియున్నది. కన్నడమున షష్ఠీప్రత్యయము అ, ఆధునిక కన్నడమున సప్తమీప్రత్యయము అల్లి ప్రాచీనకన్నడమునందలి ద్వితీయాప్రత్యయమగు అమ్ ఈ అస్ యొక్కరూపాంతరమే యై యుండును. అప్పుడుకూడ న్యవహారములో అన్ కూడ ఉండియేయుండి ఆధునికకన్నడములోఅదే అస్ అన్న గా మరల పొడసూపినదేమో? తెలుగులో ద్వితీయాప్రత్యయ మగు ను అనునది పంటస్-పంటను, అన్న + అస్ = అన్నస్-అన్నను, (అనఁగా పంటయొక్క ప్రదేశమందు పట్టిలాగను, అన్న (ప్రదేశమును లేక-ప్రక్క-) ను చూచెను) ఇత్యాది పదములనుండి ను అనుదానిని వేరుచేయఁగా చేర్పడియుండును. ఈ ప్రత్యయమే తరువాత తక్కిన ప్రత్యయము లన్నిటితోపాటు షష్ఠీయగునిన్నంతముతరువాతఁ జేర్పబడుచు వచ్చినది. ఎప్పుడు ఇన్నంతమగు షష్ఠీలోని సకారము తెలుగులో జాటిపోయి—తమిళములోనిది—యట్లే యున్నట్లు భూపబడినది—దాని మూలార్థము మఱచిపోబడినదో అప్పటినుండియు నది కేవల ప్రత్యయమే

(Anaptyxis) అని కల్పితాత్మకములందు) అందు అనువద మేర్పడినది. ఇట్లే లేక దీని సాదృశ్యముచేతనే ఇందు ఎందు మొదలగునవి భాషలో గలిగి యుండును.

దీనినిబట్టి మనకు తెలియవచ్చిన దేమి? ద్వితీయాత్మతీయాసప్తమ్యర్థముల నొకటే పదము లేక ప్రత్యయము వాడబడినట్లు కనబడుచున్నది. అ సంగా సందర్భానుసారముగా నొకపదమే యీ మూడువిభక్తులయర్థమును సూచించున దగుటచే నాంధ్రవైయాకరణులు 'లంకను' మొదలగువానియొకటి చివర 'ను' అనుదానిని విడచిపి ద్వితీయావిభక్తిద్యోతక ప్రత్యయముగా గ్రహించి-తక్కిన విభక్తులయర్థములను సూచించుటకు చేత, మెయి, అందు, లోపల మొదలగు నితరపదము లుండుటయు నీ ద్వితీయ కి 'ను' అనున దొక్కటే యుండుటయు నె వీరిట్లు తలచుటకుఁ గారణమై యుండును—ఈద్వి తీయయే త్వతీయాసప్తమ్యర్థములను సూచ సూచించుచున్న దని వానికి ద్వితీ యను విధింపఁగడంగిరి. ఏ దెట్లనను భాషలో నొకప్పుడు 'అన్' లేక 'అను' అనునది సప్తమీత్వతీయాద్వితీయార్థముల సూచించెడిది యన్న విషయమే మనము దీనినుండి గ్రహింపఁదగినది.

ఇంతకు తేలిక దేమనగా నీప్రాచీనభాషలలో నొకకాలమున ప్రాతి పదికల కింతపదములతోడి సంబంధము తెలుపుటకు గాను స్థలవాచకములగు అల్ ఇల్ అను రెండుపదములు విశేషముగా జేర్పఁబడుచుండెడివి. ఇంతకు పూర్వము—ఏనితోపాటు కూడా—అత్తు-అదు అనునవికూడా సంబంధార్థ ద్యోతకములు గా జేర్పఁబడెడివి. ఉల్ కంట అల్ ఇల్ అనువానికి యోగకాహుత్యము హెచ్చు. కావుననే యవి రూపుమాసిపోయి ఓపవిభక్తిక ప్రత్యయములై పోయినవి. ఈ అల్ ఇల్ అనువానిలోని లకారపాల్లు సకారపాల్లుగా మారుటయు (అ ములుగోరింట-మునుగోరింట, తొల-తొన, లేదు-లేదు etc.) చివర ఉకారము మాత్రంగాని అను అనికాగా, ద్రుతిత కోచ్చారణమొనఁపఁగాని, స్వరమువలె మార్పు (accent change) వలన గాని యాసకారపాల్లు కొన్నిచోట్ల వాచిపాల్లుయై మిగిలిన ఇ, అ అనునవి తుదకు సంబంధవాచక ప్రత్యయము లగుటయుఁ దలపించినది. తమిళమున ఇన్ అనురూపమే మిగిలి ఓపవిభక్తిక ప్రత్యయముగా జేర్పఁబడుచున్నది. ఏ లో ఇన్ సాధారణముగా నేకవచనమునను, అన్ ౨వచనమునను సం

బంధార్యమునఁ గేవలప్రాసవిధి కలుగని (అ కాల అల్, కాలినాల్ కాల + అన్ + అల్ ; గురువు + అన్ + అల్ = గురువిన్ ; కాలు + అన్ + చేత = కాలిచేత, కాళ్ళచేత ; ఊరు + అన్ + లోన = ఊరిలోన, ఊళ్ళయందు ; " నీరి లోన బోయెనతారక ప్రతిలింబ మొక్కయనగ " అన భార. ఆది. 5 ఆ.) అత్తు-అడు చేర్చిన యంగమునకుఁగాని చేర్పబడినది. (అ మరత్తాల్-మరత్తినాల్ ; నూయి-నూతిలో నూతులలో etc.) తెలుగులో బహువచనమున నొక్క అ (అన్) కారము చేర్పబడుచున్నది. అన్ అనునది యేకవచనమున దుఁగూడఁ జేర్పబడుచుండె ననుటకు, ఊరన్, నోరన్, ఇంటన్, పంటన్, అను తెలుగురూపములేకాక (ఈ అన్ అనునది వకారమై వైవ సుభాషించిన పేరులైన నేమిట బాగాలున అనుచోట్ల నెగాళ్, కువర్తకంబు పరంబగుపవుడు డికార ఋకారములకు అగమముగాఁ జెప్పబడినదై-రామునకు విభాత్యనకు, అనుచోట్ల కూడఁ గనబడుచున్నది) కన్నడమునది మరద, అవన, ఊర, మిల్ల మొదలగు వృత్తిరూపములు కూడ నిందుకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. తెలుగులో డుమంతంబునకుద్వితీ యాద్యేకవచనము పరమైనపుడు సర్వత్ర విభామగను అనుదంతమగు తెలుగుడుమంతమునకు నిర్వముగాను వచ్చి రామునిని, రామునిచేతను, మగనిని, మగనిచేతను, మగనివలన ఇత్యాది గూఢములలో ని ని తెచ్చి పెట్టినది. ఇన్ యొక్క మాఱురూపమగు ఈ ని యే యయియున్నది. కన్నడమున వృత్తిప్రత్యయము అ, అధునిక కన్నడమున నస్తమీప్రత్యయము అల్లి ప్రాచీనకన్నడమునందలి ద్వితీయాప్రత్యయమగు అమ్ ఈ అన్ యొక్క గూఢాంతరమే మై యుండును. అప్పుడుకూడ వ్యవహారములో అన్ కూడ ఉండియేయుండి అధునికకన్నడములో అదే అన్ అన్న గా మరల బొడనూపినదేమో? తెలుగులో ద్వితీయాప్రత్యయ మగు ను అనునది పంటన్-పంటను, అన్న + అన్ = అన్నన్-అన్నను, (అనగా పంటయొక్క ప్రదేశమందు వట్టిలాగను, అన్న (ప్రదేశమును లేక-ప్రక్క) ను చూచును) ఇత్యాది పదములనుండి ను అనుచానిని వేరుచేయఁగా చేర్పబడియుండును. ఈ ప్రత్యయమే రేమివార తక్కిన ప్రత్యయము లన్నిటితోఁచియు వృత్తియగునిన్నంతములేమివారఁ జేర్పబడుచు వచ్చినది. ఎప్పుడు ఇష్టంబునకు వృత్తిలోని వకారము తెలుగులో జాతివోయి—రేమిశములోనిది—యట్లే యున్నట్లు చూపబడినది—దాని మూలార్థము మఱియోఁబడినదో అప్పటినుండియు నది కేవల ప్రత్యయమైనది.

సంబంధార్థమును సూచించుచోడగినది. ఇట్లే కన్నడములో ఆకారముగూడ సంబంధార్థప్రత్యయమైనది. దీనిని తక్కిన విభక్త్యర్థద్యోతక—లేక విశేషార్థద్యోతక పదములు చేర్చబడినవి కావుననే యివి యాచార్య క్త్యర్థములు గాఁ బరిగణించబడినవి.

ఇంతవఱకు అవగా అంగముయొక్క రూపవిష్పత్తి యగువఱకు తమిళము కన్నడము తెలుగు మొదలగు భాషలలోఁ గొంతసామ్యము కనబడుచున్నది. అవగా, కేవలము ప్రాతిపదికనుండి యాయంగము (inflectional base) భాషలో నేర్పడువఱకు నీభాషలు మాటాడువారందఱు బాగుగా విడిపోయినట్లు కనబడదు. అవగా నీభాషలు ప్రత్యేకభిన్నములగుభాషలు కా లేదనుట. అట్లుతరువాతనే అవగా తమిళముమాటాడువారు తెలుగువారు కన్నడమువారు ఒకరినుండి యొకరు విడిపోయినతరువాతనే అంతకుపూర్వమే యేర్పడినయంగమువకు ఆయాభాషలలో నాయాచార్య క్త్యర్థమును బాగుగా సూచించునని వారుతలంచినపదములను తేల్చుకొనుచు వచ్చిరి. కావుననే విభక్తిప్రత్యయములు ప్రతిభాషలోను వేర్వేరుగా నుండుట తటస్థించినది.

ఈ విభక్తిప్రత్యయము లని తలంపబడుచున్నవి ఇప్పు డిప్పుడు కొంతవఱకు ప్రత్యయావస్థను బొందుచుండిన స్వతంత్రపదములే యయి యున్నవి. కన్నడమునను తెలుగుపనుగల ద్వితీయాచార్య క్త్యప్రత్యయములు, అట్లేఅనుపదముయొక్క రూపాంతరములేయని సూచించబడినది. తమిళములోని 'ఎయ్' అనునది యీఆన్ లోని నకారపౌల్లుజాతిపోగా మిగిలిన 'అ'కారముయొక్క రూపాంతరమే మో యని యూహించదగియున్నది. ఏలయన తెలుగున ఆకారాంతము లగుపదము లనేకములు తమిళమున ఏయ్దంతములుగఁ గన్పడుచున్నవి. ఆరల-తలై, వల-వలై etc. తృతీయాచార్య క్త్యయందలి 'అల్'కూడ 'అల్' యొక్కరూపాంతరమే యైయుండును. ఏలయన దీనికి 'అన్' అనిరూపాంతరముకూడ నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. "చేతన్"అనునది 'చేయి' శబ్దముయొక్క అన్నంతరూపము అన్నచేతన్ కేయబడియె, ననగా అన్నచేతి (చేయి + అత్తు + ఇల్) (యి) యందుచేయబడిన దని యర్థము. కన్నడముందు 'ఇల్'యొక్క రూపాంతరమే యగు 'ఇమ్' అనునది చేర్చబడుచున్నది. సహార్థమున 'ఓడు'అని తమిళమునను తోడన్ అని తెలుగుననుగలవు. 'ఓడు' 'తొడు' అనునీ రెండుపదములకుగూడ 'సంఘించుట' కలుపుట.

ఒకదానితో నొకటి చేరుట, అనునర్థములు కలవు. తెలుగువారు 'తోడు' అనియు తమిళులు 'ఓడు' అనియు గ్రహించియుండవచ్చును. లేదా మర 'తోడు' మొదలగుపదముల యనుచితవిభాగముచే మర + తోడు, మరత్తు + ఓడు) రెండురూపము లేర్పడియుండును. 'తోడ మాటాడకునికి' 'తల్లి తోడు' అనుచోట్లదీనికి వ్యస్తముగ ప్రయోగము కూడఁగలదు. ఒడంబడిక 'ఒడబడు' అనువానిలో 'ఒడు' అనురూపముగూడఁ దెలుగులోఁ గన్పడుచునే యున్నది సంస్కృతసాప్రదాయమునుబట్టి యీ 'తోడ' నుగూడ తృతీయావిభక్తిలో వైయాకరణులు కలిపివేసినారు. ఇక చతుర్వ్యర్థమునగల 'కు' క్కు, కే, గెయును నవి యర్థము తెలియని ప్రత్యము లని యొప్పుకొనక తప్పదు. కాని యివి సిద్ధియన కుటుంబమునకుఁ జెందినభాషలనేడింటిలోఁ గన్పడుచుండుటచే పైనుండి యెరవుగా వచ్చి సంక్రమించిన దని చెప్పక తీరదు. కు, కి యనునవి చతుర్వ్యర్థద్యోతకములేయైనను చెనుఁగున షష్ఠీప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడి నవి. 'కొఱకు' అనునది 'కొఱ'శబ్దమునకు 'కు'ప్రత్యయము చేర్చగా వచ్చి నది-ప్రయోజనమునకు- అనియర్థము- కొఱశబ్దము 'కొఱమాలిన' 'కొఱ గాని' యనుదానిలో గన్పడుచునేయున్నది. "కయి" యనునది "కు + ఆయి"- వాని కయి అనఁగా- వాని నుద్దేశించి యని యర్థము. పంచమి యందలి "వలనక" అనునది 'ప్రక్క' 'వైపు' అనునర్థముగల 'వలను' అను పదముపై 'అన్' చేర్చగాఁ గలిగినపదము. ప్రక్క లేక వలను అనుపదము నకు బదులుగా 'ఇల్' అనుపదమునే ప్రయోగించుకొని దానిపైని "వలనన ఊడి యని మనము చెప్పినట్లుగా తమిళులు ఇరుందు" అనుపదమునుజేర్చి 'ఇల్ ఇరుందు' అని పంచమ్యర్థమున వాడుకొనుచున్నారు. 'వలనక' అను దానితో సమానార్థకమే యగు, అత్తఁకి" = (అత్తఁ + ఇం = అత్తఁ = ఆప్రదేశము- ఇం = అందు = ఆప్రదేశమందు అనియర్థము) అను పదము కన్నడమున వాడుకొనఁబడుచున్నది. కంటె యనునది కి డైఁ జేర్చఁబడిన అంటె యను పదము. వానికంటె- అనఁగా వానివిషయమై చూచి మాటాడవలసినట్లయి న మీడే గొప్పవాడు అని యర్థ మగును. దీనితో సమానార్థకమై యాఘ నికకన్నడమున కింత = (కి + ఇంత) యనుపదమొకటి వ్యవహారములో నున్నది. ఇల్ అనుస్థానవాచకపదము ఇల్, అల్ అనువానివలె విశేషక్రమకు లోనై యనేకము లగురూపములబొందినట్లు కనఁబడదు. ఇది లో గా మాట

తెలుగున సప్తమ్యర్థద్యోతక మైనను షష్ఠీప్రత్యయముగనే గ్రహించబడినది. తమిళమున నికను ఇల్ అనునదే సప్తమ్యర్థద్యోతక మగుచున్నది. కన్నడమున “ఉల్, ఒల్” అనువానికి విశేషప్రచారము కలదు గాని యిటీవల అల్ నుండి అల్లి యనురూపము కూడ సప్తమ్యర్థద్యోతక ప్రత్యయ మైనది.

ఇట్లు ప్రత్యయములుగాఁ దలంపబడుచున్న యీపదములేకాక కొన్ని విభక్త్యర్థములను సూచించుట కింక ననేకము లగుపదములు కలవు. తృతీయాశ్రమమున చేసి, మెయిలు, పంచమ్యర్థమున పొంటె, తమిళమున సప్తమ్యర్థమున కణ్, కార్, కడై, వయ్, ముగ్, ఇడమ్, మేల్, పిగ్, అగమ్, చ్చెటమ్, మొదలగు స్థలవాచకపదములు సుమారుముప్పదివరకు గలవు. కావున వీనిని గేవలము ప్రత్యయము లనుట కేవలసంస్కృతభాషాసాంప్రదాయబలముచేగాని వేఱుగాదు. ఈపదము లన్నియు సంబంధార్థద్యోతక మగు షష్ఠీవిభక్త్యంగమునకుఁ తేర్చబడుచుండుటచే షష్ఠి నొకవిభక్తిగాఁ దలంపవచ్చును. అనేకములై భిన్నములగు పదములచే సూచించబడెడి యర్థభేదములను ఏదురీతులుగ మాత్రము విభజించి సప్తవిభక్తులలోను విగించుట యెట్లుసాధ్యపడును? వీనిలో కొన్ని పదములు మఱికొన్నిటికంటె నెక్కువగా వాడుకలో నుండి మార్పులకు లోనగుటచేతను వానియూలార్థ మొకప్పుడు మఱిదిపోలుచుటచేతను, సంస్కృతమందలి విభక్తిప్రత్యయముల స్థితికి వచ్చుచున్న వని చెప్పడగియున్నను, సంస్కృతాదిభాషలయందువలె పంగమునకు ను వీరిని గల సంబంధ మెట్టిదో తెలిసికొనుటకు దానినుండి వేఱుపడుట కును వీలులేకపోలేదు. ఈపదములుషష్ఠ్యర్థమును దెలుపునంగమునకుఁ తేర్చబడుచుండుటచే నీద్రావిడభాషలయందు వాక్యమందలి పదములసంబంధము విశేషణవిశేష్యభావరూపమై యున్న దనియు, నిట్టివిశేషణవిశేష్యభావసంబంధమే యీభాషలలో వాక్యసంఘటనారీతి కాధారమై లక్షణము గూడజై యున్నదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

కాని యిప్పుడు సప్తవిభక్తు లనిచెప్పి వానిలో ద్వితీయమొదలు సప్తమీవిభక్తివఱకుఁ గల అఱివిభక్తులు సంబంధార్థముపై నాధారపడిన వనియు నివర్ణియు సంబంధార్థమును సూచించు పంగమునకు నాయావిభక్త్యర్థమును సూచించు ప్రత్యేకపదములఁ తేర్పుటచే నేర్పడుచున్న వని చెప్పితివిగదా ఇందులో నేడవది యగుప్రథమావిభక్తిని గూర్చి చెప్పలేదేమి యనితుడుగ

విజ్ఞప్తి.

మహాశయులారా!

పరిషత్తు యొక్క ప్రస్తుతస్థితిని బలుమాణు లెమగు విన్నవించు కొను చునే యున్నారము. పలువుర యభిప్రాయానుసారముగా, పరిషత్పరివృద్ధికై మే మొనర్పబోవు యత్నము లన్నింటికీ దమవంటి భాషాభిమానుల సహాయము ముఖ్యవసరమైయున్నది. పలురదవలు తాము, తాము దయచేయ వలసిన చందా మొత్తములకై జ్వలికలను బుల్బులొనుచునే యున్నారము. ఈ పరిషత్తు మరల పందఱకు జాబులు వ్రాయుచున్నారము. దయచేసి లెమనీయ వలసిన చందా మొత్తమును, శీఘ్రముగా బంపి పరిషత్పరివృద్ధికై దోడ్పడుదురు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాము.

కార్యదర్శి.

మహాభారతమీమాంస.

—: చర్ల నారాయణశాస్త్రిగారు :—

(గతపంచక శతము.)

చెల్లక యుండెను బొద్ధోపాసకులును శైవోపాసకులును జాతుర్వర్ణధర్మమునన్ని విధములను ద్యజించిరి. ఇదే ప్రకారము గా నాశ్రమవ్యవస్థయు బడకపోయెను సమాజమునందు గడచిడ ప్రారంభమయ్యెను. మొదట జాతుర్వాశ్రమమునం దధికారము బ్రాహ్మణులకు నితరమైనయార్వవర్ణములకే యుండెను; కాని బౌద్ధభిక్షువు లీయాశ్రమాధికారము నందఱకు నిచ్చివేసిరి. దీనివలన, నశిక్షి తులై గేవలోదరపోషకు లగువారును, నీచజాతులలోనివారును నగు వంద లకొలదిబౌద్ధభిక్షువులు విచ్చ మెత్తుకొనుచు నిటునటు దిరుగ నారంభి చుట పరిణమించెను. ఈక్రొత్తధర్మముల ననుసరించినవారు ధర్మముయొక్క యాచరణ మనఁగా గేవలము సీతీయొక్క యాచరణము దక్క మఱి యొం దుగాదని నిశ్చయించుకొనిరి. తత్త్వవిచారవిషయమునఁ గూడ సీధర్మములు లోకులయొక్క మతములయందు నుప్పెనవంటి యొకయునత్ర నము పొడము నంతదనుక ముందంజవైచెను. ఈధర్మములు పరమేశ్వరుఁడు లేనేలేడని బ్రతి పాదించుటకు మొదలిడెను. లేనిచో, సీశ్వరుఁడుడెనా లేదా? యనువిషయ ముగుఱించి విచారమే మనుష్యునికి జేయరాదని చెప్పెను. అని ప్రకట ముగాఁ మనుష్యునియొ దాత్మయే లేదను సిద్ధాంతము స్థాపించుటకుఁగాను బ్రవర్తించెను. సారాంశము, ఈక్రొత్తధర్మములు రెండు సన్నిప్రకారములను సనాతనధర్మముయొక్క మతములకు విరుద్ధములుగా నుండెను. అవి యప్పు టిలోకులయందు నిశీశ్వరవాదమును నిరాత్మవాదమును వ్యాపింపజేసెను.

శకమునకుఁ బూర్వము మూడవశతాబ్దియందు భారతవర్షమున నే ధార్మికోపస్థ యుండెనో యయ్యదిపైని వర్ణింపబడినది. దానిబట్టి సనాతన ధర్మముమీఁదికి బౌద్ధజైనధర్మము లెట్లు దాడివెడలినవో తెలియనగును; అకొకునియొక్క యప్పటికాసనబలమువలన నపుడే బౌద్ధధర్మమునకు సంపూ ర్ణమైన విజయము కాలేదు; అయినయెడల దానికిఁ గేవల మారంభమే యై యుండెను. కాని సనాతనధర్మమునకు నతఃపితములైన యాదామలను స హించుటకై యప్పుడు సామర్థ్యము లేకుండెను. మన ప్రాచీనసనాతనధర్మ మందుఁ గూడ నాసమయమున ననేకములైన మతమతాంతరములు ప్రచలి తములై యుండెను. వానియందుఁ బరస్పరము కలహమగుచుండెను. శక్తు వులయొక్క- దామలకుఁ బ్రతీకారము చేయుటకై యావశ్యకమైన యొక్క మును స్నేహము నాసమయమున సనాతనధర్మమునందు బొత్తిగా లేకుండెను.

కొందఱు విష్ణుశ్రుతి ప్రధానదేవతగా నెంచి పాంచరాత్ర మతము వనుసరించిరి;
 కొందఱు శివుని ప్రధానదేవతగా నెంచి పాశుపతమతమువలంబించి మొదలి
 డిరి; మరికొందఱు దేవిని ప్రధానశక్తిగా నెంచి శాక్తమతము వనుసరించిరి;
 కొందఱు సూర్యుని, కొందఱు గణపతిని, మరికొందఱు స్కందుని నుపా
 సించిరి. ఈయనానకులయందు సంపూర్ణమైన శక్తుభావముండెను. ఏరియందు
 గేవలము దేవతలను సంబంధించికాక, తత్త్వవిచారములను సంబంధించియు
 మిక్కిలి లబ్ధవిరోధమేర్పడెను. యజ్ఞయాగాదులవిషయమునను గూడ లోకు
 లవిచారము విటవటు గదల నారంభించెను. తత్త్వజ్ఞానము విషయమై వే
 దాంతమువకును సాంఖ్యమువకును జగదము జరుగుచుండెను. అన్నిటికంటెను
 గొప్పకష్ట మిదియైయుండెను. ఏది యవగా, సనాతనధర్మముయొక్క యా
 దిగ్రంథములైన వేదములు సర్వసాధారణముగా దుర్వోధములై యుండెను.
 సామాన్యబుందఱుఁ దెలిసికొనుటకుఁ దగిన యేయొకగ్రంథమును నాసమ
 యమున లేకుండెను. ప్రాచీనకాలమునవందలి పెద్దపెద్ద పూర్వీకులయొక్కయు
 సమతారపురుషులయొక్కయు వర్ణన యిటువటుఁ జందరవందర యగుట లేట
 నింపెను. వారు గాథానూపములైన చిన్నచిన్న యాఖ్యానములయందు లుప్త
 ప్రాములై యుండిరి. నీటిని ధర్మమును శిక్షించి సమాజమునందు నీతిమం
 తులు వగుటకు స్ఫూర్తిని బుట్టించు జాలివగ్రంథములు బోత్తిగా లేవయ్యెను.
 బుద్ధులయొక్కయు, రాజులయొక్కయుఁ జందరవందరమైన మతావధానములు
 సూతులయు లబ్ధువాంశయు జన్మములైన చిన్నచిన్న పుస్తకములయందుఁ
 దఱచు నష్టప్రాయములైయుండెను తఱచు పరాక్రమవంతులైన పూర్వీకుల
 విస్మరణమే యయ్యెను. ఇట్టి యవస్థయందుఁ బై రెండునాస్తికధర్మముల నెదు
 ర్కొనుట సనాతనధర్మమునకు నింకను మిక్కిలి కఠినమైనదని యయ్యెను.
 సనాతనధర్మాభిమానులైన విద్వాంసులు తొద్దజనధర్మములకే విజయము
 కలుగునని భయపడ నారంభించిరి.

ఇప్పు డిచ్చట గొన్నిప్రశ్నలు కలుగుచున్నవి. ఏవి యవగా—మన
 ధర్మప్రతిపాదకములైన యనేకప్రసిద్ధగ్రంథము లప్పుడు లేవా? ఆసమయ
 మున రామాయణము మనుస్మృతియు జాడలేవా? వేదాంతము, న్యాయము,
 సాంఖ్యము, మీమాంసాసూత్రములు నెందుఁబోయినవి? ఏమి? ఆసమయ
 ఘనఁ బురాణములు నిలిచిననులు లేనేలేవా? ఈప్రశ్నము లన్నిటికినిలేవు.

అనియే యుక్తరము ఉగ్రంధము నిష్కడేనమయమున నగుచుచున్నచో, ఆస్వరూపమున నవి మహాభారతము తరువారే జేయఁబడినవి. ఈ కాలనిష్క యమునుగూర్చిన విచారము సంకర్షానుసారముగా ముందు జేయఁబడును. ఇక్కడ మాత్రము ఇప్పటి రామాయణము శకమునకుఁబూర్వము మొదటి శతాబ్దియనియు, నిప్పటిమనుస్మృతికిఁగూడ నమయ మదేయనియు నిశ్చయ ప్పినఁ జాలును. వేదాంతసూత్రములు యోగసూత్రములును శకమునకుము నుపు రెండవశతాబ్దివి. ఆనమమునసాంఖ్యసూత్రముల జాడయేలేదు. వర్తమా వస్వరూపముగల పురాణము లప్పుడులేవు. ఉగ్రంధములన్నియు వచ్చుచు వీ జరూపమున నుండినవియందును; వాటియొక్క యేవిధర విూసమయముననగు చుచున్నచో, యది నిస్సందేహముగా మహాభారతమునకుఁ దగువారిది యై యున్నది. వేయేల, మహాభారతముయొక్క ప్రత్యక్షదాహరణమువల్లనే యీ ధార్మికగ్రంథము లన్నింటికిని సంపూర్ణస్వరూపము నిచ్చుటకై స్ఫూర్తిసనాతన ధర్మములైన యాచార్యులకుఁ గలిగిననుటకు సందేహములేదు. అనగా, ఎరి హాసకద్యప్తివలన, నీయన్నిగ్రంథములయొక్క పూర్వస్వరూపమును నిశ్చయి చుటకు నిపుడు మహాభారతమే యొక సాధనముగాఁ జూడఁబడుచున్నది. ఈ ప్రకారముగా నశోచనమయమున, లేక యాసమమునకు సమీపమున, వాద్ధతనధర్మములుచేసిన ముట్టడికిఁ బ్రతిక్రియ గావించుటకు సనాతనధర్మాన లంబులయొద్ద నేమియు సాధనములేక యుపాయము లేదయ్యెను, వారి ధర్మ మును భిన్నభిన్న మతములు ముందు వెనుకలకు లాగుచుండెను. ఇట్టి యవస్థ యందు సౌతి భారతమునకు మహాభారతబృహత్స్వరూపము నిచ్చెను, సనాత నధర్మములో నియంత్రకలహములను దూరముగాఁ జేసెను. అన్ని మతముల నొకచోఁదేసి వానియందు మైత్రి నెలకొల్పుటకుఁ బ్రయత్నముచేసెను, కథల వన్నింటి నొకచోట సంగ్రహించి యాకథలకు సముచితములైన స్థానముల నిచ్చి భారతగ్రంథముయొక్క శోధను వృద్ధిపఱచెను; మఱియు సనాతనధర్మ ముయొక్క యుచితస్వరూపమును లోకుల మతమునందుఁ జొనిపి సనాతన ధర్మానలంబులయందు నొక సూతనకేంద్ర ని బుద్ధించుటకు మహత్వపూర్ణమైన పని జేసెనాయెను. కొందఱు మహాభారతగ్రంథమునఁ జాలగఁగల యాచార్యుల రము చొడి మున్నది యని చెప్పుచున్నారు. కాని యిది యసత్యము నిస్సం దేహము. మహాభారతము గడశతీరమునలే మిక్కిలి పెద్దది; కాని యది

యేనుగులాగుననే సుందరము, సుశిష్టము సులభముకూడ నై యున్నది. ఈసంపూర్ణగ్రంథ యొక్క సూత్రమునకే యుండునట్లు దైయగుననుచున్నది. పదాతపధర్మముయొక్క విరోధరహితమైన యుపదేశమునుజేయుటయే యాసూత్రముయొక్క ప్రధానోద్దేశము. ఈయందేశ్యము సిద్ధించుటకై యానుమంగీకముగాఁ దత్త్వజ్ఞానము, ఇతిహాసము, రాజధర్మము, నీతిలోనుగా వశేక విషయములయొక్క సమావేశము దానియందుఁ జేయఁబడియుండెను. దీనివలన, మహాభారతగ్రంథమునందు వర్తమానహిందూధర్మములోని యన్ని శాఖలకు, ననఁగాకైపులకు, వైష్ణవులకు, వేదాంతిలకు, యోగులకు, మిగిలిన యందఱులోకులకునుగూడ పనూనమైన పూజ్యభావము పరిణమించెను. ఈమహాభారతముయొక్క రచన వ్యాసమహర్షియొక్క యుప్రతిమమైన మూలముగు జయహవమైన పువాదిమీఁదఁ జేయఁబడియున్నది. ఇందువలన వ్యాసమహర్షియొక్క యుప్రతిమమైన కవిత్వము, తత్త్వజ్ఞానము, వ్యవహారనిపుణత, నీతియొక్క స్ఫూర్తికూడ సాతికి సుత్సాహజనక మయ్యెను. తీక్షణమైన వివేచనయొక్క యాధారముమీఁద నిపుడు మనము, సాతి-తనయుద్దేశ్యము సిద్ధించుటకు భారతమునుండి మహాభారతము వెల్లు నిర్మించె ననువిషయముయొక్క విచారము గావించము.

అరంభమున, నీప్రకారముగా వివేచనచేయుట చాలఁ గఠినమైన కార్యమని చెప్పుచుబోయున్నది. మనము మునుపు, వ్యాసమహర్షియొక్క మూలగ్రంథమునకును, నైకంపాయనునియొక్క భారతమునకును మిక్కిలి యంతరముండదని చెప్పియుంటిమి. కాని భారతమునకేవలము 24000 శ్లోకములుండెను. మహాభారతమునందు వాటిస్థానమున నొక లక్ష శ్లోకములున్నవి. అప్పుడుమనము, ఈయభిసంఖ్య సాతి చేర్చిపడేయని యెంచవలసియున్నది. కాని యిట్లు తలఁచిన వాఁడుయొక్క నే యైతిహాసికప్రమాణములు పైనిజేయఁబడిన వివేచనయందున్నవో, యవిగాక మఱి యితరములైన దృఢప్రమాణముల వేదిని నీయఁజాలము; ఈవిషయమైన విచారము సాధారణము మానమునల్లనే చేయఁబడఁగలదు. సాతి యేభాగములను, దనసమయమునఁ బ్రసిద్ధములైన విషయములయొక్కయు గాఢలయొక్కయు సాధారణమున గ్రంథములోఁ గలిపియుండవో, యాభాగములను గుఱించి, యవి గ్రంథముపార్థియొక్క యుదాత్తమైన మహాగ్రంథముయొక్క స్ఫూర్తివల్లనే కర్వ

బడినది యనియే యెంచవలయును. ఇట్టియనన్ధముండు నొకదృష్టివలన, నా భాగముల కర్తృత్వముకూడ వ్యాసునికే యిచ్చి వేయఁజాలుదుము. ఏవ్ర కా రము కొందఱులోకులు తమవిశిష్టమతములకొఱకు నొకపగము ప్రక్షిప్తభాగ మును సమమనే యసంబద్ధముగా దూర్చుచున్నారో యట్లుసాతియొక్క యీ కార్యముకూడు. సాతియొక్క మహాభారతగ్రంథమునందు బ్రాచీన సనాతన ధర్మముయొక్క యుదాత్త స్వరూపమే విశేషరూపమున నావిష్కరింపఁబడి యున్నది. యని సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁగలము; మఱియు నేర్పాత్తభాగములు చేర్చఁబడియున్నవో, యవి మూల గ్రంథములయొక్కయు, గాఢలయొక్కయు, నాభారము మీదనున్నవి.

(1) ధర్మముయొక్క మైక్రము.

భారతమును మహాభారతముగాఁ జేయుటలో సాతియొక్క మొదటి యుద్దేశ్యము ధర్మమునకు నైక్రము సిద్ధింపజేయుటయై యున్నది. మూల భారతగ్రంథమునందు శ్రీకృష్ణనిప్రశంస అనఁగా విష్ణువుయొక్క స్తుతియొక్క వగా నున్నదని స్పష్టముగా వనుమానింపవచ్చును. కాని హిందూధర్మము నందు విష్ణువుకంటె నితర దేవతలుకూడ నుపాసితఁడనివారు గా నెంచఁబడు చున్నారు. సమస్తమహాభారతమునకు సనాతనధర్మగ్రంథముయొక్క సర్వ మాన్యమైన స్వరూపమును బ్రాప్తింపజేయుటకై దానియందు భిన్న దేవతలు కూడ స్తుతింపఁబడుట యావశ్యికమయ్యెను. అదికూడ భిన్నభిన్నోపాసనల తుండు విరోధమును బెంపొందింపనిదిగా నుండవలయును. ఇట్టిప్రధానదృష్టితో సాతి మహాభారతమునకు సర్వమానస్వరూపము నిచ్చెను. విశేషించి శైవవైష్ణవమతములు రెండింటికి నేకీభావమువలెఁడు మిక్కిలి బాగుగాఁజేసెను. తఱచు లోకులు, శాంతిపర్వము, అనుశాసనపర్వము ఈరెండును మూలభారతము లోనివా? కావా? యని ప్రశ్నించుచుందురు. ఏపర్వములు మిక్కిలి పెద్దవో యని మూలభారతములోనివి కావని మనముముందే చెప్పియుంటిమి, కాఁ బట్టి యీపర్వములు సాతివియని సిద్ధమగుచున్నది. కాని యీపర్వములలో నివిషయములు మూలభారతములోనివే. ధార్మికదృష్టిచేత నన్నిమతములకు సమావేశము గావించవలయునని సాతి యీపర్వములను జాలఁజూచుచేసెను ఈకారణముచేతనే మహాభారతమునకు ధర్మగ్రంథముయొక్క సంపూర్ణస్వ రూపము ప్రాప్తమయ్యెను. లేదనారే జేయఁబడిన గ్రంథములన్నిటియు దాని

వచనములను స్మృతిసమానముగా పఠింపఁజేయుచున్నది. సనాతనధర్మముతోఁ
గూడ నైవల్యైష్ట్యవసతులయొక్కయుఁ జేయుటకు సాతిమహాభారతమునందుగి
వస్తులవిషయములైన యనేకోపాఖ్యానముల నెలఁగొల్పెను. ఈ యుద్దేశముతో
నను శాసనపర్వమున నుపమన్యువుయొక్క యాఖ్యానము నిచ్చెను; అక్కడఁ
జేయుఁబడిన శంకరస్తుతిని బ్రత్యక్షముగా శ్రీకృష్ణునిముఖమునుండియే చేయు
చెను. అందు జూబవతికిఁ బుత్రుడు కలుగవలయు ననుకోరికతో శ్రీకృష్ణుడు
శంకరు నారాధించెనని వర్ణింపఁబడినది. ఏప్రకారముగా భారతమున విష్ణుస
హస్రనిఁమములు చేర్పఁబడినవో, యదేప్రకారముగా నిందు నందికేశ్వరుని
చేతఁ జెప్పఁబడిన శివసహస్రనామములయొక్క యుపదేశము నుపమన్యువు
శ్రీకృష్ణునికిఁ జేసెను; శివు నారాధించి యనేకఋషులు వరములను బొందిర
నికూడఁ జెప్పఁబడినది. ఏమతముననుసరించి, సనాతనధర్మావలంబులయొక్క
శివుని, విష్ణుని, బ్రహ్మ నొకటిచేసి ధార్మికమైన భేదము రూపుమాపఁబడి
యెనో, యది యాయాఖ్యానమునందే ప్రతిపాదింపఁబడెను. ఇందుఁ బరమేశ్వ
రుని కుడివైపునుండి బహ్మయు, నెడమవైపునుండి విష్ణువును, నడుమనుండి
రుద్రుడును, బుట్టిరని వర్ణనకలదు. ముందువెనుక సందర్భములఁబట్టి యుప
మన్యువుయొక్క యాయాఖ్యానము సాతిచేతఁ గ్రోతగాఁ జేర్పఁబడినదని
తెలియుచున్నది. శ్రీకృష్ణుడొక వేయి సంవత్సరములదనుక తపము చేసెనని
కూడ నిందుఁ జెప్పఁబడినది. ఇందువల్ల సీయాఖ్యానము మూలభారతమునం
దుండదని సిద్ధించుచున్నది. భారతమున నేవ్యక్తియొక్కయు నాయుఃపరిమా
ణము నూటికిఁ బైది జెప్పఁబడలేదు; అనఁగా వేయివత్సరముల కల్పన తరు
వాతిదియై యున్నది. శంకరుని స్తుతించుకొఱకు స్థానాంతరములయందుఁగూడ
సాతి యనేక నవీనప్రసంగముల వర్ణనచేసెను. ద్రోణపర్వమున, వర్ణునుడు
జయద్రథుని జంపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞచేసినపుడు, ఈయసంధవకార్యము నతని
ద్వారా సిద్ధింపఁజేయుటకై శంకరునుండి యర్జునుడు వరమునుబొందుకొఱకు
శ్రీకృష్ణుడు సమ్మతించెను. అర్జునుడు శంకరుని బ్రసన్నుడేసి యతనినుండి
పాశుపతాస్త్రము సంపాదించెను. అ॥ 90-93) కాని కిరాతార్జునీయమునఁ
జేయుఁబడినవర్ణన ననుసరించికూడ, శంకరునుండి పాశుపతాస్త్రమును బొందిన
తథ వనపర్వమున సైతమున్నది. దీనిబట్టి పాశుపతాస్త్రమును దయవాలిబారి
దీన్లు చేర్చుచున్న యీకథ యొకింత చమత్కారముగ నగుపడుచున్నది.

సౌతి బుద్ధిపూర్వకముగా దీనిగూడఁ జేర్చెనని విశ్వాసము కలుగుచున్నది; ఎందుచేత ననగా నీకథయందు శ్రీకృష్ణుడు తనకుఁ దానే శివస్తుతిని బ్రోత్సహించెనని యున్నది. సారాంశము, శ్రీకృష్ణుడు శివోపాసకుడనియు, శివుడు విష్ణుసాసకుడనియు, సుభయలకుఁ గలయుక్తను సూచించుకథలను జేర్చి సౌతి వైపులకు వైష్ణవులకును విరోధముఁబోగొట్టుటకుఁ బ్రశంసనీయమైన ప్రయత్నముచేసెను. ఇటువంటి వింకను జాల నాభ్యాసములు కలవు. సౌప్తికపర్వమున, సత్వేత్థామ నిద్రించుచున్నవీరులయొక్క గొంతుకలు నులుముట రువెల్లవప్పుడు ఆరిఁడు ముందుగాఁ దవరలఁ గాటువేసికొని శంకరుని సంతుష్టుఁజేసెననియున్నది. (సౌప్తికపర్వము, అధ్యాయము 7). ఇచ్చటఁ గూడ శంకరుడు “కృష్ణుడు నాయందు భక్తికలవాఁడు, కావున సతందు నాకీర్త్యం తప్రియుఁడు” అని చెప్పెను. ఈపర్వమునకుఁ జివర లింగపూజయొక్క మహిమ వర్ణింపఁబడినది, శ్రీకృష్ణుని ముఖమునుండి శంకరునిప్రశంసకూడఁ జేయింపఁబడినది. తాత్పర్యమేమనగా ప్రతిచోటను శివునికి, విష్ణునికి వైకృత్యము సిద్ధింపజేయుటకై సౌతి ప్రయత్నించియుండెను. (చూడుడు సౌప్తికపర్వము, అధ్యాయము 18) మోక్షపర్వమునందున్న నారాయణీయోపాభ్యాసము మూలభారతములోనిది కాదు, ఇతనేమంటే సౌతి చేర్చిపదియై యున్నది. (అధ్యాయము 384-388) ఇవి పాంచరాత్రమతమునుండి సంగ్రహింపఁబడినదిగా నగుపడుచున్నది. పృథావముగా నాది పాంచరాత్రమతము, శంకరుడు విష్ణుపుకన్నఁ దక్కువయని వర్ణించియుండును. వానికి భక్తుడనికూడఁ జెప్పి యుండును; కాని సౌతి మతైక్యముఁజేయు ప్రయత్నముననుసరించి, తన వర్ణనయందు, గొంత మాన్పుచేసియుండెను. అదేదియనగా, నారాయణుడును శంకరుడు నొకరి నొకరు యుద్ధమునందు జయింపలేనియపుడు బ్రహ్మ శంకరుని బ్రార్థించి యతనిని నారాయణునికి భక్తుఁడుగాఁజేసెను. అపుడు నారాయణుడు చెప్పెను— “ఎవఁడు నీకుభక్తుఁడో, వాడు నాకుఁగూడ భక్తుఁడు ఎవఁడు నిన్నెఱుఁగునో, వాడు నన్నుఁగూడ నెఱిగినవాడు నీకు నాకు నావంతయు భేదములేదు. నీ శూలప్రహరచిహ్నము నావక్షస్థలమునందుఁ జిహ్నితమైయున్నది. కమక నందఱు నన్ను శ్రీవత్సరుడందురు; మఱియు నాహస్తచిహ్నము నీకంతమున సంకితమైయున్నది. కాబట్టి యందఱు నిన్ను శ్రీకంఠుడందురు” ఈప్రకారము పాంచరాత్రమతమునుగూడ సౌతి శివవిష్ణువుల యైక్యముప్రక్కకు లాగెను.

సాతి మహాభారతమున భీష్మపర్వము (అథ్వామము 23) నందు
 దేవిస్తుతికి వచనాశయించెను. యథార్థమున నీస్తుతి యిక్కడ లేకున్న బాగుం
 దును. దీనికి గారణమేమనగా, యుద్ధోత్సవమునైన యన్వయమునకి దుగ్ధాదేవి
 యుద్ధమునందు నీకు జయముగనునని వరిమిచ్చినపుడు తరువాత భగవద్గీతకుఁ
 బ్రసంగమీ యుండదు. అప్పు డన్వయము మనకువందు. “యద్వాజయేమి య
 దివా నోజయేముః” అని శంకయే నలుగక యుండును. శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞవ
 ల్లనే యాదుగ్ధాస్తుతి యితరత్రుకూడ నగుపడుచున్నది. స్కంధముని స్తుతిభ్రశంస
 ల భాగమును సాతి వనపర్వముననుంచెను. ఈప్రకారముగా నేరువేర్తన యు
 పాన్యదేవతలకు నొక గ్రంథముననే విరోధరహితమైన స్థానములనిచ్చి సాతి
 వనాతపర్వార్థక్యమువకుఁ బ్రశంసనీయమగు కార్యమునుజేసెను. దీనితోపాటు
 భీష్మ భీష్మమునైన మతములను మోక్షమార్గములను గూడ నొకటిగాఁ జేయు
 లకు యన్నమునయితము సాతికిఁ జేయవలసియుండెను. అనయమునకు భీష్మ
 భీష్మోపాసనలతోఁగూడ భీష్మభీష్మతత్వజ్ఞానములకును ప్రచారమగుచుండెను.
 ఈవిషయములగుఱించి రెండేగ్రంథము లిచ్చుడు స్రవణములుగా మంచబడు
 చున్నవో యవి యానమయమున లేకుండెను. ఈవిషయము మునుపువర్ణిం
 పబడినది. అవిషయముల యుపదేశము మఱి యితరగ్రంథముల ద్వారాము
 ఖతఁ చేయబడుచుండెనయ్యి, వాటియందుఁ బరస్పరవిరోధములు కూడఁ
 జాలవచ్చినొంది యుండెనయ్యి నిస్సందేహముగాఁ జెప్పవచ్చును. సాతివిరో
 ధమును నశింపఁజేయుట యావశ్యకమయ్యెను. ఈవిధముగా వేదాంతము,
 సాంఖ్యము, యోగము, పాంచరాత్రము, పాశుపతము, మొదలగు ననేకమ
 తముల నేకము చేయుటయలసికి నావశ్యకమయ్యెను. భగవద్గీత మూలభా
 రతము లోనిదా? లేక సాతి వృద్ధిచేసినదా? యను ప్రశ్నమిచ్చుట మిక్కిలి
 మహత్త్వముగలది. తుట్టతుదకు రెండుగ్రంథములలోనిది లేక భారతమహా
 భారతములలోనిది; ఇంతియేకాక, ఇద్దఱు గ్రంథకారు లదిలేక వ్యాసవైశం
 పాయనులది యట్లే సాతిది యనికూడ నవశ్య మొనవలయునని సిద్ధించియు
 న్నది. అయినను భగవద్గీతాసంబంధమైన ప్రశ్న మొలుల నున్నది యటులనే
 యున్నది. ఆలోచింపగా భగవద్గీత మూలభారతములోనిదే దానిని సాతి
 మఱియే స్థానమునుండియుఁ దీనినొనివచ్చి మహాభారతమునం దూర్చి యుం
 డలేదు. ఈవిషయము విస్తరించి తుదిని వివేచింపబడును. పాంచరాత్ర పాశు

పతమతములు రెండిటియొక్క ప్రచారము గీతాసమయమున లేదు. అసమయమున వేదాంతము, సాంఖ్యము, యోగము, నీమూడు తత్త్వజ్ఞానములు ప్రసిద్ధములైయుండెను. వీనియొక్కమునకు భగవద్గీత యర్పించియుండెను. ఆ ప్రయత్నమును సాతి తన సమయమున నెక్కువగా రక్షించెను. పై రెండు శ్రొత్తమతములలోని యభిప్రాయముల నతడు తనప్రయత్నమున గలిపివైచెను. ఇందుకొకటి సాతి మహాభారతమునఁ జాల నుపాఖ్యానములను, బ్రకరణములను జేర్చెను. మునుపుప్రసిద్ధములైన వేదాంతము, సాంఖ్యము, యోగము నీ మూడుమతములయొక్క యావిష్కరణములను వానియున్న తినునరించి, యతఁడు తన గ్రంథమునఁజేసెను. ఇటువంటి ప్రయత్నమునకు మచ్చు, 'అనుగీత'యై యున్నది. ఇది సాతి నిర్మించిన శ్రొత్తప్రకరణము. ఇది కాక సాంఖ్యము, యోగము, వేదాంతము నీమూడు మతములలోని యభిప్రాయములను సవిస్తరముగాఁ బ్రతిపాదించు ననేకాధ్యాయములు ప్రతిచోట విశేషించి శాంతిపర్వముందు, నగుపడుచున్నవి. పూర్వోక్తానుసారముగాఁ బాంచరాత్రమును నారాయణీయోపాఖ్యానముతోఁ గలిపి యావిష్కరించెను. మహాభారతమునఁ బాశుపతమతమును సాతి విస్తరించి ప్రకటింపకుండుట యాశ్చర్యకరముగా నున్నది. ఈమత మాసమయమునఁ బ్రచలితమై యుండెననుటకు సందేహములేదు. దానిని స్పష్టముగా నుచ్చరించి కూడనుండెను. సాతి మహాభారతకాలమునఁ బ్రచలితములైన మతముల నీప్రకారము గాఁజెప్పెను:—

సాంఖ్యం యోగః పాంచరాత్రం వేదాః పాశుపతం తథా

జ్ఞానాన్యేతాని రాజర్షే విధి నానామతానివై॥

ఉమాపతి రూఢితపతిః శ్రీకంఠోబ్రహ్మణః సుతిః

ఉక్తవా నిదమవ్యగ్రో జ్ఞానం పాశుపతం శివః

పాంచరాత్రస్య కృత్స్నస్య వేత్తాతు భగవాన్స్వయమ్॥

(శాంతి, అధ్యాయ. 349. 64-68)

ఈప్రకారముగాఁ బాశుపత పాంచరాత్రములను రెండు భిన్నమతములను మహాభారతమందు స్పష్టమైనరీతి నుచ్చరించెను, కాని, సాతి తరువాత నివన్నియు నొక్కనారాయణునే యుపాసించుమార్గములని చెప్పెను:—

నర్వేషుచ నృపత్రైష్ట జ్ఞానేష్వేతేషు దృశ్యతే

యథాగమం యథాజ్ఞానం నిష్ఠా నారాయణః ప్రభుః॥

అనగా- ఓవృత్త శ్రేణుడూ, విచారింపగా నిన్ని భిన్న భిన్న పథము లున్నవి. అయినను నివియన్నిట నొకవిషయము సమానముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. అదేవియనగా నీమతము లన్నిటియందు నాగమజ్ఞానముల రెండిటినునుసరించి యేవరమగతి నిశ్చయింపఁబడ్డదో, యది ప్రభువగు నారాయణుడే.”

సాంఖ్యము, యోగములోనగు భిన్న భిన్న తత్త్వజ్ఞానములయందు నేవి శోధముండెనో, దానిని రూపుమాపి యాయన్ని మతములయందు సౌతియొక్క మహాభారత మేకత్వము నెట్లుస్థాపించెనో, యీవిషయము నిచ్చట విస్తరించి చెప్పింపవలసిన యావశ్యకతలేదు. ముందునకుఁ జూచి యీవిషయము సనిష్టరముగా వర్ణింపఁబడును. సనాతన ధర్మమునకు నొకను నావశ్యకములైన యంగములుకూడ నున్నవి; ఏవియనగా యజ్ఞము, యాగము, తీర్థము, ఉపవాసము, వ్రతము, దానము, మొదలగునవి. వీనిని గూడ విస్తరించి మహాభారతమున బ్రతిచోట సౌతి వర్ణించియుండెను. ఈవర్ణన విశేషించి యనుశాసనవర్ణమందు నగుపడుచున్నది. హింసావిషయము యజ్ఞసంబంధమున మిక్కిలి మహత్త్వముకలది. సనాతన ధర్మావలంబులయందు బౌద్ధులకుఁ బూర్వమునుండియు, యజ్ఞములయందుఁ బశువధము చేయఁదగునా ? తగదా ? యను విషయమున వాదప్రతివాదములు జరుగుచుండెను. వైదిక మతాభిమానులు పశువధ మావశ్యకమని తలఁచుచుండిరి. సౌతి రెండుమతములను గూరవించి మహాభారతమున వానికి స్థానమిచ్చెను. ఈవిషయమై యరంభాక సంపూర్ణమైన యధ్యాయమే కలిపెను. యుద్ధిష్ఠిరుని యశ్వమేధ యజ్ఞమును సంపూర్ణముగా వర్ణించినపుడు దానియందుఁ జేయఁబడిన హింసయొక్కవర్ణన స్వర్వసాధారణముగాఁ గొంత యనిష్టముగఁ దోచియుండుననుట సంభవము. “అనేక దేవతల నుద్దేశించి యనేక పశుపక్షులు స్తంభమునఁ గట్టఁబడెను; ఉత్పాతము ముఖ్యము నగునశ్వరత్నముగాక మూఁడువందలు పశువులు యజ్ఞస్తంభమునఁ గట్టఁబడి యుండెను” ఇత్యాదివర్ణన విని యహింసా మతవాదులైన లోకులకు నేవ కలిగియుండును. ఇందు ముంగినయొక్క కథ చెప్పఁబడి యున్నది. దాని యుద్దేశము హింసాయుక్తమైన యశ్వమేధమును నిందించుటయే. ఒకఋషి ధాన్యపు గింజలు కొన్ని భోజనమునకు నేఱుకొనియుండెను. అవి యతిథియైన యొకవిప్రునికి దానముచేసి తాను బ్రాణత్యాగము చేసెను. ముంగి చెప్పెను—“ఆ పక్షుయజ్ఞమున నాలల సువర్ణమయ మయ్యెను. నామి

గిరివయంగము యుద్ధిష్ఠిరయజ్ఞమున మువ్వమయ మగునో కాదో యని యు
 వ్రుడు తెలియుటకు నేదిచ్చటఁ గూడ నిటువటుతోర్చి కొట్టికొంటిని. కాని కాని
 తేరీరము బుంగారపుడికాలేదు, కాబట్టి తుదిని యజ్ఞసమాప్తి సమయమున
 నయ్యది యజ్ఞమును నిందించెను. ఈకథవలనఁ బ్రత్యక్షముగా యజ్ఞముహిం
 సాయుక్తము కావలయునా లేక కాగూడదా యనుసృష్టము బయలుదేలు
 చున్నది. వైశంపాయనుడు వసువుయొక్క శాపకథను వినిచెప్పనియు, ఋషు
 లహింసాయుక్తమైన యజ్ఞముయొక్క పక్షమునే స్వీకరించిరినియు, దరువార
 వర్ణింపబడినది. (అ. 90) దీని తరువారి యధ్యాయమందు వగన్యుని యజ్ఞ
 కథయున్నది. ఇందు, బీజములనుండియే యజ్ఞము జరుగుచుండెడిదనియు నిం
 న్నడు శ్రోధమువలన వర్షములు పరియకుండఁ జేసినయవుడు, తనసామర్థ్యము
 చేత బీజములు బుట్టించునని యగన్యుడు ప్రతిపవత్తియుండె ననియు తెప్పరి
 డియున్నది. దీనిబట్టి పైపటలాభ్యానాధ్యాయములు రెండును మూలభారతి
 మునకుఁ బిమ్మటిని యగునని స్పష్టమగుచున్నది. భారతకాలమున నహింసా
 పక్ష మింతప్రబలముగాలేదు. తరువారఁ గ్రమముగా నీపక్షము ప్రబలముకా
 వారంభించెను. అప్పటికథలు తయారైయుండెను. సౌతి వానిని దనమహాభా
 రతమందుఁ గలిపియుండును. ఈపక్షము బహుధా దక్షిణదిశది యైయుండును.
 ఎందుచేతననగా వగన్యుడు దక్షిణదిక్కువందలి ఋషియై యున్నాడు. కాని
 యాకథలవలన వైదికహింసయందు వభిమానముగల పక్షమునకుఁ శ్రోధము
 వచ్చెను. ఇందుచేత సౌతి నకులము చేసిననంద శ్రోధమునకు శాపమున్నకార
 ణమున నాస్వరూపమునఁ శ్రోధముచేతఁ జేయుబడిన దని యంతిమాధ్యాయ
 మునందుఁ జేర్చెను. సారాంశము, ఇందు రెండుపక్షముల వర్ణనయుఁ జేయు
 బడినది. అయిదన్న నిర్ణయ మేమియు నగుపడదు. సౌతి, రెండుపక్షములకు నొ
 దంబుడిక చేయుటకై యత్నించెనని తెలియుచున్నది.

(2) కథాసంగ్రహము.

మహాభారతమును విస్తరించుటయందు పోలియొక్క రెండవ యుద్ధే
 కము కథలను సంగ్రహించుటగా నగుపడుచున్నది. అవేమలైన రాజులయొ
 క్కయు, ఋషులయొక్కయు నేకథలు లోకులయందు లేక చిన్నచిన్నగాథ
 లయందు నిటువటుఁ జమ్మిబడి యుండెనో యవన్నిటి నేదేనొక స్థానమున
 సంగ్రహించుట యావశ్యకమై యుండెను. ఈకథలచేత సనాతనధర్మమున

కొకవిధమైన యుద్దేశము ప్రాప్తిపరమముగా నుండెను. ఇదిగాక, ప్రాచీనములైన చారిత్రకవిషయముల నొకచోట జేర్చి సనాతన ధర్మావలంబులైన పూర్వులకు నభిమానమును బురికొల్పుటకూడ నావశ్యకమై యుండెను. భారతీయ కథావిషయమునఁ గూడఁ జాల భిన్నభిన్న విషయములు తరువాతఁ బ్రచలితములై యుండు ననుట సంభవము. ఈవిషయముల నన్నిటి నొకచోఁ జేర్చి మహాభారతమును బ్రచలితములైయున్న సమస్తకథలకు నొకపెద్ద భాండాగారముగాఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నించెను. పౌద్ధులును శైవులును భారతఖండమునందుఁ బ్రాచీన ప్రసిద్ధపురుషులయొక్క కథలను దమతమ ధర్మముయొక్క స్వరూపమునందుఁ గలుపుటకు నేవ్రయత్నము చేసియుండిరో దానిని సాతి తన మహాభారత కథలద్వారా చక్కగా నాటంకపఱిచెను. ఈవిధముగా నేయాభ్యాసములను నేయపాభ్యాసములను సాతి మహాభారతమునఁ గలిపెనో వానినన్నిటిని వేర్వేరుగా నెన్నికచేసి యిచ్చటఁ జెప్పట కతినమైన కృత్యము. అది యన్నియు గ్రాతగా రచింపబడి యుండునని చెప్పజాలము. ఈకథలన్నియుఁ బ్రాచీనములైయున్నవి. తనమయమునందలి జనులు వాని సంతకుఁ బూర్వము నుండియు, నెఱుఁగుదురు. అంతేకాక, రాష్ట్రీయభావములతోఁ గూడ వానికి గాఢమైన సంబంధ ముండెను, కనుక మహాభారతము వంటి రాష్ట్రీయగ్రంథమునందు నయ్యవి సంగ్రహింపబడుట మిగుల నావశ్యకము. ఇటువంటి కథలకుఁ గొన్ని యుదాహరణములు క్రింద నీయబడుచున్నవి.

(1) ఊడశ రాజీయోపాభ్యాసము ద్రోణపర్వమున నున్నది. ఇది యొక ప్రాచీనాభ్యాసము, దీనియొక్క మూలస్వరూపము శతపథబ్రాహ్మణమున వగుపడుచున్నది. ఆర్యావర్తమునందు నశ్వమేధము చేసిన ప్రసిద్ధుల పేరు లిందు నీయబడియున్నవి. ఉత్సాహకరమైన వారి వర్ణనకూడ నిందుఁ జేయబడినది. ఈయాభ్యాసము మూలభారతమునందుఁ గూడ నుండుననుట సంభవము కాని యిది పిమ్మట సాతిచేత శతపథములనుండి కైకొని చేర్చబడియుండు నని యధికమైన యాపా కలుగుచున్నది.

(2) రామాయణములోని పంపూర్ణకథ వనపర్వమునందు రామోపాభ్యాసమున నున్నది. విష్ణుచేహముగా నిది సాతిచేతఁ గలుపబడినది. ఎందుచేత నవగా, ఇంతపెద్దయూపాభ్యాసము మూలభారతము పండుగుట సంభవ

ముకాదు. ఈ యాపాఖ్యానమును జదివినయెడల నిందు నేదో మఱియుక ప్రసిద్ధగ్రంథముయొక్క సంక్షిప్తస్వరూప మీయాలుచునని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. మహాభారతమున స్పష్టముగా వాల్మీకియొక్క యుద్ధారణ మఱియొకచోట వగుపడుచున్నది; కాని యిది యే గ్రంథముయొక్క సంక్షిప్తస్వరూపమో యాగ్రంథము వర్తమాన వాల్మీకిరామాయణము కాదు, ఇక నేమంటే, దానికంటే మునుపటి దానియొక్క మూలస్వరూపమునని నిశ్చయపూర్వకముగా తెప్పఱదగలదు. ఇందుల కొక్కింతభారణ మిందుఁ జెప్పఁగలము. వర్తమాన వాల్మీకి రామాయణముయొక్క సమయము శ్రీస్తుతమునకుఁ బూర్వము మొదటి శతాబ్దియనియు, మహాభారతముయొక్క సమయము శకమునకుఁ బూర్వము మూడవశతాబ్దియనియు మునుపు చెప్పియుంటిమి. ఇది గాక యాపాఖ్యానములో నున్న ప్రమాణములవల్లఁ గూడ నీవిషయము నిర్ణయగుచున్నది. కాలము గడచిన కొలది, యేకభాభాగమునందును వధికాధికములు వసంభవములు వగు పుక్తిటిపురాణములు ప్రచేకించుటకు మొదలిడునను విషయము లోపలందఱి యాపాఖ్యను రాగలదు. కథాభాగమునం దిలాకిక చమత్కారములు లెక్కువగా నుండుటయే యది ప్రాచీన మగుటకు సాధారణప్రమాణముగా నెంచవచ్చును. ఈదృష్టివలనఁ జూచినయెడల రామోపాఖ్యానములోని కథాభాగమునందు వర్తమానరామాయణ కథాభాగముకంటే నలాకిక చమత్కారములు లెక్కువగా నున్నవి. ఉదాహరణము లేవియనఁగా;—(1) శ్రీరామచంద్రుని జన్మమునకు ఋష్యశృంగునిచేఁ జేయఁబడిన పుత్రేష్టియొక్క వర్ణన యీ యాఖ్యానమునందు లేదు. (2) రావణునికి గుఁచేరునికిగల సంబంధము మఱియొక రీతిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఈయాఖ్యానమునందు దుందుభి యనెడు గంధర్వశ్రీ మంధర యయ్యె నని చెప్పఁబడినది; కాని రామాయణమునం దీవిషయము లేకుండుట యాశ్చర్యముగానున్నది. జటాయువుయొక్క కలయికయందలి వర్ణన సరలము భిన్నమునగు నైతిలో నున్నది. (3) శ్రీరామచంద్రుడు సముద్ర తీరమున దర్శనవముమీఁదఁ గూర్చుండి సముద్రుని ధ్యానించినపుడు, సముద్రునియొక్క కలయిక స్వప్నమునందుఁ గలిగెను, ప్రత్యక్షముగాఁ గాలేదు. (4) లక్ష్మణునికి శక్తి లగులుటయు, హనుమంతుడు ద్రోణినికి జనుటయు నీయాఖ్యానమందుఁ జెప్పఁబడలేదు. (5) కుంభకర్ణుని లక్ష్మణుడు చంపెను. (6) ఇం

న తత్త్వని నూతన పరియోజనం యోగ్యమైతి, కాని, యోగ్యతావ్రతమనియోగ్యతావ్రతమైతి నకమమూలం, అవగాంధతావ్రతమైతి అను నుభయవిధములను వివరించు యోగ్యతావ్రతమున లేదు. ఇక్కడ వచ్చితిమి నభివ్రతమైతి మహాత్వముగల విషయం మేమనగా రాముడు రావణుని బ్రహ్మాత్మముచేతఁ జంపెను; రావణుని మస్తకములు తెగి మాటిమాటికిఁ బుట్టి యుండెననియు, రావణుని గలమున నమృతీకలకముండె ననియు, నిండు వర్ణింపఁబడ లేదు. అగుగాక, ఇందుఁ గొలఁది విషయశేషము కలదు; కాని పై కథనమునకు, వనపర్వములోని రామోపాఖ్యానము మూలభారతములోనిదికాదు, కానిని పోలి మూలవాల్మీకిరామాయణముమండితైకవియై వనియే తాత్పర్యము.

(3) కేంద్రపర్వము మునున్న పరస్వత్యాఖ్యానము స్పష్టముగా పోలికలిపినదే. ఆఖ్యానములోని వర్ణన యిట్లున్నది. భీమదుర్యోధను లిరువురం యుద్ధపన్నభృతైః, భారతీయ యుద్ధముయొక్క యత్యంతమహాత్వముగల యంతి మద్యక్య మారంభమగుచున్నది. ఇంతలో పరస్వతీయాశ్రమండి మహలి లల రాముడచ్చటికి వచ్చెను. గజాయుధము యొక్క వర్ణన యొకతైపునఁ దీర్చి వియుండెను. అయినను జనమేరియని ప్రశ్నమువోడఁ దైకంపాయమును పరస్వతీనదియొక్క మహాత్వమును, యాశ్రమ వర్ణింపనారంభించెను. దీనికిఁ గొలఁదిపాటి స్థానమిచ్చి యభయకొనలేదు. యుద్ధవర్ణనా సమయమునఁ జేయఁ బడిన యావిషయాంతరమునందు విరుదురుగా 19 అధ్యాయములు (31 నుండి 50 వఱకు) కలుపఁబడినవి. ఇందుఁ రెండుమూల వివేకభలమున వచ్చి యున్నవి. ఇచ్చట స్థానభాగిశేషము తారకాసురయుద్ధమును వర్ణింపఁబడినది. ఇందు పోలిక పరస్వతీయాఖ్యాన మూలకృతమైయుండు సమీప సంధిపము. ఎందుచేత ననగా ఏపరస్వతీయొక్క మహిమము ప్రాచీనకాలము నుండియు భారతవర్ణమునఁ జాలఁ బ్రసిద్ధికాశ్చిన్ దానియొక్క వర్ణన మూలభారతమున నక్కడనో యవశ్యముగాఁ గావలసియుండెను. కాని స్థానమును ప్రసంగము మిగిలి చూచినచో నీయోపాఖ్యానము నిచ్చటఁ జేర్చటవలన పోలి కృత్యాఘాతముకాలేదు.

(4) విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మణుడైన యాఖ్యానము.

(5) పోలి మొదటఁ జేసిన పోష్యాఖ్యానము, పోలోపాఖ్యానము కూడ నిదే విధముగానున్నది. ఇవి మిగులఁ బ్రాచీనములైన లుక్కిటి పురాణ

ములలోని విషయములు. వీనిని సంగ్రహించుదృష్టితో సాతి తనగ్రంథమున ప్రవేశపెట్టెను.

(6) నలదమయంతల యాఖ్యాన మార్యులయొక్క పుష్కటిపురాణ ములయందు సత్యంత మనోహరమైన యొక యాఖ్యానము. ఈయాఖ్యానము మూలభారతములోనిది ఘనది యు లేక కానిది యు నిశ్చయించజాలము; దీనియొక్క దైర్ఘ్యమునందు ధ్యానముంచినచో, నిది మూలభారతములోనిది కాదని తోచుచున్నది. ఈయాఖ్యానమునందు వర్ణితమైన కథయొక్క సౌందర్యమును మనోహరత్వమును సురసత్వమును గమనించితిమేని యది వ్యాస మహాశవి కృతమే యని చెప్పవలసియున్నది. ఈకథ మునుపు చిన్నదైయుండునని కూడఁ జెప్పటకు శక్యముకాదు. ఇందు మర్యాద, శక్యత, సంబంధము వీనికి దూరమైన వర్ణన యేదియుఁ జూడఁబడదు. ఈదృష్టిచేత నీకథ మూల భారతములోనిది కావచ్చుననియే తోచుచున్నది. ఈస్థితియే సావిత్త్యాఖ్యానమునకుఁ గలదు. ఈయత్యంత ప్రాచీనమైన యాఖ్యానము మూలభారతములోనిదై యుండును. ఇది యంతపెద్దదిగాఁ గూడ లేదు. నలదమయంతల కథవలె నీకథ సయితము మోహకమును మిక్కిలి నీతిపోషకమునై యున్నది. ఈరెండాఖ్యానములఁ గూర్చి యేమియు నిర్ణయముగాఁ జెప్పజాలము. ఈ రెండాఖ్యానములు రాష్ట్రీయము లనుటకు సందేహములేదు.

ఉత్తవివేచనవలన భారతీయహాసము కన్న వేఱుగా నేపుష్కటి పురాణములు ప్రసిద్ధములై యుండునో వానిని మహాభారతమునఁ గలుపుటకు సాతి యత్నించె వని ప్రకటమగును. ఈవిధముగానే వ్యాసనైశంపాయనుల సమయము మొదలిడి సాతీసమయము దనుక, భారతీయేతిహాసమును సంబంధించి యేపుష్కటిపురాణములు ప్రసిద్ధములైయుండెనో, వానికిఁ గూడ సీగ్రంథమున స్థానమిచ్చుట యావశ్యకమై యుండెను. ఈకథ లన్నిటిని సాతి యచ్చుటచ్యుటఁ గలిపి యుండెను. ఇవి యాభారముగాఁ జేసికొని యతఁడు తనగ్రంథమున భారతీయకథను రచించెను. ఇటువంటి కథలేవియో యిప్పుడు విచారించఁబడదు. (1) ఆస్తికుని కథయిట్టిదే. యథార్థమున నాగులు మనుష్యజాతివారే యయియుండురను విషయము ప్రతివివేచకుని ధ్యానమునకును రాగలదు; కాని కాలపరివర్తనమున లోకుల కల్పనలయందు నయ్యవి ప్రత్యక్షము.

నాగములు లేక పర్వము లనుపర్యము కలిగెను. పరీక్షితుని జంపినరీతిగను దొక మనుష్యుడై యుండును. జనమీజయుడు చేసిన పర్వపర్వమున నిజముగా పర్వములయొక్క పర్వముకాదు, కాని నాగజాతిమనుష్యులను సంహరించుటకు చేసిన ప్రయత్నమై యుండెను. కాని యెప్పు డొకమాటు పర్వసంబధమగు కల్పన వ్యాపించెనో, యప్పుడు దానిని త్యజించుట సంభవము కాదయ్యెను. కాబట్టి వర్తమానోపాఖ్యానము వలన దక్షుని, సురక్షితులైన యితరనాగులను నాపిక్షు డెట్లు రక్షించెనో, యీవిషయము దృష్టమగుచున్నది. అంశావతారవర్ణన కథయు నిటువంటిదే. ఈయితిహాసము వలన దలుచుగా నందలు ప్రాచీనులయందును జారితి కమైన ప్రతివ్యక్తియు నేదో యొక దేవతయొక్క యవతారము లేక పున్రుదను కల్పన వ్యాపించియుండెనని గుర్తింపఁబడుచున్నది. ఈకల్పన ననుసరించియే మహాభారతముందుగూడ భారతీయవీరపురుషుల యొక్క యుత్పత్తి చెప్పబడినది. ఆదిపర్వమున 59, 66 అధ్యాయములు రెండిటియందును సౌతి ప్రసిద్ధాభిప్రాయముల ననుసరించి యంశావతారమును వర్ణించెను. మూలగ్రంథమునం దక్కడక్కడ దీనికి విరుద్ధముగా గూడ గొన్ని యగుపడుచున్నవి. దీనిబట్టి యీయంశావతార కల్పన నూతనమని తెలియుచున్నది. (3) శ్రావతి యైదుగురు పతులను వివాహమాడెనన్న కథయు నిటువంటిదే. దానిని సమర్థించుటకు ప్రాచీనసమయమున వేలువేలు కథలు ప్రచలితములై యుండును. ఈకథ లన్నిటిని దనగ్రంథమునఁ జేర్చుట యావశ్యక మని సౌతికి దోచియుండును. ఈపుక్కిటి పురాణము లన్నిటికిని శ్రావతి స్వర్ణలక్ష్మీయొక్క యంశావతారమును కల్పనయే మూలాధారము. (4) దుర్యోధనువిషయమున గొన్ని చమత్కారకథలు వ్యాపించుట యసంభవము కాదు. చిత్రరథుడు దుర్యోధనుని బట్టుకొని తీసికొని పోయెను. ఈకథయు నిటువంటిదే. ఎపుడు దుర్యోధనుడు విడుదలయై వచ్చెనో, యపు డతఁడు ప్రాయోపవేశము గావించ నారంభించెననియు, గృత్య యతని బాతాళలోకమునకు గొనిపోయెననియు చేసిన కల్పన కొంచెము విలక్షణముగా నగపడుచున్నది. (నవపర్వము అధ్యాయము 241 మఱియు 250.)

నశేషము.

శ్రీరస్తు

కాళిందీకన్యావరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము*

దక్షశివారెన్నెదగ.

పీ. నవరత్నకీర్తితవవ్యకంకణరూపత్యాగిరీకరాజ్ఞయుగ్మంబుతోడ
 బంగారురంగుల బొంగార మెలంగెను కనుసీయభూషితంగంబుతోడ
 జాయఁజెందగు(?) పీవసేముకై వడి మీర నివసజంబుతోడ
 ముఖకాంతిజలమగ్నములఁబోలు కన్నులఁ జూచించు కరుణారసంబుతోడ
 గానవగుచును నిజభక్తకల్పవల్లి, రామవామాకరలభాసురతనవల్లి
 మల్లికార్జున్వి సీత (భామామతల్లి), కరుణ రక్షించు పను మహ్మదగన్న రిల్లి.

పీ. రాముడేహమునకుఁ బ్రాసాద వాత్సలేవత్సంబుఁ జెలుపు లక్ష్మణమహాత్ము
 నలికుచిగుణసంపదాస్పదత్వముఁ బూని నిజశేఖరభావంబు నెఱపుభరతు
 సద్యస్తతామశో నిజచక్రరూపంబు మెలపు శత్రుఘ్నవీరు
 విజకన్యాభావంబు(?) నిజసహృదరుమాని రాముఁ జేరుటఁజూపురాక్షసేంద్రుఁ
 గామరూపసమాస్తభిరలవల్లి, నాత్మదివిజత్వ మందఱు కాత్మమెఱయఁ
 జేయుధన్యులవలయాంబు నేయము)బ్బ, రామభక్తులమదిలోనఁ బ్రేమఁదలఁతు.

క. ప్రాక్షు విశ్వనిఁ దైజము, ప్రాక్షు సౌమిత్రికేషు భరతాప్వయుని
 దక్షస్తుతు శత్రుఘ్నస, మాక్ష వృది నెంతు నీహితార్థము లొదవక.

పీ. ప్రచ్యవత్సం(?) త్వవిరుద్ధవర్ణాతినయద్ధ మగుచు
 సప్రతీతం బొచు నతివేలముభ్యాంధ్రహేతియొచును బ్రకర్షణని యగుచుఁ
 బ్రతిహతవృత్తి సక్రమభంగమై వ్యాకీర్ణవాక్యసంవాస మగుచు
 నవిచారితవిధేయమై చర భిన్నమై హేయతాపన్న మగుచుఁ
 గుకవికావ్యంబుకై వడిఁ గూరె లంక, యేమహాత్మునివాలాగ్ని యేర్పునపుడు
 పఠని పేవించురామనైక చేయు, నానరవిధేయ సనహాయ నాంబు నేయు.

కా. లంకాలంకృ గోల్లాపారవాలాగ్ని ని
 శృంఖలదై కపిసార్యభాముడు ధరాజాతామసశ్శృకభూ
 మాంశజ్వాల గతావశేషముగఁ జల్లార్చి నివచిత్రంబుగా
 గ్నైకర్యాద్ధితరామచంద్రుఁ డతఁ డుత్కంఠ స్తముం బ్రాపుతక.

* మొదట ప్రథమాశ్వాసము కలదు, ప్రథమాశ్వాసము మొదలు.

- చ. జలరుహనాథనాభిజలజాతమధువ్రతభావ మూనుటం
గలిగెను గూఁతు కేల్లానెడుకామన మాట వహించు టారయన్
జలరుహసూతి నీ కనుచు శారద తచ్చనలాడ మాటికిం
గలకల నవ్వు ధాత మెప్పుడు మాకు నీవుతా.
- చ. కన దతిచిత్రత నృదులగాత్రమునం దొకగుబ్బ కర్మశం
బన దృఢసాహితీమయత నందుట మార్దవవాసగీతమై
తనరెడుగుబ్బ రెండవది దాల్చె దృఢత్వము చాల (మితయా)
ననుచును మాటబోటికుచ మంలెడు నల్వ మదిం దలంచెడన్.
- చ. అతికఠినంపుఁ దర్క మగునారయ నీదురదాభి తత్పతా
హతులను సీత్కృతు ల్వాడమె హా మధురోస్తము బ్రహ్మకాం
తేని సౌఖ్యముల పట్టయి తేనది యాననంచు నే
యతివ మృదూక్తిఁ బల్కు విధి శివవ్వరవర్ణని వాఁగి గొల్చెడన్.
- సీ. నెలిమబ్బుబలునుబ్బు వడి గెబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు వలిగట్టు వెలిపట్టు వెలిన్వెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితోపతేనిచెలువేని దెగఁబూనినగఁబూనుచిటునవ్వు మొగముతోడ
నునువంక గలపొంకమునఁ గొంక కకలంకకాంతు లీనెడుపువ్వుగఁబరితోడ
వీడని యపారకారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపుమేడఁ
దొంటిచదువులగమికానియింటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబగురునితంబ.
- చ. సిక నెలకొన్న (గ్రొన్నెలను) సింగపుగో రని సారె కుట్టు కై
మొకము నిరీక్షణద్వయము మేనకకూతురి బెళ్ళుజూపుచా
యకు మరలించి దాని కుడియారని సిగ్గు ఘట్టిఁ జూపల
ప్రకటత మానఁజేయు గిరిరాజసూతాశ్రయ నాశ్రయించెడన్.
- శా. పంచలహసమాఖ్యపంచపుణివాక్యాదితత్త్వాధిపా
దంచత్పంచమహర్ణశోభితసురాధ్యక్షత్వసంశోభితుం
బంచాక్షర్యభిధానమంత్రివిదితుం బంచాక్షరాద్యక్షరా
కించిద్బోధితు సాంబు నేమనములోఁ గీర్తితుం (నశ్రాంతమున్).
- చ. మగఁడు సగంబుగాఁ దపము మానక చేసియుఁ దత్త్రియత్వముం
దెగఁగొని మేటిచట్టునకుఁ దీవ్రపుఁ గూరిమికూతు రేనియుం

దగు లగువారి నేరములు తాళుచుఁ గోరికె తెల్ల సీను నే.

మగువలమెలుబులి

(శాంభ)ని మమ్ము నేడు తా.

చ. అతనువిభూతి మై నలఁదిసంతప తద్విజయంబు గల్గి దే

సతనువిభూతియూర్తిమతి నై యతనికొ జయలక్ష్మి చెందఁగా

బ్రతివహించి తద్గతిని బాయక నాయకు మై నగంబు

నుందరీమణి మనంబువ నెఱు సభీష్టసిద్ధికి.

గీ. వత్స మొక కేల నొకట మువ్వంకకోల, తిరమునందుండు తెల్లచేసినజలంబు
వసువతిత్వంబు సీత సంబంధమెట్లు, లనుచు గేస్తుని నగు చెలి నా క్రయింతు.

మ. తృణ(తుల్యంబగు) బుద్ధిజాడ్యతమ మెంతే దూర మై పోవఁగా
దృణమాత్రంబుగ విద్యలిచ్చి జమలకొ దీవ్యత్కృపం బ్రాచుట
గుణమౌ నా కని ముజ్జగంబుల కసంకోచంబుగాఁ దెల్పుఁగా
దృణమాత్రాపవిత్రం బ్రహేదిలుమహా(దేవుం బ్రశం)సింఁచెదక.

శా. శ్రీరామాయణకావ్యకల్పలతాక్షీరాంబురాశిక మహిమ
దాదుం బ్రాకృతశబ్దశాసను గుణాధారు న్నమస్కారసం
భారప్రక్రియఁ దృప్తిచేసెద మహాభారత్యఖండాస్వయో
(ధ్రువుకొ స్సా)ర వచోవిలాసు మదిలోఁ దార్కొందు నావ్యాసునిక.

గీ. ధరణి కేతెంచు కవితాభిధానహంసి, కతులవిశ్రాంతిభూము లై యద్రస్జ
లనెడిసరనులు క్రమమున నబ్బె నట్టి, యార్యవర్యుల నాల్కికి వ్యాసు నెఱు.

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థ శోధనవృత్తిగల దను మునివరేఁబ్య
సామాన్యముఖములొ పట్టుదార్థంబులు దెలియంగ నది యని పలుకువాని
గర్భవిజ్ఞానము ల్లిలిగించు రెండును నిశ్చేయసంబను నేర్పులాని
గర్భంబు జ్ఞానాంగగతిఁ దాల్చు భానంబు తారకం బనియెడు తాపసేంద్రఁ
బ్రకృతి మహాదాదితత్త్వసంపద్వివేక, మమర నిర్వాణమని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్రసంశుద్ధి యల(రారఁజేయు)వాక్య, పటిమ యలవడహృద్విధిఁ బ్రస్తుతించు.

గీ. ముదము ద్రవమనొనుగునుమూలకార, నుర్ధ్వభేదన మొనరించుమహిమగణించు
నేమహాత్మిని దర్శనంజీలిచ్చ లోనఁ, భాలఁబ్రార్థింతు నయ్యహిసార్యభాము.

గీ. కూడు నెవ్వనినెద్వద్విధి గుణనిబంధ, నంబు నొద్వలతముల వివృతంబు సంవృ
తంబు వివృతంబె కడుసంవృతంబు మాన, నట్టిపాణినిమునిచంద్రునా క్రయింతు

సీ. త్రిస కారత నాత్మ దీపితంబుగఁ జేసి చూఁడుగుణంబులు మొనయఁజేసి
పలుతరజీవికోపాయవృత్తు లమర్చి సొంగరూపక మెసంగంగఁ జేసి

- యుచితనానావర్ణయుక్తు లొప్పంగఁ దీర్చి యుత్తమాధిక భేద మొనరఁజేసి
మఱియు సలంకారమంజుమ ల్వైలయించి శయ్యాచకరణసంసర్గ నిలిపి
తెలివి శబ్దార్థమయకావ్యదేహారచన, చేసి నిర్దోషభావతః జేసి విధికి
సమమతియొకప్పుకాళిదాసాద్యనేక, మంకవియార్థస్యలసంతోషబ్రకటహక్తి
చ. ప్రకృతియుగంబు దీర్చుమునివద్యులకు స్వముః దైవభ్రుంబుది
న్వికృతికి శిక్ష గాఁగఁ బడవిద్య రచించినవాని సంధ్రవా
క్రకటకవిత్వకల్పతరురాజముబీజము సర్వవాక్యశా
సకవిరుదాంకనన్ననవిచక్షుణచంద్రు శమస్కరించెదన్.
- గీ. ప్రాణివర్ణకతన్ధరధవ్యనామ, సరశిపరుషామహస్తహత్ ఫిరమయాంధ్ర
వాగ్దగత్కర్త ధూకవివాగ్విసేతః, కాగి మ్రొక్కెన నల శబ్దశాసనునకు.
- గీ. వికృతికాధారతవహించి వికృతరహిత, శుద్ధభావత బ్రహ్మంబుపాబుఁ గాంచి
జగములోనఁ బ్రకాశిల్లు సర్వ విదులు, నన్న యాధర్వణాద్యుల నన్ను తింటు.
- గీ. ఎన్న వికృతివిదేకంబు గన్నవాని, కమరు భావి క్రియాగ్ధాన మనుచు జ్ఞాను
లభినుతింపఁగ తెలయు మహర్షి తుల్యు, నన్ను తింటు నధర్వణాచార్యవర్యు
- గీ. *సరసమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర, సంధ్రకవితొళిశుభ్రుచ్చీ తియమరఁజెనిచి
చాలఁ బ్రాధ శాసర్పినచతురమతుల, దిక్కయజ్ఞాదిక పులఁగిర్తింతుఘనుల.
- ఉ. అప్పటివారలే నుతుల కర్ణు లనన్దులు నన్ను తింపఁగా
నిప్పటివార లన్న నది యెంతటిమాట యఖండపాండితుల్
దప్పని కారణంబు లగుఁ దదృజనంబున కంచు నెంచి నే
నిప్పటిపండితోత్తముల నెతు నిరంతరిభక్తియుక్తరక్.
- మ. గుణదోషంబులఁ దెల్పిరేవిఖలులం గోపించు గీర్తింపఁగా
నగునైనం బనిలేదు దోషములయం దల్వెంతపాధుత్వమున్
గుణజంబుల దోషభావము కదం గూర్పుగ నేర్పొప్పు స
ద్గుణవర్ణించితమాళిసన్నుతి గొనెం గోర్కు ల్గదిం బుట్టెదన్
- ఉ. రప్పనిచోటఁ వ పునుచుఁ దప్పయిరవ మూడయోకుడి
తప్పినఁ దప్ప గల్గె నది రప్పనిపక్కప మీరు దిద్దఁజీ
మొవ్వు టొకింతి గల్గి మది నుబ్బుదు పండితలార మీకు నే
దప్పనిశిష్యుడన్ గురులఁ దప్పనె తిప్పువక్తి కీర్తియున్

గీ. ఏమహాత్ముని డల్పింప నెసగు నక్ష, పాదకణచర జైమినిశ్వాసమాని
కపిలస్థగిరాజవర్షనకుటితమోద, మతసి మద్గురు మాధవు సభినుతింతు.

చ. కొదవ లెఱుంగ కెప్పుడు సకుంతమహివాదయులై భవంబు వే
పొదలంగ భూరిసత్కళలు పూని తమోహతిలేక యార్జవం
బాదనఁ గళంకిత స్వదలి యూర్జితవాగ్మిజయోగ మింపుగా
మదిగొను మద్గురు దలతం మాన్యుని మాధవయజ్ఞచంద్రముగ

నీ. తర్కపాతంజలకర్మశస్త్ర స్మరమండలంబున జర్మబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్మిగురుతరవనములో నింబుమీఱంగ విహారంబుచేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుడ్కిక లాలితప్రీతిచే నోలలాడే
కపిలసాత్యవతేయఘన తంత్ర వాక్కుధాధారలఁ గోరిక లూరఁగ్రోలి
చెలుగుయద్ర సనాథామయలతమాలి, యతనిశ్రీ రామచంద్ర పాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజనన్నతనుగుణపాలి, సభినుతించెద మాధవయజ్ఞమాళి.

శా. మోహంబొర హృదంబుజాతరములో ముష్టాటకిం గొల్పెద
న్తోహడిన తిషిధ్వోమగుణసర్పూర్ణావిరాసక్రియా
సాహిత్యపతిపన్నచిద్ర సర్పూరిసంబంధకృత్వాసను
,,స్వాహిత్రీరమృతా సతా" మితి వచస్సంపాదితశ్రీ యతు
స్వాహిత్యంబుధిపాఠగు స్సకలశాస్త్రజ్ఞ స్థరు న్నాథపుర.

గీ. ఎవ్వనియశంబుజగమెల్ల నెసెనుట్టు, కొండయవ్వలితమమెల్లగొదవపఱువ
నల్పమాధేయమనిపల్కదధిక భూష, యతనికొనరింతునతిమాధవార్యమణికి

గీ. ఏకదినమేళనంబాను నెపుడుఁబూర్వ, పక్షలాలితిఁగొను గళల్పదియునాఱుఁ
దాల్పుతెలి సప్త సుతచతుర్దికకలైక, హరిఁ జ్రాధింతుమాధవయజ్ఞచంద్రు.

క. కవివాక్పతులై యెవ్వని, సవిధస్థితలై సపురుషసత్తము లెల్లం
గవివాక్పతులం గేదుదు, రపురా నుతింతు నతని నస్తత్త్వమిగ.

ఉ. వైదుషి లేకయే కవిత వచ్చె నటంచు వదించువారలం
గా దనఁగూడ దెట్లనినఁ గాకవిపల్కెడు శాస్త్రశాగ్రిసం
వాదిదురుప్తుల వ్యసంగఁ బండితమాళికి మోముడామరం
ప్రాదిగ సప్తదేవియలు పుట్టును రూపక మంగితం గొనక.

గీ. దుష్టకవిత నిషేధించు దొరలసభలఁ, గలుగు సత్కవిజరులకు ఘనయశంబు
తద్యకంబునకరయంగ దాతయగుటఁ, బండితామాన్యునకు నేని ప్రణతిగదె.

వ. అని యిష్టదేవతాచమస్కృతియు సవాతవాధునాతన పత్కవీంద్రగురుచంద్రపురస్కృతియు గుకవితిరస్కృతియు నొనరించి నే నొక్కలుండువలె బుధవిబుంధనాయకత్వ చిత్తుండ నగుచు, నిష్ప జ్ఞానత్వంబూనిన పకలపద్మ గాలంకారసంపన్నం బగునిక్కావ్యకవ్యారత్నంబునకుం దగిన నాయకరత్నం బభిలషేవతాశిరోరత్నం గను శ్రీరామభద్రుం డగు నని పురాతనకృతసుకృతజనితసుహృథాగ్యతిశయంబువలనఁ దెలిసినవాడ నగుచు నప్రమేయవ్రథాపుం డగు నమృతానుభావునకు పద్మవ్యంఠంబు లగు పద్మంబులు విన్నవించెద.

క. ఏరాచిమీయనకు నని, వారితనదైర్యకోర్యవచ్చుతుచమూ

మూరణకారణదారుణ, భూరిబలోద్దగునకును బుష్టితోగ్రునకుక.

క. మిత్రతావ్యవాయవలిసీ, మిత్రునకుఁ గల్యాణీతాత్త మిత్రునకు ధుతా
మిత్రునకు పృథక్త్రుజ, మిత్రతనూజాత శత్రుమిత్రాఘ్ననకుక.

క. మాయాగృహీతమానుష, కామునకు గుశికతనయకర్తృకయాగా
పాయపరపరహితాకుచ, వైయర్థ్యవితానకీర్తి వరదాయునకుక.

క. రామునకు నిందనీల, శ్యామునకు నరాతిపామనంబాతిభున
స్తామనమీయన కర్తృభి, రామునిరామునకును రఘురామునకుక.

క. దుగదచ్చిలెక్క జిక్కు, మొగములరాకాసిజేనిముద్దుంజెలిమే
ల్ని గవిగంధుగులు మొగమున, సాగనులనువగులనిల్చుసాగయవిదోరకుక

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధ్యర్థంబుగా లీలారాజస్వసార్యభాముం డగుచు రామదూపంబునం బ్రకాశమానుం డగు నద్దేవతా సార్యభామునకు నంకితంబుగా నొనరింపఁ బూనినకాళింధీకన్యాపరిణయం బ్రథమహాప్రబంధంబునకుఁ గథావిధం జెట్టి డగు నట్టివిధం బభివర్ణించెద.

—: కథాప్రారంభము :—

సీ. నవనవచ్చన్తైభవహేమగర్భ మై నర్త్యలోకంబుతో నరనమాను
వార్యాంగనామనోహరవిలకందమై కైలాసనగరివైభరి వహించు
పంతెత్తక్రీడానానస్ఫుర్త్యదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నె కెక్కు
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజనిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
నరనసాభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియును గూడివర్ధిల్ల నమరియుండు
సతతపేవాగతాష్టదిక్పావనిపాలి, కామరం తైనయలద్వారకాపురంబు.

- క. ద్వారవశీషవము ప్రక, స్త్రైయాధ*మతుంబుగాంచు నది సర్వమహా
దారసురాసురమానవ, పారము లేవే నర్థివనియించుటచే.
- చ. పగడపుదారబంధములు బచ్చలచూరులు బద్ధరాగపు
జగతులు వజ్రవ్రములు నానలదేతిన కెంపుగంబము
త్నగడకు నీలవేదికలు నిగ్గులుదేతెడు రత్నవాటిక
ల్సొగసువహించ నప్పురము శోభిలు బట్టణరాజరాజమై.
- మ. ధర నప్పట్టణరాజ మంబరగతాత్మచ్ఛాయ నానాకముం
బరగం దోయధిసీట దోచుపతిబింబస్ఫుర్తి నబ్ధిగిరా
ట్పురముగ్రమ్మి త్రివిక్రమత్వమున నొప్పు సాద్రతంబేకదా
హరి యందుండుగదా త్రివిక్రమసమాఖ్యం బ్రీతిచేతస్ఫుండై.
- ఉ. మేలిమిరత్న పీఠితుల మిన్నలు ముట్టెడు గోపురాభి నే
నేళ జరించుతమ్మునికి వేడుక నప్పురలక్ష్మి రక్షగా
నీలపులేకుగ్రా నది నేడును గానగవచ్చు దానినే
చాలనిబుద్ధి లోకము శశం బని పల్కుచు జండమామలో.
- గీ. వజ్రలునప్పరి బలితంపు వార్ధిపరిఖ, రత్నగర్భాదిశబ్దము ల్రాజలంగ
నబ్ధిమేఖల గాకున్న ననువుగాద, టంచు దద్భూషణంబు భరించె ననంగ.
- క. అతిరుచిరచంద్రకాంత, ద్యుతియై కవియతము విబుధతోమాకరమై
హితసకలవస్తునికరో, ర్జితమై పురి కల్పవల్లిచెలుపు వహించెక.
- గీ. ప్రచురరోచిస్సమాలీఢబాడబంబు, భూరినవరత్నరాశిసంపూరితంబు
హరినివాసంబు చిత్రసత్త్వాశ్రయంబు, నగుచునప్పురిజలరాశినగుచునుండు
- మ. రతికాంతాంతవిభూతి సంతతస్మప్రాంతోషగూహాక్రియా
రతికాంతం బయి శేఖరామరధుసీరమ్యాంబుసమ్మోద మై
వ్రతవైశ్యత్యవృషాంక మై నటన దీప్యన్నీలకంఠంబు నై
శీవతిలేకొప్పు శివస్వరూపవిభవప్రాప్తిం బురం బెప్పుడుక.
- క. సకలాలంకృత యయ్యుం, బ్రకటవిశేషాక్తి విబుధరంజన మగు హం
సకరుచిర పదంబై, యకలంకస్ఫుర్తి మీలు నప్పురి జగతిక.
- మ. ప్రకటాదార్యవిశేషకాంతి సమతార్థవ్యక్తి సాశబ్దరూ
పకసారాధికచిత్రచిత్రలిపిసంబంధంబు శ్రీకృష్ణనా

- యక వైశిష్ట్యనితాంతభాసురమునై యప్పట్టణం బొప్పుఁ దా
నకలంకుల్ (ముదమ)ంద సత్కవిత్వ గావ్యంబుంబలెం జూడఁగన్.
- క. హరిదశ్యుఁడు తనయరదము, సరణి పురీసాధములను సంకటపడుట
స్వర వమర నొంటిగుట్టము, నరదమునకు నేకచక్ర మమరించికొనెన్.
- ఉ. పచ్చలగో(పురంబు) జగి పచ్చిక యంచుఁ దలంచి వచ్చు లో
మచ్చికజింకఁ బట్ట వడి మై శశి యూఁడువసేయఁ జెందుమై
నిచ్చలు జాటు నయ్యమ్మలె మించుక సోక సవేరవాక్యశుల్
పొచ్చిన పైడిబొమ్మలకు నితులకు (నవరావు భేదము)ల్.
- పీ. గోపురోపరిభేలకోకస్తనులగొప్పవిష్పకవ్యమిహరికొప్ప లబ్బు
రంపు మబ్బు లటంచు రమణుల నునుమేనువీఁగెలు గ్రొమ్మించుఁదీఁగెలను చుఁ
గరికరము క్తగంగాజలశీతరాసార లనుచుఁ
దదుదారతరబృంహితంబులు బలుగర్జితంబు లంచుఁ దలంచి యంబుధరము
లలనలువస్వాధికారమన్యులకునిచ్చె, విచ్చెమాగచ్చులనిమదినిచ్చినొచ్చి
వర్ష గర్జితమిషము ములుక, నటలుమేడల్కిందటనొటలుచుండు.
- చ. సురతరు లంతికస్థలులఁ జొప్పడ నందలి దివ్యభూషలా
తరుణు లొకప్పు డొక్కటియుఁ దాల్పఁగఁ జూడ రలక్ష్య మాటచే
సురుచిరభూష లొల్ల మటు చూచుచు మ్ర నైనయ
త్తువులపుష్పము ల్లానరు తద్దయు వాడినవంచు నచ్చటన్.
- ఉ. మేడలయందు నిచ్చలు భ్రమించుకలాపులు డాయఁ జూచి య
య్యెడుగుతాలతేరియురగేశ్వరరత్నలు వాట వాని వె
న్నాడఁగఁ గుంటిసారధికి నబ్బమి వే పయనంబు సాగమి
దోడనె తానె పోయి వడిఁ దోయజబంధుఁడు పట్టు రత్నలన్.
- చ. పడమటివెట్టకు న్వెఱచి భామలు సోరణగండ్లు మూయ న
క్కడ గతి నిల్వఁ గాక వడిఁ గ్రమ్మినఁ బొనిడఁ బోవుచుండఁగా
గడుఁ గనిపించె మందగతి ఘర్షమరీచికి గ్రీష్మవేళ న
జ్జడత చిరార్జితం బగుట సంగతే మయ్యెడు నిప్పు జేనియున్.
- చ. పురిగరుడా శ్చసాధరుచిపుంజము ఘోసమటంచు నెంచి లో
హరిణము చొకళింప శశి యాత్మమనోహరవక్రపంకజ
స్ఫురదుపమానవృత్తిఁ గొనఁ జూడఁగఁ జాలక కజ్జలంబుచే
దరుణులు కప్పెనర్చి రది తప్పక చందురునందు శినుండఁగన్.

- క. బాలికల బాలకములను, చేరల పాదములయందు వెరకెనువారికొ
 ల్లెఁ గిడుంతు రచ్చల, మేలిమిబంగారుబొమ్మమెలయన గొనుచుకొ.
 క. అచ్చటి మదిరాక్షసులై, యచ్చరకన్యకలు నాట లాడంగ భేదం
 చిచ్చు గవనయ్యెఁ జూపఱి, కచ్చపుంగులెప్పుపాటు లందమి గొనుటకొ.
 చ. అనుదిన మింద్రదనలమణిపాన్యపచ్చివరతిరమ్మిదనం
 జనితపొరిద్దమాకులత పాదగవాక్షముఖప్రచారవృ
 త్తసుగరభేదము ల్పడల నంబురుహాపుండు దక్షిణాత్తరా
 యణములఁ జోయెఁ గాన నిపు దవ్వియె యారని కిష్టమార్గముల్.
 ఉ. మానితదివ్యరత్నగణమండితపాదలంబుల న్నుజొ
 సీవత మంచు నెచ్చెలుల నీశ్చేళుగుచ్చులు వాయువర్తుల
 వ్యావరకల్పకౌళుల ఫలావధిఁ దున్నుదు రందితస్వర
 త్పీఠపయోధరప్రతిమఁ జేలంగరా గడు నీనుచే లరెన్.
 ఉ. వెన్నెలబుప్పలానునెడ వేలుపుటింతులు రాము గల్గుచేఁ
 గొన్నయన్యరత్నములు గోరికి మీఱంగ నీను మేడపై
 నున్నపయోజగంధులకు, నొప్పగ వీను జయించి వారచేఁ
 గన్నయన్యరత్నములు గల్గినవౌట గ్రహింప లేమియుకొ.
 చ. కడుమిగులారు పాదములఁ గంజదళాక్షులఁ నూడి యాడుచు
 మృదఁ గలపొమ్ము గన్గొనుచు మెచ్చుచుఁ గోరనిలేవకామిను
 త్నయవఁగలేరు వారిమది మాల్కొను కోరిక నీతి భూషణం
 లిదక మెలంగు నెచ్చెలువ యెంచగ నొక్కరియేని లే నటకొ.
 క. అన్నగరిలోని వజరపు, మిన్నాపాదములు వాసి మింటం జనుచుం
 గ్రాస్తైలతద్రుచు లెనయుచుఁ, బున్నమనాఁ జంటిఁకొన్న పోడిమి గనియెకొ.
 చ. మృగమదచిత్రకంబు గొను మేలుమొగంబులతేట చూడఁగా
 మృగధరదర్పణంబు గని మీనవిలోచన లెల్లఁ దుల్యత
 స్త్రాగములు గానరామి మది మూలొను నీనున నీకళంకిచే
 నగు నిటు లధ్వపాద యది యద్దము చూతురు వేక్క మీఱంగకొ.
 క. విన్నలమెడ కిగఁ బులిగో, రన్నన్న యటంచు మెచ్చు చులుజపానాద
 గ్రాస్తైల బట్టుచు మార్దవ, మున్నను లేదమచు విజువ నయుల న్నెలయొకొ
 చ. అరచలిన్గి మూనుచును లందము గాంచునొ కానలేకొకొ
 యరయవ మంచు నెన్నుచును లందముమీఱంగ నంచు నిగ్గుచును

- దరుణులు నొచ్చి పాలములు దాఁ గటికంచు విడంగఁ బోవునా
యర నెల తన్నుగీమనము పంటిపడును గృతార్థతం గవఁ.
- మ. తరుణిమంజులలోచనాచలమిశ్చితారశ్యలాలియముల్
గర మబ్బంబుగఁ జూచి పిగ్గువడుచుం గన్ను ల్లుడుంగ న్నుభా
కరులో శిశుక జలంపమువ్విగనియె న్నాకున్న సాధాగ్రవి
స్ఫురదుచ్చావచసంహృత్తి కలపెంపుల్పూచి కాటాడునే.
- చ. జనములు శూన్యముల్ శశివిషాదముఁ బోల్చురు కల్పి లేమియుం
గనవగు నంచు పొద్దకటకంబుల పచ్చలదాలు భూవేమం
చనువుగ మూరుకొందు వినతానన మా శశిలో కళంబుఁ జే
ననగొననంటి చూతురు మనంబునఁ గొతుక మొప్పు గన్నియల్.
- క. జలజాక్షులు ముఖరాగం, బుల జా లెల్లం గరంగఁ బూసంగ వాత్సో
పలమాత్రముఁ గరలించిన, నెల సాటియె యట్టివదన నీరజములకుఁ.
- క. పురగోపుర హైమాంబుజ, పరిరక్షణసేయు దేవపతికరివలనఁ
హరిమధ్యామధ్యంబులు, హరివిశ్రమ మొదవనశ్రేయ సమదిన మచటఁ.
- గీ. గంధవతిపంకవతియనగగనగంగ, గుణముదోపంబువింతగాఁగూడుకొనియె
సాధకోక్తస్తనీతనున్నానగరిత, దివ్యచందనపంకం బుదీర్ఘమగుట.
- చ. గగనము నొంచునేలు బురకాంతలు సంతసమొప్పు స్తంభగా
మొగములు వింతతన్ను లని మూర్కొన మూఁగును దేటిగుంపు లిం
పగు పదిలోని హైమజలజావళి రోయును జారునాసిక
న్సొగమలచప్పకంబు లని న్నుక్కుచు మూర్కొనలేవు భీతిచేఁ.
- క. పురసాధచిత్రరత్న, స్ఫుర దమిత విభాకడంబ పుష్పితము లగుచుం
గరము లిరవొందె గావున, హరిదశ్యుడు చిత్రభానుఁ డవగా బరంగఁ.
- చ. గురుతరగారుదాశ్చక్యతకుట్టిమథాముల గొండ్లిసేయున
త్తరుణులనవ్యగానము ముదంబున వించుఁ జలంపకుండెగా
కరుడె పయోజబంధవరథాయతదృక్స్ఫుతిరత్న తెల్ల న
వ్వరమణిజాలదర్శనము పాటిల గాటపుభీతి పోవుటఁ.
- గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు, కొలకు లిరవొంద నీలముకుందనిధులు
సాధములుగుండనిధులనుజూచువనులు, వరనిధియనంగఁబురమంతవఱలుచుండు.

చ. తులనీరత్న మనోజ్ఞకంఠవరత్న స్ఫారహారంబు ల

చెరువుంజ క్షీరవిలీక య్యముల విద్విష్టంబుగా జాలు న
వ్యరరత్నంబులు శోభనీముఖముచేఁ బ్రాభాతవేళం తెలుల
తరణిం జార్చుగ మాత్మరత్ననిధియ వుండ్లం గను న్వాన్ధియున్.

చ. చెలువలు మేడలోఁ జెలిమిచే నిడుసొమ్ము భరించి వేల్పురా
చెలువలు చిత్తరంపడుడుఁ జెల్వగుసా వ్వుడి మేడజూయిన
వైలవెలఁతాఁజె గల్పకము వేలుపుగిడ్డియు మోము మోవ్వఁ గే
వలము ఫలస్వభావమున నర్తలె నిర్జరలోకరత్నమున్.

చ. కేళీభూధరము ల్విరాజిలుఁ బురిం గేళీవిలోలాంగనా
పాళీచారుతమావలీమళమిళ త్పాథకప్రపూరాపగా
నాళీకాక్షులఁ గాంచి లోయనిధికి న్నవ్యప్రమోదంబుగా
హాళిం బెండ్లి యొనర్చి పూర్వసరిదాహ్లాదంబు సుక్ష్మించుచున్.

క. ద్వారకచుట్టు మెలంగను, చారువిశేషమునఁ నర్తసాదరజాతో
దారనదులంటఁ దోయధి, కోరికతోఁ గ్రాత్రపెండ్లికొడు తై యలరెక.

క. అరు చందుచుఁ బురియొడము, విరతంబును నిర్మి మేషనిర్మదములై
పరఁగెడుకన్నులఁ జూడంగ, సురలు నిమేషంబు నిద్రసౌగయను దానన్.

లయగ్రాహి. ఇందుమణివేదికలయం దొసరి యిందుముఖు

లందమగుగానముల నిందిమఁబు తెల్లద

బొందుగఁ గరంగనట సుందరపుమోముజగి

చందములు చూచుకొని చందునునియందీ

చందమగుపొందికలు చెందినవొ లేవొ కనుఁ

గొండమని చూచి జెళుకుండనము కంటం

జెందదిది జంకసరి సందడిక నిందుడని

మందరులు గేలిగయికొంచుకొగిపీటన్.

క అర్థపతిష్ఠైన సరియే, యర్థివదాన్యులకు నప్పురాగ్రణి నర్థం
బర్థులు వేడివయపుడె, యర్థులఁ జేయుదుగు వారి నతిచిత్తముగన్

చ. తలపగ నరివాచకపదంబుల గూఢ గౌచె దాతలం
బలుకుపదంబులొప్ప మముఁ బల్కెదీశేజ్యములందు గూఢ
వైలయ నటన్ మేము మదిమెత్తుమె వ్యర్థయమైనగాక యు
చలరుదు రందు దాతృమఁబ లక్ష్మితవస్తువర్జితసంపదన్

- క. అతులనైన సాదగంధీ, రత లర్థవృత్తి మధురరసముల రసవా
క్తతులనంగ సరసులొప్పె, స్మృతితము సరసులకు మనము సరసతనలరకా.
- శా. సాయంకాలనటస్మహానటజటాసంగంబుచే నావిల
ప్రాయంబై జగి మానుగంగ యట సౌవర్ణాబ్జనాభు ల్లన
నేయంజిత మిగుర్వఁ దత్సరసి యామిన్నేటిమిన్నా సిత
చ్చాయామేయఖగంబు లప్పరిసరస్సంవాసముల్ గైకొనుకా.
- ఉ. మేడల గాయను ల్మిగుల మెచ్చుగ గానము సేయఁ దచ్చుతి
న్వేడుకనుండు శిహూహుకయివీడని వీణియదండ మప్పడే
కూడిన వాళవత్స మదిగోలె ఘటిల్లెఁ బ్రవాళసంజ్ఞ యా
జాడనె దండమాత్రమున సంధిలెనెన్నఁ దదాభ్యయేభువికా.
- పీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతటి కణచరానూనమహిమ
నురగేంద్రవృత్తి చేనొకమాటునొకతేవఁ గపిలవాచంయ మోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్లీకసంభవవ్యాప్యతినొకయెడ నొకపారె భరతవాగ్యుక్తి మహిమఁ
బ్రొద్దువుచ్చును యువజనమోద మమర, మేటియవ్వీటి మేడలమేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియెఱుంగక, గణనమించినశుక శారీకాగణములు
- చ. అతిమధురంబు లోఫలము లబ్ధియుఁ బువ్వలులేమి దుర్యశం
బతిఘనమంచు సర్వకుసుమాస్పదతం గనె నన్నమాడ్కి మా
రుతగతిఁ జైకివచ్చిన తరుప్రసవంబుల రాజులు వ్వస
స్పతు లగువృక్షము ల్పురముపజ్జల నొప్పవనాళినెప్పదుకా.
- పీ. కాశికమందారఘనతమైరావతభూషితం బయిసురపురముమాడ్కి
మాధవీపున్నాగమహానీయరూపమై ఘణిరాజ శాయిపట్టణమురీతి
పిరతమహైమవతీకుమారకశివాస్పదమాచుఁ గైలాసపడముకరణి
బ్రచురప్రతాపసహకజాసనసదాలంబమై పత్యలోకంబుపగిది
వెలయు నప్పరిలోపల వేలకొలది, యలసవపమానకంపితేవిలసదసమ
కుసుమవిసరవినిస్సరత్కుసుమరసత, రంగిణీపుష్పవాగ్ధీరములువనులు
- పీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధిగోత్ర విభాళతమై పాణినిగ్రంథంబు పటిమగాంచి
నానాత జీవవిజ్ఞానకారణమోచు నక్షపాదీయంబు ననుకరించి

కర్తృత్వసౌఖ్యార్థమున కాలమై యిదివ్యాప్యతీత్యాదులు బాని
సద్వీక్షణాగ్రహణసమీపమున హేతువై వ్యావహారికతీతమై కేక్కి
కవిత్వవర్ణనధలకమై ఘటితమై, శిఖమధ్యవతీతమితివీక్షితమగుచు
ససమకవిరాజకావ్యముననుకరించి, చూడనింపించునచటియూక్షితమగుచు

క. అమితధ్వనివైచిత్ర్యము, గ్రమహీనత్వాదిబోధ (రహిత)ము వని కా
వ్యమనుగఁ బరఁగె బహిష్కారమున విపరీతము గుణతఃపరఁగె నరిదిగఁ

సీ. బహువిధాలంక్రియాపదవిజాకారమై యుపహాసమంతయు నొప్పుగాంచి
కవిత్వజల్యోషి కవిత్వోక్తి ధుర్వమై యతిశయోక్తి విలాస మాదరించి
యుత్తరోక్తిరసమస్తూర్మిలలితమై సారభూషణీతిః కౌశళింది
యమమమధలమనోపారభావమగు చంద్రయభూషణులు గర్వమునహించి
లిమి నుద్యాచవివేకచలకలు, శాఖశాఖాశిఖాహరి జర్జరితక
శాంతరసగుళవమృతభార్యశ్రీ, వామాపూరితవితరాలవాలకలు.

సీ. కేళీనరసమూరికాశీకృతవిలాసపాదీరుచిరమంజభాసనములు
మనీశ్వరస్వప్నసంతతమై పారయీయుతవిరోచితవరములు
నానామణిస భామానాథమణి పరాధీనామితాద్రి సమాధిరములు
గంగానదీరీతి భంగానుగతమహాభంగాపగాపరీసంగతములు
మరుదిరామరభూమిమహామమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరవయోజ
లగ్న(శాఖమహిమహాగ్రగ్ర)మమములు, కింకరులొందునచటిలిలావనములు.

సీ. మత్తమయూర సమృద్ధికోకిల హంసచదర్శనగ విలసిల్లరాజితము
పారిషిగణోత్సాహ కురరీయతీక్షిత ముత్పలమాలికాయోజితము
బంధురజాతి చంపకమాలికోచిత మురుముగిలదికరోద్ధితము
జలధరమాలికా చానుమత్తేభవిక్రిడితరభస సులీలితము
మృణాల సుగంధి మాలిని రేజితము, నసమశాస్త్రాలవిక్రిడితాందితము
లలితగుమగుచ్చపరిమళరాజితము, సుకవికవనమునాఁబురిసౌలగుఁగాంచు.

సీ. పటరోషకృత కేశపాశకాదనములు అహంకరోపార్జితపాదపాతములు
బోర్వల్లకృతాభర్వజ్జేష్ఠములు కందుకారదితపంఘట్టనములు
నక్షాబీజకల్పితక్షోభణులు నక్షిణపథరవంతీక్షితములు
గాటంపు గండచపిలపాతనములు కచితయూరసమాకర్షణములు
అంధనిధములుముగిలివివాసధికలు, భాగవదీతగతులుస్మృతియొందు
దక్షిణమున నిక్షురోపదీపక, భాగవదనానందముల దంపతులకు.

- క. సరసధ్వను లుప్పొంగంగ, వరగుణవిచ్చిత్తి గా నవారణ జాతెం
బరిమలితభూషణంబులు, సురతనిబంధనములందుఁ జోద్యమగుఁబురికొ
- చ. సురుచిరచిత్ర బంధములు శోభిల నాచ్యవితేషవైఖరు
ల్కరముఁ బ్రకాశమంద రసగోరవహాని నిదానదోషము
ల్పరగుట మానగా నవనవస్ఫుటచారురసధ్వను ల్పరి
స్ఫురణపహింపగా మిగులఁ జోద్యము లయ్యె రత్నిర బంధముల్.
- క. చోరాభావముతో వ్యభి, చారిత పురి సడల రతులసాత్త్వికభావం
బారాజధాని నైకొను, నాయాభస్కూర్తి దనర వ్యభిచారిగతికొ.
- క. అమితరసము సంలక్ష్య, క్రమచేష్టలఁ దనరె వస్త్రలంకృతు లితర
క్రమతగయికొనియె నప్పరి, కమలాక్షుల కమరుమదనకదనములందుకొ.
- వ. మణియు నప్పురీమతల్లిక రత్నాకరంబుఁబోలె ననంతసత్త్వాశ్రయం బై
రత్నసానుసానుమంతంబుకైవడి ననేక దేవతాయతనం బై కైలాసధరాధ
రంబుమాడ్కి రాజకుమారక వినాయక విరాజితంబై తుహినమహిద్ధం
బులీల సర్వమంగళోత్పత్తినిలయుంబై యుదయాచలంబుశేవఁ గళానిధిసూ
ర్యమహూదయకారణం బై లోకాలోకనగేంద్రంబుపోలిక నిజాంతర్ని
ష్టప్రవృత్తాకల్యంబై సుధర్మాచ దేశంబుక్రేవ సధర్మత వాక్పతిసురపతిదిశా
పతి సమధిష్ఠితంబై పద్మజనాస్థానంబు పోల్కి వేదాంత నిరంతర పారా
యణపరాయణసరస్వతీధరసమాక్రాంతం బై జలజోదరు నివాసంబుపసఁ
గమలాలయానంత శకుంతరాజ విష్వక్సేనాభిరామం బై కుబేరభవనరా
జంబునోజ మహాపద్మాదిసంఖ్యావిషయనవరత్ననిధితా ప్రధితం బై మాన
ససరోవరంబుపగిది రాజహంసపంకులంబై ధరావలయంబుపాలుపున జల
ధిపరివేష్టితంబై రాకాచంద్ర బింబుబుచాయ సకలకలతామనోహరం బై
రత్నోత్తరివక్షః స్థలంబువడుపున నైజయుతీ వనమాలికారమాంబుకృతం బై
రవిబింబంబు వడుపునఁ గమలాసంకోచకర నిజోదయం బై తారామండ
లంబుభాతి విష్ణుచదపదంబై సత్పురుషుహృదయంబుతీవిఁ బంకలేశస్వర్ణా
నభిజ్ఞతావిశదంబై మహూదారచిత్తంబుభంగి విత్తక్షయజ్ఞానరహితంబై
రసాతలంబునైఖరి బలిపురుషనికేతనంబై దామోదరునుదరంబుగతి నశే
షవశపరిపూర్ణంబై గోరీరమణుకొల్వుకూటంబుతేట ధనాధిపవృషభశక్తి
ధరధరాపాలకసముపసేవితం బై సాకేతనగరిచాద్వన రామచంద్రసంబంధ

బంధురరాజసవమనై గంగావనాపాంబు పరిభవంబునఁ ద్రిలోక్తిప్రస్థానో
చరంతై శ్రీమద్రామాయణంబుకవళి సప్త కాండపర్యంతవ్యాప్తగోవిలాసం
బై మహాభారతమువన్నియ బహుసుపర్యవ్రతిపాదిత కథావసంగం బై
భాగవతంబుపాంపున విభులస్కంధాను సంధానితంబై యాచ్యుప్రకృతివ్యా
కరణంబుపాగనున సుత్రమూర్తిప్రసవవిభాగంబై ప్రకృతివ్యాకరణంబుర
హి నద్విర్యచమనై వికృతివ్యాకరణంబునహి వపూర్వరూపంబై యుత్త
మకావ్యంబుచెన్నునఁజమత్కాదివ్యంజనంబై మహానాటకంబు దొరమున
పతిమనోహరాంకంబై నందసితిభ్యాతి సరాజలక్షణంబై గ్రహకాత్రంబు
పంచంబునఁబ్రత్యక్షీకృతాద్యష్టపదార్థంబైరత్తిప్రబంధంబు తెలియి గళావృత్త
యంగమంబై పాంఖ్యంబుపాటి బ్రధావచకప్తివిస్తర్ణంబై యోగతొర్రంబు
సతి సమాధ్యవస్థాపారణ్యపవణంబై ఛందంబుచందంబున లవద్యుత్తలక్ష
ణంబై పాఠంజలంబు నీడున పఖలశబ్దాకరం బై నిగమంబుతోనున సర్వ
వచనప్రయరంబై గీతకాత్రంబుపాండిక వకలంకకాంతప్రయవరాగనుబం
ధంబై భరతశక్తిచక్రవ సమగృహీతసర్వరసవిష్ణుత్తికం బై యాయు
ర్వేదంబుతోనున సర్వధాతు విధాపంబై యావ్యక్షకీరామ్బునఁ బ్రకాశిత
నిఖలపదార్థవ్యరూపంబై పూర్వతంత్రంబురాణ విభక్తాంక ప్రధానకా
వ్యంబై యుద్ధిరమోమాంసజాత పాశోపాపవాదంబై బ్రహ్మంబునీరున న
వాక్షావసగోచరంబై యవగ్గం బయు్య పవగ్గంబై యపరభాగం బయు్య
సపరభాగంబై యపిత్సచారం బయు్య పపిత్సచారంబై యద్యప్తచరం
బయు్య సద్యప్తచరంబై యశ్రుతపూర్వంబయు్య సశ్రుతపూర్వంబై యబ
లాభిరామం బయు్య పబలాభిరామంబై యాశ్వర్యంబులకు నావాసంబై
యోనందంబులకు నాటపట్ట యవధిజ్ఞలకు పవేద్యంబై యాచారంబులకు
నాన్నదంబై యభిజ్ఞలకు పతిసుఖంబై యాస్తలకు సభికశరణ్యంబై యగు
ణంబులకు పతిచూరంబై తెలయుచుండు.

సీ. వాదించిరా నృప్తి కాదట ప్రతివృత్తిపరగించి గెల్తు రాబ్రహ్మజన
వెఱచించిరా జగద్విభ్యాతి సజకాలఁ గన్నఁ బాపుదురు ముక్తంబుకైన
మెచ్చిరా సంపద లిచ్చి సంరక్షించు బలిమియంగలను క్రిపతికి నైన
పలిగిరా ప్రేల్చి నాపాశసంబుగాఁ బ్రావిభుస్తురు జలరాశి నైన

సకల జేదపురాణ శాస్త్రములకలిమి, నేయునోళ్లనుగొని యోమవిమలమహిమ
సత్యనిత్యసదాచారసద్గుణములు, వెలయుచుండును రప్పరి విప్రవరులు.

సీ. జలజాతసూతి యై మెలగుచుండెయ్యి దాను జలజాతసత్వము సప్తతిలచే
నను మనసారగా గనిమోహగతి నింటిగరితఁజేసె

దోహకరత్నములు దొలగకుండగఁజేసి ద్విజచక్రముల భీతిఁజెరయఁజేసె
జలన మందఁగనీక సతతంబుఁ దలవాకిటను నన్ను నిలువఁ గట్టడియఁచేసె

వనుచునిధినిదగామించిచు చటువాసి, పలుకుచిలుకలకొలికియింపాలుకఁదనుచు
చెలుపునె మోల్చుముదమ్ములఁజేరినిలువఁ, తెంచుగాఁతును పృథ్వీనిలింపు లచట.

క. చతురాననచతురానన, సతతాధిగతాధికస్త్రస్తమవిద్యుత్
చతురైకవిజముఖంబున, వతులస్థితి నలనరితు రచ్చటివిప్రుల్.

సీ. అష్టరంబులోన నలగాను నొకభూమి, దేవునేని గన్నఁ జెలివికాని
సఖిలదర్శ నాగమకర్తృసం, దర్శనానుభూతి దప్పకుండు.

ఉ. ఆవతకన్తువాహిను లహర్పతితేజాలు సంగరక్రియా
నూనమహాస్రతావులు మనోభవమాపవిలాసవిగ్రహు

ల్లావగుడాధిరాములు సదా మతిమంతులు ధీరు లుత్తమ
జ్ఞానులు సత్యవాదు లనిష్ఠులు తత్పరిరాకుమారకుల్.

సీ. పసులకాఁపరితోడ బలుపొందు గైకొన్న యొకనదుచేతులయోపి కెంత
విషమవృష్టులయొద్ద విలువిద్యగైకొన్న పరశురాముని బాహులల మఁదెంత

కుశలవవిజయంబు గొన బల్లిచాలక వెనుకఁద్రొక్కినరాము వీర్యమెంత
నిలువుగన్నులు వడి యిల నిల్వలేనిసేనల నేలు గుహుబల్లికలిమి యెంత

యనుచు నెటువంటి వీరుని వార యనుచు
మెచ్చుకొనుమాటఁ బూనరు ముచ్చటైన

హర్యవార్యసమాధుర్యకౌర్య లగుచు
సూర్యసామాన్యములు రాజవర్యు లచట.

ఉ. మానితఃపాలిక్రియ్యసు మానలవృత్తియు గోపకర్తృముని
బూనినవార లప్పరికి ముఖులు గావునఁ దారు నట్ల స

న్దానితహాలికప్రకటమానలగోపకవృత్తిసంపదల్
గాననువొంది నైశ్యులు విశాసత నుండును రప్పరంబునక.

శ్రీస్కాందమహాపురాణ మేది?

(ముదిగొండ వీరేశలింగశాస్త్రిగారు)

శుభనవతంసులారా!

“స్కాందమహాపురాణము” అనుశీర్షికతో సీపరిషత్పత్రికయందే (గ్రాసం॥ ౨సంచిక) బ్ర. శ్రీ. విద్వాన్-కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారిచే వ్రాయబడిన వ్యాసమును నేడే నేను గాంచితిని. అందు నాకు గల కొన్ని సంశయములను- సహృదయులకుఁ దెలుపుచు- నాయభిప్రాయమును వ్యక్తీకరించుటకై నే నీవ్యాసమును వ్రాయుచుంటిని. విమర్శకులు విమర్శించి సత్యమును గనుగొందుదుగాఠ.

స్కాందపురాణచర్చకు గారణ మేమి?

ప్రస్థమమున మనము స్కాందపురాణవిషయ మై చర్చపచ్చుటకుఁ గారణ మేమియో విచారితము. స్కాందపురాణములు రెండుగలవు. ఆరెంటిలో నొకదానియందు- సప్తఖండములు- ఎనుబదియొక వేయి శ్లోకములును గలవు. మఱొకదానియందు నాఱుసంహితలు- ఏనుబదిఖండములు- లక్షశ్లోకములు గలవు.

వీనిలో మొదటిది యగుస్కాందము-(అనగా నేమఖండములు-నెను బదియొకవేయి శ్లోకములు గలది) భేమరాజు శ్రీకృష్ణదాసుగారిచే బొంబాయియందలి వేంకటేశ్వరముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించబడినది. రెండవది యముద్రితము.

శ్రీకృష్ణదాసుగారు తాము ముద్రించుటయేగాక, తాము ముద్రించిన స్కాందమే మహాపురాణ మనియు, రెండవది యుపపురాణ మనియు సంస్కృతమున గొప్పపీఠిక వ్రాసిరి. మఱియు “స్కాందమహాపురాణవిషయక పండితహానిరాస” మనుపేరితోఁ జైవిషయమును సమర్థించిరి.

స్కాందమహాపురాణ మచ్చుపడిన దనితెలిసిన వెంటనే యనేకు శ్రీమద్రిత మగుస్కాందమును దెప్పించి చూచిరి; కాని, వారిదివఱలో సంప్రదాయముగా మహాపురాణాంతర్గతము లనివ్యవహృతసూతసంహిత- శంకరసంహిత- మొదలగునవి యందు లేకపోవుటయు, నవి యుపపురాణాంతర్గతము లని వ్రాయుటయు, స్కాందపురాణచర్చకు హేతువులు.

స్కాందపురాణద్వయమునందుఁ గల పరిష్కరభేదములనుగూర్చి కృష్ణ దాసుగారిమతానుసారముగా మామిత్రులు విపులముగా న్రాసియుండుటచే, దానిని న్రాయకవిడిచి, వారుమహాపురాణమని సాధించుటకువదించిన కారణ సామగ్రికి సంగ్రహముగా నాకుఁ దోచినసమాధానమును వివరించెద.

ముద్రితస్కాందము మహాపురాణము కాదని చెప్పటకుఁ గలకారణములు.

1. బ్రహ్మపురాణాదులందు “వరంస్కాందపురాణంచ- స్కాందంతు సప్తథాభిన్నం” ఇత్యాదివచనములచే స్కాందపురాణమును గూర్చియే చెప్పఁ బడినది గాని, మహాపురాణ మని గాని యుపపురాణ మని గాని చెప్పలేదు.

మఱియుఁ బదుమూడవదియే స్కాందమహాపురాణమనియు, మూడవది స్కాందమహాపురాణము కాదనియు నెచ్చటను జెప్పలేదు. కావున మహాపురాణపరిగణితమును బదుమూడవదియు నగు స్కాందమే పట్టంహితాత్మకము, లక్షశ్లోకసహితము నగుమహాపురాణ మనియు- ఉపపురాణపరిగణితము- మూడవదియు నగుస్కాందమే సప్తఖండాత్మికము- శతాధికైకాశీతి సహస్రశ్లోకసమేత మగునుపపురాణ మనియుఁ దద్వర్గింభక్తరల యాశయమై యుండవచ్చు ననియుఁ దోచెడిని. కొలఁదిమార్పులు ముద్రాపకుల వనియే విశ్వసింపదగియున్నది.

2. గారుడపురాణాదులందును గేవలము స్కాంద మనియే చెప్పఁబడి యున్నది. కాశికాఖండాను క్రమణికయందును “పురాణానిసత్తైవాని స్కాందాదీని వదాధునా, స్కాందం కియత్ప్రకథితం గురుణా తే మహర్షిణా” అని కలదు ; గాని, మహాపురాణ మని కాని, యుపపురాణ మని కాని న్రాయఁ బడలేదు.

3. వ్రాతప్రతులలోఁ గేవలము “ఏకాశీతినహస్రసంహితాయాం” అనియే కాదు, “శతసాహస్రసంహితాయాం” అనియుఁ గూడఁ గలదు. కావున, స్కాందద్వయ ముండుటచే వానిభేదము దెలియక విలేఖకులు న్రాసినవ్రాత పొరపాటై యుండవచ్చును. ఈవిషయమును వారు న్రాసిన“ఏకాశీతినహస్రసంహితాయా” మనుముక్కయే బొధించుచున్నది.

ఏలయన:- ఏకాశీతినహస్రంచ పరమేవ శతాధిక”మని బ్రహ్మవైవర్తమున నెనుబదియొక వేయినూఱుశ్లోకములు గల నని వచింపఁబడ వ్రాతప్రతులలో నెనుబదివేలశ్లోకములే యని చెప్పట ప్రమాదముగాక మఱిమి?

4. కాశీఖండము బ్రహ్మాలూత్తరఖండము మొదలగు కొన్ని ఖండములు చేర్చుట మహాపురాణ మని రూఢిపఱచుటకే యని తలంపవలెను. సుప్రసిద్ధము లగుసీకాశీఖండాదిఖండములే లేకుండిన మహాపురాణ మని జనులు విశ్వసింపరు గదా! కావున ముద్రిత మగుస్కాందము మహాపురాణము గాదు.

మీరుచెప్ప మహాపురాణమున లక్షశ్లోకములే యుండవలయును గదా? రెండులక్షలశ్లోకము లెందుకు గల వంచురా? వినుండు. మామిత్రులు చెప్పినటులు పురాణాదిగ్రంథములందు- అనేక ప్రక్షిప్తములు గలవు. అందువలననే రెండులక్షలశ్లోకము లున్నవి గాని లేనిచో స్కాందమున లక్ష శ్లోకములే యుండును. ఈవిషయమును మఱొకసారి ముచ్చటించెదను.

మహాపురాణతాసాధనకై యితరు లవలంబించిన కొన్ని యుపాయములు.

శ్లో॥ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ పంశో మన్వంతరాణి చ

పంచానుచ్ఛరితం చే తి పురాణం పంచలక్షణమ్॥

అని పురాణముల కన్నిటికి సాధారణముగ లక్షణము చెప్పబడియుం డెను. ఈలక్షణము వారిమహాపురాణమునకుఁ బట్టకపోవుటచే, వారు “బ్రహ్మ విష్ణుర్మరుద్రాణాం” అనుక్రొత్తలక్షణము నొకదానిని సృజించి తమయొద్ద ముద్రిత మగుస్కాందములోఁ జేర్చి దానిని తాము క్రొత్తగా సాధింపఁదలచి న మహాపురాణలక్షణముగాఁ బేర్కొనిరి. ఇంతకంటె మజ్జేమికావలయును?

అముద్రితస్కాందమే మహాపురాణ మనుటకు హేతువులు. కవిసార్వభౌముఁ డగుశ్రీనాథుఁడు తనకాశీఖండమున నేమి చెప్పెనో కొంచెము వినుండు.

సీ. పద్మాదికంబులు పదియు నెనిమిదియు నాదిపురాణంబు లాపురాణ జాతంబు నాల్గులక్షలసంఖ్యగలయాదియును బురాణములందు నుద్భవించి పదునొకండవదియైబహుసంహితలతోడబహుఖండములతోడబహువిచిత్ర కథలతో నేకలక్ష గ్రంథపరిమాణకలితమై శ్రీమహాస్కాంద మొప్పు నుమాడులక్షలు పదియేడు మొనసిపోవ, దాఁ బ్రవర్తిల్లు లక్షగ్రంథంబులతోడ సమధిక స్ఫూర్తి నేపురాణములు సాటి, గరిమకండ్లంబునకుమహాస్థాందమునకు. ప. ఇష్టుహాస్కాందంబునకు నవయవంబు లాఱు పంహిత లవి క్రమంబున నన త్కుమారసంహిత పంచసంచాశత్రహస్తిక, సూతసంహిత షట్సహస్తి క, శంకరసంహిత త్రింకల్పహస్తిక, వైష్ణవసంహిత పంచహస్తిక,

బ్రహ్మసంహిత త్రిసహస్రిక, సూత్రసంహిత యేకసహస్రిక అను వచనములచే శ్రీనాథమహాశయి అక్షస్కాందమునే మహాపురాణముగాఁ గైకొనినాడు.

మఱియు శంకరసంహిత, సూత్రసంహిత, బ్రహ్మసూత్రరఖండము (సంస్కృతము) మొదలగు ముద్రితగ్రంథములందు మహాపురాణ మనియేగలదు. స్కాందమహాపురాణజథలఁ దెనిగించినకపులందఱు మహాపురాణ మనియే వాకొనిరి. ముద్రితస్కాందమే మహాపురాణమని తలంచిన కపింద్రులవ్రాతలు బద్ధిక్రిందవ్రాత లవలెను.

ఇంతియగాక, లోకమందంతటను సాధారణముగా వద్యైతమతమే వ్యాపించియున్నది. అట్టియద్యైతమతస్థాపకు లగుశంకరభగవత్పాదులవారు, అద్యైతమతమునకు మూలాధారముగు శారీరక బ్రహ్మసూత్రమిమాంసాసాధావ్యమును వ్రాయుటకుముందు శంకరులు సూత్రసంహితను పదునెనిమిదిసారులు చదివె నట. చూడుడు.

శ్లో॥ శ్రీసూత్రసంహితావ్యాఖ్యా విద్యారణ్యకృతా శుభా

తామస్తాదశకథా లోక్య శంకర స్సూత్రసంహితాం

చక్రే శారీరకం భాష్యం పర్వవేదాంతనిర్ణయమ్ సూత్రసంహిత.

అని విద్యారణ్యులవారు వ్రాసియుండిరి. సూత్రసంహితలో విశేషమేలేకుండిన శంకరులు గుమాటులు చదువుటయు, అనంతరము తదర్థమును భాష్యమును గా వ్రాయుటయు విద్యారణ్యులు జీకను వ్రాయుటయు సంభవించదుగదా?

మనమిప్పుడు క్రొత్తగా సూత్రసంహితను నుపపురాణాంతర్గత మనిన లోకులు విశ్వసించరు. విశ్వసించినను మహాపురాణములకుఁ గలగౌరవ ముపపురాణమునకు రానేరదు గదా? అయినచో “అర్వాచీనులు దమతమబుద్ధి వైభవము ననుసరించి తమకాలముం దేర్పడినక్షేత్రములనో వ్రతములనో యధికరించి కొంత గ్రంథమువ్రాసి పురాణముల కంటఁగట్టుటచే నీయుపపురాణములు దృఢమిచ్చుచున్నవి” అని మూఁడువులు వ్రాసిన పేటలు వద్యైతమతముగూడ మధ్యకాలమున గల్గిత మని చెప్పవలసివచ్చును.

కావున వాయుల్పబుద్ధితో వేమెంతవఱకు విచారించినను ముద్రితస్కాందమే యుపపురాణ మనియు నముద్రితమే మహాపురాణ మనియుఁ గోచుచున్నది.

స్కాందమహాపురాణ మంతయు సముద్రితమేనా ?

స్కాందమహాపురాణ మంతయు సముద్రితము కాదు. కాశీఖండము, బ్రహ్మోత్తరఖండము, శివరహస్యఖండము, భీమఖండము, మలయాచలఖండము, సూతసంహిత మొదలగునవి కొన్ని ఖండములు ముద్రింపబడియున్నవి. కొన్ని ముద్రింపవలసియున్నవి.

కావున నోమహాశయలారా ! తామందఱు నిరంతరభాషాపరిశోధన పరాయణులు, రసకవతంసులు, సత్యాన్వేషణపరాయణులు, విమర్శకులు, గనుక యింకను నీవిషయమును విమర్శించి సత్యమును బ్రకటింతురుగాత.

గ్రంథవిమర్శనము.

1. నీతికథారత్నాకరము—3 భాగములు. చెన్నపురియందలి పెంటింకు హైస్కూలు తెనుగుపండితులగు బ్ర॥ మంకాల శ్రీపతిగారిచే రచియింపబడినది. ఇందలికథలు కొన్ని పురాణేతిహాసములనుండి గ్రహింపబడినవి. కొన్ని కేవలకల్పనాకథలు. కొన్ని ప్రథమభాగమునందలి శాంబునికథయు, ద్వితీయభాగమునందలి సోమదత్తచరిత్రమును దండిమహాకవి దశకుమారచరిత్రమునుండి కైకొనబడినవి. రత్నావళిమృచ్ఛకటికమునాటకముల కథాసారమును, మనుచరిత్రయందలి ప్రవరేందీనరాక్షులగాధలును జేర్పబడినవి. ద్రాక్షాపాకముతో నలరారుచు, బాలురకు సుబోధక మగునటులు సులభగ్రంథిక శైలిని రచింపబడి గ్రంథకర్తయొక్క భాషాభిమానమునుఁ దెలియఁబఱుచుచున్నది. చెన్నపురిలో టి. వి. చెల్లప్పశాస్త్రివారియొద్ద నాట్టుపిళ్ళారిగుడివీధిలో 55-56 సంఖ్యగలగృహమున దొరకును. మొదటిభాగము వెల ౮ 6 లు రెండవభాగము వెల ౮ 8 లు, మూడవభాగము వెల ౮ 9 లు.

2. మల్లికార్జునశతకము—చతుర్ముఖికందపద్యరామాయణము—ఈ రెండు గ్రంథములును మచిలీపట్టణవాస్తవ్యులగు బ్ర॥ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవిగారిచే రచియింపబడినవి. కవిగారికిఁ జిత్రకవిత్వమునందుఁ బ్రేమమధికము. సరసకవితారసాస్వాదనపరులగుపండితోత్తముల కిట్టిచిత్రకవిత్వము రుచింపదని సంశయమొంది కవిగారే తాము రచించిన చతుర్ముఖికందపద్యరామాయణపీఠికయందు 'జేత్రాడు చాలకున్న న్నూతిని బూడుత మనికొను నిక్తాల పు యునకులకు ఈకవితాశిల్పపులోతు మాపి ప్రీతిఁబుట్టెంత మనుకొని దేవుఁడే యిట్టిపను లొనర్ప నన్నుం బురికొల్పుచున్నా' డని వ్రాసికొనియున్నారు. మల్లికార్జునశతకమునందలి పద్యములు కందగీతగర్భితోత్పలచంపకమాలలై యున్నవి. కవి యీశతకము నాధునిక ప్రవర్తనముల నిరసింప రచించినటులఁ దోచెడిని. యొకిపాటలు మున్నగునూతనకవిత్వపుఘోరణుల వర్ణించిన యీ క్రిందిపద్యములఁ గనుఁగొనుఁడు.

చ. పనిబలలోపమా యతులు ప్రాసలు కూడని వవ్వి లేని సా

పున నలరంగ నౌ కయిత పూన్ని రచించుట కార్యమంచు నే

మనబలమొప్పునం చెనగు నాద్యులె పల్కుదు రేమిచెప్ప నొ
ప్పునొ రసము ల్కూ మనసు బుద్ధులు మొద్దులె మల్లికార్జునా.
చ. ఘనమనికొందు నే హితముగా గని చెప్పెద రెంకిపాట గ్ర
క్కును ధమితో వివ ప్రహినిగూడెద రాదీవ అంకుమాటఁ జూ
పను బనినూనుచో బొసరిపాటువ నొప్పెడి బాంకులాట డొ
ల్లిన సరియై యిదే మహిఫలించెడి నిప్పుదు మల్లికార్జునా.

మల్లికార్జునశతకమునందు సుపమా, టీ, కపుకాఫి, యిష్టాను, క్రాపు,
జంటిలుమ్యాను, బీడి, బోగనుపేట్రియాట్టు, లెక్సెరు, సినిమా, రిమార్కులు
ఇత్యాది యన్యభాషాప్రయోగములు పెక్కులు గలవు.

వీనివల ప్రతి 1 కి రు 0-4-0లు. గ్రంథకర్త గారియొద్ద దొరకును.

3. శ్రీ గర్గభాగవతము—సికింద్రాబాదు పురనివాసులును, బాలసీత్యా
ద్యనేకగ్రంథకర్తలు నను బ్రహ్మశ్రీ చిప్రుకుల అప్పయ్యశాస్త్రిగారిచే రచియిం
పబడినది. గర్గాచార్యులు రచియించిన సంస్కృతగర్గసంహిత కిది యాంధ్రీక
రణము. ఇందు గోలోక, బృందావన, గిరిరాజ, మాధుర్య, మధురా,
రకా, విశ్వజి, దృలభద్ర, విజ్ఞానములను నవఖండంబులు గలవు. వ్యాస
క్షభాగవతమునందలి యనుక్త విషయంబులు విపులముగ వర్ణింపబడియున్నవి.
ప్రధానాంశము శ్రీరాధాకృష్ణచరిత్రము. గోలోకఖండమునందు గోపికల
పూర్వచరిత్రంబులును గంపదీగ్విజయంబును రాధావతారవర్ణన మాదిగా
గల నూతనాంశంబులు గలవు. ఈనవఖండంబులు గాక గర్గసంహితయందు
'అశ్వమేధఖండ' మనునది మఱియొకటి గల దనియు నం దుగ్రసేనుఁ డశ్వ
మేధయాగ మొనర్చుట లోనగువిషయములు గల వనియు, దానిని తాము
దెలింగించుచుంటి మనియు గ్రంథకర్తగారు పీఠికయందు వ్రాసియున్నారు. గర్గ
భాగవతశైలి మృదుమధురము. సమసంస్కృతాంధ్ర భూయిష్ఠము. మచ్చునకై
యొకటి రెండుపద్యముల నుదాహరించుచున్నాము.

సీ. ఒకవంక నకలంకవికచాంబుజేక్షణ శ్రీ దామముఖగోపసేన లలర
నొకచాయ మోహినియువతీప్రభృత్యష్టమహిళలు వ్యజనచామరల వీవ
నొకదండఁ బండితప్రకరంబు 'లోం స్వస్తి' యనివేదలపితంబులను బకింప
నొకదేను బార్షదు లుజ్జ్వలయష్టలస్ ధరియించి వే బరాబరులు సేయ
వెండి యొండెడ నితరాండవృత్త మంత, విన్న వింపగవచ్చిన విధులు వెలుగఁ
గోటిచంగ్రోపమచ్ఛత్ర కోటులువరి, భాగమందునఁ బూజ్యులు పట్టియుండ.

ఉ. మాలిని మానినీమణి సమంజసభాషణకన్యయై విభక్త రకు

లీలల సోలి చూలునవలీలగఁ బొందియు సూతికాలము
దోలి సుపుత్రుఁ గాంచె నిజయుక్తకృతీప్రతీతిఁ జనేకుడు
మేలని యిచ్చెఁ బొలులకు మేదిని గోగజహేమవస్త్రముల 0 8 0

ఉ. కన్నులనీరు నీరధిగఁ గాట్టు సరస్వతిగాంచి “యమ్మరో
బన్న పడంగనేల” యని భాగవతాహ్వానకోశరాజమా
పన్నదయాభురామునికి భక్తిని వంకిలమిచ్చి యామె యా 0 10 0
పన్నతఁ బావినట్టి కవి బమ్మెరపాఠన కేను మొక్కెదన్. 1 0 0
0 2 0

అక్కడక్కడఁ గొన్ని ప్రమాదములున్నను మొత్తముమీరి
గ్రంథము పరిక్షణాద్వభాషలో రచియింప నుద్యమించిన వీరియ
భ్యుముగానున్నది. ఇదియనేక హృద్యపద్యములతోడి కథలుగలిగి
గానున్నది. ఆంధ్రలోక మీకవివరునకు దగిన ప్రోత్సాహ మొసంగ
తల రు 3. కవిగారియొద్ద దొరకును. 0 8 0
8 0

4. ఆత్మనివేదనము—ఈగ్రంథ మౌధ్రదేశమునకుఁ జరపరికి
రాంగ, రామకృష్ణపరమహంసచరితముల రచయితలు నగు బ్ర
కూచి నరసింహము లి. ఏ. గారిచే రచియింపబడినది. స్వదేశీయవి
మతములలో ముఖ్యము లగునద్వైత, విశిష్టాద్వైత, ద్వైతమతము 2 0
క్కయుఁ జార్వాకనాస్తికమతములయొక్కయుఁ, బౌరణిక, యూ
క్రైస్తవ, బౌద్ధ మహమ్మదీయమతములయొక్కయు సిద్ధాంతనిరూపణ 3 0
ర్చి యందుఁ దమకుం గలసంశయములఁ దెలియఁబఱచి యున్నారు. గ్ర 0
మునఁ బ్రధానవిషయసూచకము లగు శీర్షకముల న్రాయుట, ఆశ్వాస
జన మొనరించుట గ్రంథకర్తగారు ద్వితీయముద్దణసమయమున నవరిం 0
రని నమ్ముచున్నారము. 0

‘స్వపరదేశసంబంధము లైనముఖ్యమతములఁ గూర్చియుఁ దన్మత
చోధకులఁ గూర్చియుఁ గొంతవత్సరము దెలిసికొనుట నత్యావ్యవసాయము 0
కవశ్యకర్తవ్యము’ ఇట్టి యాశయములతో గ్రంథరచన నొనర్చుటచే నుం 0
సింహముపంతులుగారి ప్రయత్న మెంతయుఁ బ్రశంసనీయము. 0

దీనివెల రు 1-4-0 గ్రంథకర్తగారియొద్ద పితాపురములో దొరకును.